

ZGODOVINSKO DRUŠTVO
KIDRIČEVO



ZBORNİK PREDAVANJ
2014/2015

Zgodovinsko društvo Kidričevo
Kajuhova ulica 10
Kidričevo 2325

Naslov:	ZBORNİK 2014-2015
Založnik in izdajatelj:	Samozaložba Vladko Meglič
Prispevke zbral:	Vladko Meglič
Uredniški odbor:	Vladko Meglič
Jezikovni pregled :	Za jezikovno pravilnost odgovarjajo avtorji
Fotografije je prispeval:	Avtor prispevka
Publikacijo so omogočili:	Avtorji besedil
Oblikovanje:	Patrik Komljenović
Tisk:	Elektronska oblika
Leto izdelave v PDF:	2016
Kidričevo:	2022

© Vse pravice pridržane v lastništvo avtorjev.

Za strokovno in jezikovno ustreznost besedila je odgovoren vsak avtor sam.
Fotografije in gradivo se smejo uporabljati z navedbo vira.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

93/94(497.4Kidričevo)(082)(0.034.2)

MEGLIČ, Vladko

Zgodovinsko društvo Kidričevo [Elektronski vir] : zbornik predavanj 2014/2015 /
[prispevke zbral Vladko Meglič ; fotografije prispeval avtor].
- E-zbornik. - Kidričevo : samozal. V. Meglič, 2022

Način dostopa (URL): https://issuu.com/zgodovinskodrutvokidricevo/docs/zbornik_kon__en
ISBN 978-961-07-1087-5
COBISS.SI-ID 104552451

ZGODOVINSKO DRUŠTVO
KIDRIČEVO

ZBORNİK PREDAVANJ
2014/2015

Predgovor

mag. Radovan Pulko, prof.,
predsednik Zgodovinskega društva Kidričevo

Pri Zgodovinskem društvu Kidričevo, ki smo ga leta 2013 ustanovili poklicni zgodovinarji, ljubitelji zgodovinske vede ter zasebni zbiralci kulturne dediščine, smo si zadali kar nekaj nalog. Poglavitna je vsekakor raziskovanje preteklosti krajev današnje občine Kidričevo in zgodovine celotnega Podravja. Seveda pa nobena raziskava ne doseže svoje veljave, če njeni rezultati niso objavljeni in predstavljeni zainteresirani javnosti. Zato smo v Zgodovinskem društvu Kidričevo s sezono 2014/15 začeli prirejati javna predavanja, na katerih svoja raziskovalna dela predstavijo tako naši člani kakor tudi drugi raziskovalci s področja zgodovinopisja. Vsi predavatelji so bili tudi naprošeni, da svoja predavanja prispevajo v pisni obliki, in ta smo združili v pričujoč zbornik.

V omenjenem letu smo pripravili pet predavanj. Štiri izmed njih so izpeljali naši člani. Prav tako smo izdali monografijo NK Aluminij in jo decembra 2015 tudi predstavili. Na predavanjih je bila predstavljena tudi projektna dokumentacija obnove pristave dvorca Sternthal v Kidričevem ter revitalizacije zgodovinske dediščine Kidričevega, katero smo s skupnimi močmi pripravili člani Zgodovinskega društva Kidričevo. Slednje smo predali Občini Kidričevo z

željo, da se pristava, sicer namenjena rušenju, obnovi in se v njej uredi prostore za kulturno in turistično dejavnost podobno kakor so tudi po nekaterih drugih slovenskih krajih dali zgodovinskim objektom novo funkcijo in veljavo. Želimo si, da bi naši projekti prispevali k boljši podobi Kidričevega ter k razvoju turistične ponudbe na podlagi vznemirljive preteklosti Kidričevega in Dravskega polja nasploh.

Vabimo vas, da si poleg zbornika ogledate tudi posnetke predavanj, ki jih objavljamo na spletnem portalu Youtube. Prav tako vas vabimo, da se udeležite naših predavanj, ki se odslej odvijajo v hotelu Mitra na Ptuju. Vse informacije v zvezi s predavanji in našimi aktivnostmi prejmete na elektronskem naslovu: zgodovinsko@gmail.com. Najdete nas tudi na Facebook-u.

V Kidričevem, 13. 9. 2016.

KAZALO:

Usoda otrok v koncentracijskem taborišču Sterntal	9
Iz predavanja knjižnega opusa Rajka Topolovca 23.1.2015	27
Ruska armada a Sloveniji ao arvih ani 2. svetovne vojne	35
Russian Army in Slovenia until the First Days of World War II	70
Bolnišnica Sternthal/Strnišče pri Ptujju med letoma 1915 in 1918	75
Dvorec Turnišče in problematika njegove obnove POMEN SODELOVANJA	103
Turnišče Mansion and the Problems of its Renovation	128
Predstavitev projektov Zgodovinskega društva	131
Revitalizacija zgodovinske dediščine Kidričevega EKOMUZEJ 1.0	133
Revitalizacija zgodovinske dediščine Kidričevega EKOMUZEJ 1.2	153

Usoda otrok v koncentracijskem taborišču Sterntal

Janez Janžekovič, profesor zgodovine

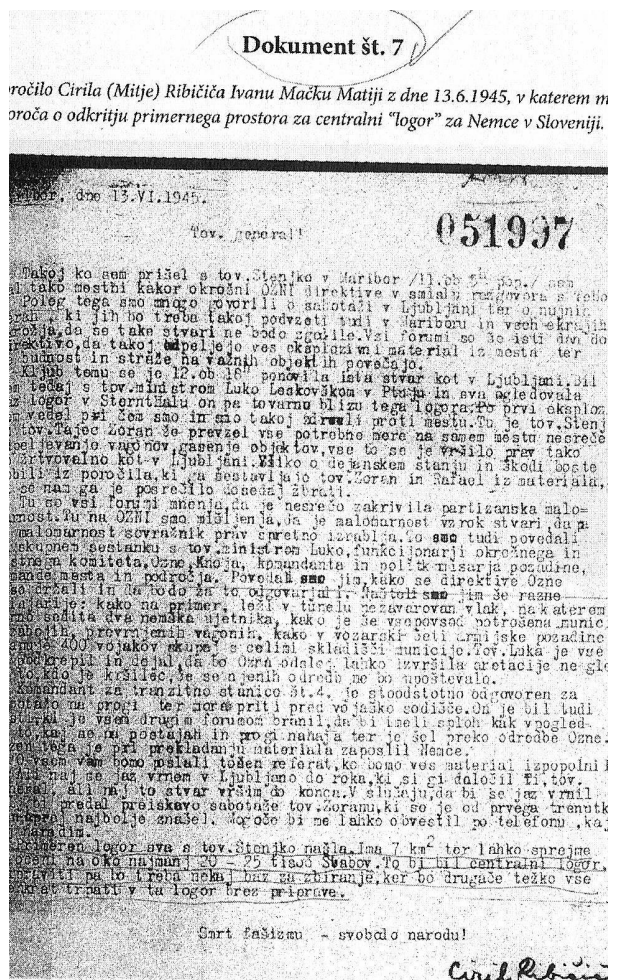
V Strnišču je obstajalo večje taborišče (barakarsko naselje) že pred 2. sv. vojno. Med 1. sv. vojno so v tem kraju avstro-ogrske oblasti zgradile velik lazaret (vojaško bolnišnico) za ranjence s soške fronte. Ne vemo natančno, koliko vojakov se je zdravilo v tem lazaretu niti koliko jih je tu umrlo v času obratovanja bolnišnice (1915-1918). Po 1. sv. vojni so v barakah nove jugoslovanske oblasti (Kraljevina SHS) naselili ruske begunce, ki so pribežali iz Rusije pred revolucionarnim nasiljem. O teh beguncih vemo veliko več, saj je to tematiko zelo dobro raziskal gospod Radovan Pulko. V začetku leta 1921 naj bi v Strnišču prebivalo 1013 ruskih beguncev, ki so živeli v 42 barakah. Konec leta 1921 pa celo okoli 1300, saj so ti še vedno prihajali preko Galipolija v našo takratno državo. Oktobra 1922 je bilo begunsko taborišče v Strnišču ukinjeno, ruski emigranti pa so bili razseljeni po vsej Kraljevini SHS. V letih med obema vojnoma je v barakah ptujski podjetnik Franc Čuček organiziral različno proizvodnjo.

Med nemško okupacijo so taborišče zasedli Nemci, ki so v Strnišču začeli graditi tovarno aluminija. V barake so naselili vojne ujetnike in zaščitence, ki so bili zastonjska delovna sila. Torej je bilo takrat v Strnišču nemško delovno taborišče. V taborišču je bilo

nekaj tisoč delavcev, po narodnosti so bili Poljaki, Čehi, Slovaki, Ukrajinci, Rusi, največ pa je bilo Slovencev. To je bilo tipično delovno taborišče (ne koncentracijsko, kot so bila nemška uničevalna taborišča), zato v njem ni bilo masovnega umiranja. Po nekkih podatkih naj bi v treh letih obstoja tega taborišča (1943-1945) umrli le trije taboriščniki, pa še od teh je eden naredil samomor (poljski zidar, ki je zidal tovarniški dimnik). V začetku maja 1945 so zadnji Nemci zapustili taborišče in se z umikajočo nemško vojsko umaknili iz Slovenije. V tem času so iz naših krajev Nemce pregnale močne sile sovjetske RA, Bolgarov in Jugoslovanske armade, ki pa se za dalj časa tu niso ustavile. V tem času (od 9. do 11. maja 1945) se vrnejo s terena (Pohorje, Haloze, Kozjak, Prekmurje itd.) lokalne partizanske enote in osvobodijo naše kraje. Najdejo tudi prazne barake, ki jih uporabijo za številne nasprotnike nove oblasti. Predstavniki slovenske OZNE (v začetku samo okrajne OZNE Ptuj in okrožne OZNE Maribor) začno polniti barake z interniranci, ki so jih aretirali že v mesecu maju po svojih pripravljenih spiskih, kasneje pa Mitja Ribičič – Ciril kot namestnik komandanta federalne OZNE za Slovenijo in Bojan Polak – Stjenka kot predstavnik KNOJa ugotovita,

da je taborišče v Strnišču primerno za internacijo Nemcev in folksdojčerjev ter drugih sodelavcev okupatorja od katerih bi prve tudi izgnali iz države. Koncentracijsko taborišče Strnišče pri Ptujju je bilo verjetno največje tovrstno taborišče po 2.sv. vojni na slovenskem ozemlju. Bilo je večje kot taborišče na Teharju pri Celju ali v Šentvidu nad Ljubljano. To taborišče, kot že rečeno, je bilo namenjeno zbiranju Nemcev in deloma tudi Madžarov, vendar zgolj civilistom. Mnogi ga niso mogli prenesti in so podlegli. Zaradi izstradanja, mučenj in bolezni je v štirih mesecih delovanja tega taborišča (od srede maja do konca septembra 1945) umrlo okoli 800 internirancev. V razgovoru z enim od najbolj 'zaslužnih' Zvonkom Sagadinom – Tinetom (bil je pooblaščenec OZNE za okraj Ptuj) mi je ta leta 1994 dejal, da so Nemci sejali veter, poželi pa vihar. Seveda mi na ugovor, da otroci niso sejali sovraštva, ni znal odgovoriti. In prav otroci so zaradi tega zločinskega početja maščevalcev najbolj trpeli. Prepričan sem, da si velika večina internirancev ni zaslužila kazni, ki jih je doletela. Tisti, ki so res kaj zakrivali zoper slovenski narod, so po vojni pobegnili na varno in jih ni dosegla roka pravice. Odrasli interniranci so bili v taborišču sicer zaslišani, nekaterim je sodilo tudi sodišče

narodne časti iz Maribora, večini pa ni sodilo nobeno sodišče. Internirance so v koncentracijsko taborišče pripeljali s kamioni, nekatere tudi z vozovi (Inpr. Lippitte iz Turnišča) ali pa celo peš iz ptujskih zaporov. V taborišče je bilo sprejeto okrog 13.000 internirancev.



Seznam ljudi, ki jih je bilo treba aretirati in zapreti, je naredila OZNA že med vojno na terenu. V arhivu Slovenije sem našel za vse okraje sezname nemčurjev in drugih osumljencev, ki jih je za vsak kraj naredila OZNA v zadnjih mesecih leta 1944 in v začetku leta 1945. Te ljudi je OZNA maja ali junija 1945 tudi aretirala in poslala v najbližje zapore. Nekatero internirance so že v prvih dneh likvidirali, nekatere so poslali v koncentracijska taborišča (Strnišče, Hrastovec pri Lenartu, Filovci v Prekmurju, Teharje pri Celju, Šentvid nad Ljubljano itd.), le redke pa so hitro odpustili domov. Za okraj Ptuj sta bila zadolžena pooblaščenca OZNE Milko Golob – Joško in že omenjeni Zvonko Sagadin – Tine, za področje Ormoža Franček Kajnc – Izidor, za okrožje Maribor pa Vladimir Majhen – Rafael. V vsakem taborišču so vse internirance popisali (ta seznam v slovenskih arhivih ni ohranjen, morda je ohranjen v zveznem arhivu OZNE), nato pa so jih namestili po barakah. Moške in ženske so ločili, manjši otroci so bili zaprti skupaj z materami (ne glede na spol), fantje, starejši od 14 let, so bili zaprti skupaj z moškimi. Srečanja in pogovori od ločitve naprej v taborišču niso dovoljeni, bili so celo strogo prepovedani. Vseeno so se družinski člani še nekaj časa videvali,

nato pa vedno manj, dokler niso posamezni člani izginili neznano kam. Internirancem je bila namenjena različna usoda. Nekateri so bili ubiti prej, drugi kasneje, nekateri pa so bili po sprejetju amnestije (zakon o amnestiji je sprejelo predsedstvo AVNOJ-a 3. avgusta 1945) v mesecu avgustu in septembru odpuščeni domov. Moj znanec Franc Šabeder, mizarški mojster iz Ptuja, je bil odpuščen 5. avgusta 1945. Tisti pripadniki nemške manjšine, ki niso umrli zaradi bolezni in trpinčenja ali bili likvidirani na Pohorju ali v samem taborišču, so bili odpuščeni domov; kasneje, decembra in januarja, pa so bili dokončno odpeljani v Maribor in z vlakom v živinskih vagonih odpravljeni v izgnanstvo. V arhivu Slovenije se nahaja seznam Nemcev, ki so bili izseljeni. Izgnanci so na poti iz Slovenije doživeli še eno kalvarijo. Eksodus nemške manjšine preko Šentilja in angleške okupacijske cone ni uspel, zato so končno po dogovoru s Sovjeti uspeli poslati nesrečni konvoj izgnancev preko Kotoribe in Madžarske skozi sovjetsko zasedbeno cono v Avstrijo. Tu so jih prevzeli mednarodni aktivisti Rdečega križa in jih namestili v eno od taborišč v bližini Dunaja. V živinskih vagonih je januarja 1946 zmrznilo oziroma umrlo zaradi mraza in lakote večje število otrok in

starejših. Koncentracijsko taborišče v Strnišču je delovalo do konca septembra 1945, nato je bilo ukinjeno, barake pa so že oktobra 1945 podrli in odpeljali v severno Bosno na zvezno delovno akcijo (graditev proge Brčko-Banoviči). Zadnje strniške internirance, ki jih ni zajela amnestija in ki niso bili odpuščeni domov, so preselili v taborišče Brestrnica pri Mariboru, od koder so vsaj nekatere odpeljali na morišča na Pohorju in v Slovenski Bistrici. Preostale otroke so zbrali v turniški graščini. Maščevanje nad nemško manjšino po 2.sv. vojni se mi zdi (kljub stoletnim sporom in peripetijam med Slovenci in Nemci na tem območju) skrajno zavržno dejanje. Zločin genocida, ki nikoli ne zastara in ki bi ga morala demokratična oblast v Sloveniji odločno obsoditi.

Roka zmagovalcev po 2. sv. vojni ni segla samo po odraslih, ampak tudi po otrocih. Vsi so morali biti krivi, vsi so morali trpeti - tako je odločila nova komunistična oblast. Izvzeti niso bili niti dojenčki. Maščevanje nad krivimi in nekrivimi je bilo brezmejno. Strahotno početje zločinskih voditeljev v takratni Sloveniji je moralo okusiti v številnih taboriščih več tisoč otrok nemške manjšine, ki je do konca 2. sv. vojne živela na Štajerskem, Koroškem in Gorenjskem (dolenjski Kočevarji so zadnja leta vojne preživel v okolici

Brežic in Dobove, kamor so jih preselili nacisti). V koncentracijskem taborišču Strnišče so ti otroci doživljali usodo svojih odraslih družinskih članov. Komunistični zločinci so bili pripravljeni pobiti vse, ki bi jih lahko ovirali pri zplembi imetja in pri boju za oblast. Da bi dosegli eno in drugo, so pobili na tisoče namišljenih nasprotnikov pa tudi drugih bogatih ljudi, ki med vojno sploh niso sodelovali z okupatorjem. Izvedli so celo nedoumljivi zločin nad otroki, ki prav gotovo niso zagrešili nobenega zločina, ne nad Partijo in ne nad slovenskim narodom. Natančnega števila žrtev med otroki nimam, za nekatere pa sem vendarle ugotovil celo njihovo identiteto in kraj njihovega pokopa. V Župnijskem uradu pri Sv. Lovrencu na Dravskem polju sem že pred leti našel vir, da so tam med 5. in 15. avgustom 1945 pokopali 54 mrličev iz Koncentracijskega taborišča v Strnišču. Iz taborišča so jih vsak dan vozili na pokopališče, kjer jih je tamkajšnji župnik Špindler blagoslovil in dal pokopati. V desetih dneh je bilo pripeljanih na pokopališče 54 mrličev od tega 13 otrok (10 dojenčkov starih manj kot 1 leto). Vodstvo taborišča je nekdo prepričal, da je umrle vendarle treba civilizirano pokopati (to prepričanje je ostalo le začasno). Omenjeni župnik poroča, da

so prej pokopavali v taborišču umrle in pobite v okoliških gozdovih in na vojaškem pokopališču v Strnišču, ki je bilo sicer v bližini taborišča. Prvič je župnik lahko blagoslovil 18 mrličev (za katere pa ni poimenskega seznama) že 30. julija 1945. Pokopani so bili v skupni grob na lovrenškem pokopališču. Ker je župnik takrat zahteval, da mu pošiljajo z mrličmi tudi osebne podatke, da jih bo lahko vpisal v mrliško knjigo, so mu med 5. in 15. avgustom mrliče res tako tudi pošiljali.

Seznam otrok, ki so umrli v Taborišču Strnišče med 5. in 15. avgustom 1945 in so bili pokopani na pokopališču v Sv. Lovrencu na Dr. polju: Navedeni so po vrsti po datumu smrti oziroma pokopa.

1. Gasnik Fridrih, rojen 26.6.1944 na Tratah, pokopan 5.8.1945, star eno leto;
2. Senekovič Hajnrih, rojen 12.4.1945 v Ptujju, pokopan 5.8.1945, dojenček;
3. Rusl Ludvik, rojen 28.5.1945 v Studencih pri Mariboru, pokopan 6.8.1945, dojenček;
4. Lievers Erih, rojen 21.9.19.1944 v Lintfordu, pokopan 6.8.1945, star eno leto;
5. Plimen Marija, rojena 4.8.1944 v Podvelki, pokopana 8.8.1945, stara eno leto;

6. Feguš Eleonora, rojena 20.2.1945 v Mariboru, pokopana 8.8.1945, dojenček;

7. Korat Valter, rojen 16.7.1942 v Marenbergu (Radljah), pokopan 8.8.1945, star 3 leta;

8. Lesnik Adolf, rojen 2.11.1941 v Sv. Petru pri Mariboru, pokopan 9.8.1945, star 4 leta;

9. Auprich Franc, rojen 1.10.1944 v Mežici, pokopan 10.8.1945, star 1 leto;

10. Kajzer Helmut, rojen 19.10.1944 v Mariboru, pokopan 10.8.1945, star 1 leto;

11. Spiler Eleonora, rojena 5.10.1944 v Budimpešti, pokopana 13.8.1945, stara 1 leto;

12. Janež Jožef, rojen 25.2.1945 v Vojniku pri Celju, pokopan 15.8.1945, dojenček;

13. Laszlo Samy, rojen 7.1.1945 v Debrecenu, pokopan 15.8.1945, dojenček madžarske narodnosti.

Kot vzrok smrti je pri večini naveden proliv oz. driska, ki je bila posledica življenja v taborišču. Vnetje trebušnih organov oziroma tifus je v drugi polovici julija in prvi polovici avgusta pomoril več kot 100 internirancev.

Ti otroci so imeli vsaj to srečo, da jih je lovrenški župnik Špindler spodobno (krščansko) pokopal na farnem pokopališču, mnogi oz. velika večina niso imeli te sreče. Matere teh otrok

so verjetno vedele, kam so odpeljali pokopat njihove otroke, vendar se večina teh ni vrnila na svobodo, da bi lahko kdaj pozneje prižgale svečko na grobovih svojih komaj rojenih otrok. Svojci kasneje tudi niso bili obveščeni niti o tem, kje so umrli niti kje so pokopani njihovi sorodniki. Nova oblast tudi ni dovolila nobenega obeležja na njihovih grobovih, večina je bila celo zravnanih z zemljo.

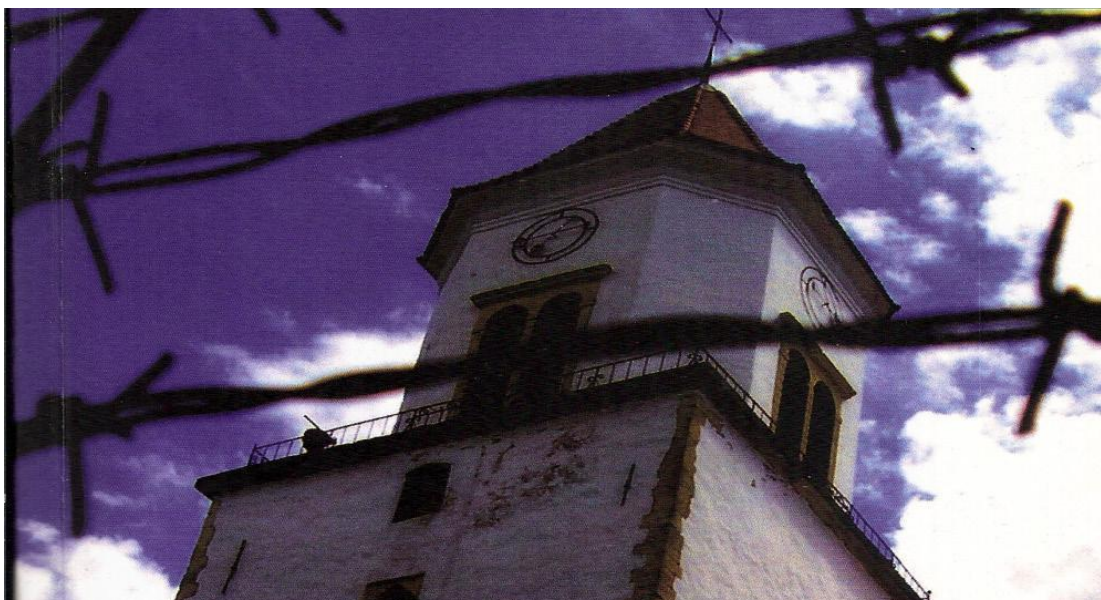
V začetku avgusta je obiskala Koncentracijsko taborišče v Strnišču mednarodna komisija RK, ki je ugotovila porazne razmere (izstradanost in zdravstveno stanje taboriščnikov). Veliko internirancev je bilo v tistih dneh amnestiranih in odpuščenih iz taborišča. Vodstvo taborišča je sprejelo sklep o preselitvi otrok v Ormož in na Turnišče. Večino (okoli 350-400 otrok) so preselili v ormoško graščino. Le-to so pred tem z več dnevno čistilno akcijo pripravili za sprejem novih stanovalcev. Otroke je lahko spremljalo nekaj odraslih žensk, ki so imele nalogo skrbeti za te otroke. Natančno število teh žensk ni znano, bilo jih je verjetno okrog 40. Le manjše število otrok so spremljale njihove matere. Internirance so v Ormož prepeljali z vlakom v živinskih vagonih in deloma tudi s kamioni 11. in 12. avgusta. Kakšnih 100 otrok in odraslih je bilo v tem času tudi na

zdravljenju v ptujski in mariborski bolnišnici (obstajajo matične knjige obeh bolnic). Po kakšnem ključu so obolele pošiljali v bolnico, mi ni znano, a menim, da ima za ta humanitarni ukrep največ zaslug taboriščni zdravnik Banjši (Zavadlav pravi, da je bil doma iz Šoštanja in da sta bila dobra znanca). Otroci, ki so jih napotili v Ormož, so bili v zelo slabem zdravstvenem stanju. To je ugotovil ormoški zdravnik dr. Jurij Čarf, ki je otroke pregledal 11. in 12. avgusta in poslal poročilo Mestnemu odboru OF v Ormožu. Ugotovil je, da ima 60 otrok grižo. Napisal je recepte za nabavo zdravil in nagovoril takratno ormoško vodstvo, da je treba nujno nekaj narediti za izboljšanje razmer v zavetišču. Priporočil je tudi primerno hrano za bolne otroke. Za hrano so skrbele domače ormoške aktivistke, ki jih je organizirala ormoška okrajna OZNA. Pooblaščenec je bil Franček Kajnč- Izidor, pomagali so mu Franček Masten - Zvonko, Milan Šonaja in Rozika Zorčič- Breda. Živila so morali prispevati okoliški kmetje, mlini in mesnica Havlas. Mislim, da je OZNA določila za voditeljico taborišča tovarišico Marto Izlakar.

Kaj so otroci doživljali v ormoškem Petričku, ne moremo natančno vedeti. Najbolj verodostojne priče so vsekakor sami interniranci, ki smo

jih uspeli intervjuvati – a ti so danes stari že okoli 70 do 80 let in ni jih več veliko. Opravili smo razgovore z enajstimi interniranci, ki so bili takrat zaprti v ormoškem Petričku. Samo oni so neposredne še žive priče in izkušnjo tega strahotnega dogajanja nosijo v sebi vse življenje. Otroci so ostali v Ormožu približno šest tednov. Taborišče je obratovalo od 11. avgusta do 22. septembra 1945. Kljub temu, da je bila hrana nekoliko boljša kot v Strnišču, je v tem času v Ormožu umrlo 39 otrok. Otroci so bili zelo izčrpani in povečini bolni, zato je tudi smrtnost bila tako velika. Menim, da mnogi, ki so v Ormožu preživel, v Strnišču ne bi. Od 21. septembra 1945 so začeli otroke odpuščati iz taborišča. Po nekatere so prišli starši (če so še bili živi) oz. svojci ali sorodniki, nekateri pa niso imeli nikogar in so ostali sirote. Te so odpeljali v Turnišče, kjer so čakali na posvojitev. Otroke Nemcev so pozno jeseni 1945 ali v začetku 1946 skupaj z odraslimi člani njihovih družin izgnali iz Jugoslavije. Njihove domove in vso premoženje in nepremično premoženje je nova komunistična oblast zaplenila. Seznam umrlih otrok v taborišču, ki se je ohranil v mrliški knjigi župnije v Ormožu, kamor jih je vestno vpisoval tamkajšnji župnik Remigij Jereb, pater križniškega reda, pove, od kod

so ti otroci izhajali, koliko so bili stari, kdaj in za kakšno boleznijo so umrli. Vse te otroke je po smrti pregledal, diagnosticiral bolezen in verjetno izdal mrliški list dr. Jurij Čarf, takratni ormoški zdravnik, ki je sicer ob več priložnostih pokazal, da je poznal in spoštoval Hipokratovo prisego. Ni ga zanesla revolucionarna evforija boja proti razrednemu sovražniku v zločinstvo, kot se je to dogajalo v tistih dneh pri mnogih drugih in kot je bilo to takrat zaželjeno. Ostal je zdravnik in človek, ki je ohranil čast in dostojanstvo. Takih ljudi je bilo takrat premalo. Umrle v ormoškem Petričku je župnik Remigij Jereb blagoslovil in dal pokopati na ormoškem pokopališču. Pokopal jih je in tudi krste je izdelal za večino od njih (govorilo se je, da ni uspel izdelati dovolj krst in da je v nekatere položil po več otrok) ormoški mizar in grobar Alojz Velnar.



Ormoški grad – taborišče za otroke, 11.8. do 22.9. 1945



Osebnje otroškega zavetišča OZNE leta 1945 v Ormožu
Slikal: fotograf Hozjan, sliko našel v ZAP, fototeka Kajnih

Seznam otrok, ki so umrli v ormoški graščini:

1. Kovačec Gerhard, rojen 3.6.1944, umrl 12.8.1945 zaradi griže, otrok mizarja iz Limbuša;
2. Haber Ivan Alojzij, rojen 19.11.1944, umrl 12.8.1945 zaradi griže, otrok zid. mojstra iz Brežic;
3. Scherk Jožef, rojen 9.11.1944, umrl 13.8.1945 zaradi griže, otrok šoferja iz Maribora;
4. Štauzer Albin, rojen 8.7.1944, umrl 14.8.1945, dysenteria, otrok posestnika v Sv. Lenartu v Sl. Goricah;
5. Košič Frida, rojena 12.7.1944, umrla 14.8.1945, dysenteria in opešanje srca, otrok sodarja iz Spodnjih Poljčan;
6. Stradner Hildegarda, rojena 17.9.1944, umrla 15.8.1945, griža, črevesni katar, hči služkinje iz občine Lutverci;
7. Hollinek Klum Dieter, rojen 19.2.1944, umrl 16.8.1945, vnetje srednjega ušesa;
8. Deutschmann Hildegarda, rojena 19.11.1944, umrla 18.8.1945, dysenteria, hči zidarja iz Konjic;
9. Pavša Adeltruda, rojena 14.10.1941, umrla 18.8.1945, črevesni in želodčni katar, hči tovarniškega delavca iz Guštanja;
10. Valenti Inge, rojena 4.12.1944, umrla 18.8.1945, dysenteria, nezakonska hči posestniške hčeri iz

Vuzenice

11. Ribizel Franc, rojen 6.9.1943 v Vojniku, umrl 19.8.1945, dysenteria, sin čevljarkega pomočnika;
12. Muller Carmen, rojena 21.4.1945 v Avstriji, umrla 20.8.1945, slabost od rojstva zaradi poroda v osmem mesecu;
13. Leucht Mimika, rojena 18.6.1942, umrla 20.8.1945, dysenteria;
14. Ekselenski Maks, rojen 5.11.1944, umrl 21.8.1945, dysenteria, sin mizarja iz Sv. Jakoba v Slovenskih goricah;
15. Speckmann Adolf, rojen 31.12.1940, umrl 21.8.1945, telesna oslabelost in opešanje srca, sin posestnika iz Mute;
16. Darovič Inga, rojena 18.8.1944, umrla 22.8.1945, dysenteria, hči čevljarkega mojstra iz Radeč pri Zidanem mostu;
17. Kranzlbinder Marija, rojena 12.11.1933, umrla 22.8.1945, dysenteria, iz Črncev pri Apačah;
18. Schnuet Adolf, rojen 17.6.1941, umrl 23.8.1945, oslabelost, opešanje srca, sin posestnika iz Nasove pri Apačah;
19. Hajek Azabenda, rojena 12.6.1944, umrla 24.8.1945, dysenteria, hči nadučitelja iz Mute;
20. Muller Marija, rojena 8.9.1944, umrla 25.8.1945, oslabelost srca, hči uradnika iz Marenberga;

- 21.** Hameršak Franc, ni podatka o rojstvu, umrl 26.8.1945, oslabelost srca, otrok iz Slovenske Bistrice;
- 22.** Grabner Ana, rojena 4.11.1943, umrla 27.8.1945, dysenteria, iz Črne pri Prevaljah;
- 23.** Gregl Judita, rojena 28.4.1939, umrla 31.8.1945, dysenteria, hči posestnika iz Remšnika;
- 24.** Stopar Avgust, rojen 24.7.1941, umrl 1.9.1945, dysenteria, sin delavke iz Mute;
- 25.** Pušnik Hejda, rojena 20.4.1944, umrla 2.9.1945, dysenteria, hči pismonoše iz Sv. Janža pri Marenbergu;
- 26.** Mort Siegfrida, rojena 5.1.1943, umrla 3.9.1945, dysenteria, oslabelost, iz Marenberga;
- 27.** Kohlroser Martin, rojen 31.3.1942, umrl 3.9.1945, pljučnica, kraj ni naveden;
- 28.** Žohar Henrik, rojen 3.2.1944, umrl 6.9.1945, dysenteria, oslabelost, doma iz Marenberga;
- 29.** Brinšek Justina, rojena 23.9.1933, umrla 11.9.1945, dysenteria, oslabelost srca, hči posestnika iz Lokavcev pri Cmureku;
- 30.** Iršič Jožefa, rojena 5.3.1941, umrla 11.9.1945, ledvično vnetje, dysenteria, hči posestnika iz Ribnice na Pohorju;
- 31.** Wergh Heidrum Obde, rojena 30.3.1944, umrla 12.9.1945, dysenteria, doma iz Celja;
- 32.** Poje Helmut, rojen 13.12.1943, umrl 13.9.1945, dysenteria, sin posestnika iz Praproti pri Radečah;
- 33.** Fucks Alojzij, rojen 11.4.1944, umrl 13.9.1945, dysenteria, doma iz Podgorja pri Gornji Radgoni;
- 34.** Payer Fridl, ni podatka o rojstvu, umrl 13.9.1945, dysenteria, oslabelost, doma iz Mežice;
- 35.** Haydner Reinhold, rojen 30.4.1944, umrl 15.9.1945, dysenteria, Šegovci pri Apačah;
- 36.** Krautberger Ivan, rojen 17.8. 1937, umrl 19.9.1945, paraliza črevesja, dysenteria, sin posestnika iz Guštanja;
- 37.** Jont Edita, rojena 11.3.1943, umrla 21.9.1945, pljučnica po ošpicah, hči posestnika iz Sv. Ruperta v Slov. goricah;
- 38.** Haas Elfride, rojena 19.9.1943, umrla 21.9.1945, dysenteria, hči tesarja iz Mute;
- 39.** Grilc Jožefa, ni podatka o rojstvu, umrla 23.9.1945 (verjetno v ormoški bolnišnici, ker ni navedena graščina kot kraj smrti), dysenteria, otrok iz Leobna (Avstrija).
In spremljevalka:
Speckmozer Johanna, rojena 25.6.1879, umrla 25.8.1945, stara 76 let, zaradi telesne oslabelosti in pešanja srca. Ni navedeno, katere otroke je spremljala, prav tako ni navedeno, od kod je bila doma, piše le, da je bila posestnica in vdova.

Kot je razvidno iz tega pregleda, so otroci umirali vsakodnevno, zelo redek je bil dan, ko niso imeli v Petričku nobenega mrliča. Rzasjal je tifus oz. dysenteria, ki se je ni dalo zaustaviti. Bolne otroke bi bilo vsekakor potrebno ločiti od zdravih in jih dati v karanteno, tega pa v graščini niso storili in prav tako ne v taborišču v Strnišču. Zato toliko mrtvih v tako kratkem času.

Izživljanje nad interniranci v Koncentracijskem taborišču Strnišče kot tudi v vseh drugih podobnih taboriščih je bilo nepopisno in neizmerno. In takšno je bilo tudi sovraštvo, ki se je nabralo v glavah in srcih takratnih komunističnih voditeljev. Vojaki KNOJ-a in oficirji OZNE so počeli s temi ljudmi vse, kar se jim je zahotelo, vse grozote, ki jih je porodila njihova domišljija. Si lahko zamislite poležati 40 moških iz neke barake, čez katere so se potem vozili z motorjem pijani oznovci; završkemu fevdalcu Ulmu je neki paznik uriniral v usta, ker je zaprosil za vodo; turniškega fevdalca Lippita so odpeljali s samokolnico v gozd izven taborišča, kjer si je moral skopati jamo, ob kateri so ga potem ubili in površno zasuli; ali pa kako so trgali otroke materam iz naročja in jih nalagali na kamion in odvažali; majhne otroke, celo dojenčke, izpostavljali

soncu, gole in žejne otroke pustili po več ur ležati na vročem kamenju sredi taborišča itd.

Vendar –to moram poudariti- se je kdaj pa kdaj tudi našel kdo, ki je premogel kanček sočutja do teh trpinov, še posebej do otrok. Tu moram posebej izpostaviti dva zdravnika, Banjšija v taborišču in dr. Čarfa v Ormožu, ki ga je sam angel poslal še v Petriček, da je videl, v kako strašnem stanju so ti otroci, in ukazal, da jim morajo dati primerno hrano in zdravila. Vendar ga niso dovolj ubogali.

Dr. Banjši je poslal več kot 200 bolnih internirancev v ptujsko bolnišnico, od tega tudi veliko otrok, nekatere pa tudi v mariborsko bolnišnico, s čimer jih je vsaj začasno rešil gotovega umiranja v taborišču, hudega trpljenja in stradanja. Veliko več internirancev bi v taborišču umrlo, kot jih je sicer. Bolne internirance, ki jih je OZNA zahtevala za transport oz. za streljanje na Pohorju, je Banjši neuspešno branil in jih ni hotel izročiti, kot piše oznovski oficir Zdenko Zavadlav v svoji knjigi Iz dnevnških zapiskov mariborskega oznovca. Zapiše, da so okoli 60 nesrečnih internirancev, nekateri so bili oboleli za tifusom, odpeljali na Pohorje, kjer so jih knojevci pobili. Bolezen ni bila ovira za tiste, ki so ubijali in ukazovali ubijati! Bolni niso imeli pravice do zdravljenja!

Po štirih letih strašne vojne so mnogi ljudje posuroveli in so lahko ubijali, ne da bi se jim oglašala vest, lahko so se izživljali nad žrtvami. V teh zločincih ni bilo nobenega sočutja več. Lahko so ubijali tudi nedolžne otroke. Le- ti nikomur niso storili nič žalega, a se je zločincem zazdelo, da bi utegnili kdaj škodovati kot nasprotniki novega režima, ki so ga uvajali. In še enobistveno- da bi se lahko polastili imetja svojih idejnih nasprotnikov (v našem primeru tudi Nemcev), je bilo potrebno pobiti dediče oz. otroke teh premožnih ljudi (tovarnarjev, trgovcev, večjih obrtnikov, veleposestnikov, fevdalcev...). To je jasno. Toda krik nedolžnih seže do neba- danes ga ponovno slišimo tudi na zemlji. Premoženje in oblast, pridobljena s tolikšnimi zločini, nista mogla imeti božjega blagoslova. Zato se je oblast teh zločincev sesula že po 50 letih. Toda otroci in vnuki in vsi drugi, ki so uživali drobtine s Kardeljeve mize, ne morejo pozabiti »zlatih« časov.



Dvorec Turnišče pri Ptujju – po izselitvi družine Lippit taborišče za otroke do konca leta 1945 (tu so številne sirote čakale na posvojitve)

Da bo ta prispevek in slika popolnejša, navajam otroke, ki so bili pripeljani iz otroškega zavetišča v Ormožu in iz Turnišča v bolnišnico Ptuj:

1. Erika Seidl, stara 2 leti (rojena 24.11.1943), iz Črncev pri Apačah, v bolnišnico sprejeta 13.9.1945, kjer pa je že naslednji dan umrla. Prišteti jo moramo devetintridesetim otrokom, ki so umrli v ormoški graščini.
2. Alojz Klemenc, star 7 let (rojen 10.5.1938), iz Podvelke, v bolnišnico pripeljan 26.9.1945 in ozdravljen odpuščen 28.9.1945.
3. Grete Smolar, stara 7 let (rojena 10.5.1938), hčerka mizarja iz Mute, v bolnišnico pripeljana 26.9.1945. Iz bolnišnice je bila pozdravljena odpuščena 8.10.1945.
4. Franc Greiner, star 5 let, sin posestnika iz Rožengrunta, v bolnišnico pripeljan 30.9.1945 in ozdravljen odpuščen 16.10.1945.

Vsi štirje imenovani so bili pripeljani iz Ormoža in so bolehalo za tifusom.

Iz otroškega taborišča v Turnišču pa so bili v bolnišnico Ptuj pripeljani:

1. Valter Vajš, star 2 leti (rojen 19.2.1943), sin trgovca iz Dravograda, v bolnišnico sprejet 11.9.1945 in ozdravljen odpuščen 23.9.1945.
2. Helmut Šiker, star 5 let (rojen

19.2.1940), iz Radelj, v bolnišnico sprejet 11.9.1945 in ozdravljen odpuščen 26.9.1945

3. Ivana Hamer, stara 3 leta (rojena 30.4.1942), hči kolarja iz Segovc pri Apačah, v bolnišnico sprejeta 11.9.1945 in ozdravljena odpuščena 25.9.1945

4. Terezija Šober, stara 3 leta (rojena 12.7.1942), hči najemnice iz Podgorja pri Gornji Radgoni, v bolnišnico pripeljana 11.9.1945 in ozdravljena odpuščena 25.9.1945

5. Maks Urnaut, star 14 let, sin tovarniškega delavca iz Guštanja (Ravne na Koroškem), v bolnišnico sprejet 14.9.1945 in ozdravljen odpuščen 31.10.1945

6. Monika Hubert, stara 3 leta, hčerka knjigovodje iz Celja, v bolnišnico pripeljana 19.9.1945 in ozdravljena odpuščena 9.10.1945. Z njo je bila v bolnišnici še njena 47 - letna mati, ki je tudi ozdravela.

7. Adolf Urnaut, star 4 leta, sin livarja iz Guštanja in brat zgoraj omenjenega Maksa. V bolnišnico pripeljan 26.9.1945 in iz nje ozdravljen odpuščen 31.10. 1945

8. Irma Kremžer, stara 7 let, hči čevljarja z Mute, v bolnišnico pripeljana 26.9.1945 in ozdravljena odpuščena 27.9.1945

9. Adela Urnaut, stara 8 let (rojena 13.8.1937), hčerka livarja iz Guštanja

in sestra Maksa in Adolfa, s katerima je bila skupaj v bolnišnici. Le-tja pripeljana 26.9.1945 in ozdravljena odpuščena 26.11.1945.

10. Ervin Omulec, star 9 let (rojen 8.8.1936), sin slikarja iz Ptuja, v bolnišnico pripeljan 12.10.1945 in ozdravljen odpuščen 12.11.1945

11. Jožef Šolar, star 14 let, doma iz Ptuja, v bolnišnico sprejet 12.10.1945 in ozdravljen odpuščen 10.11.1945

12. Uta Kocbek, stara 1 leto (rojena 23.9.1944), hčerka frizerke iz Maribora, v bolnišnico sprejeta 2.11.1945 in ozdravljena odpuščena 8.11.1945

13. Ervin Pukšin, star 1 leto (rojen 16.8.1944), sin viničarke iz Sv. Urbana pri Ptuju (Destrnik), v bolnišnico sprejet 2.11.1945 in ozdravljen odpuščen 19.11.1945

14. Jožefina Belak, stara 6 let, hčerka ključavničarja iz Slatine Radenci, v bolnišnico sprejeta 31.12.1945 in odpuščena isti dan.

Vsi ti otroci razen Irme Kremžer, Ute Kocbek in Jožefine Belak so boleli za tifusom. V otroškem taborišču v gradu Turnišče je zbolelo še več odraslih oseb, tako na primer Ana Bedenik (kuharica), Ivan Pirnat (šef kuhinje, takrat član KNOJa), Katarina Leber (kuhinjska pomočnica), Fanika Kuralt (vzgojiteljica), Nada Smolič ali

morda Smolčič (vzgojiteljica, doma iz Rijeke) in še kdo. Podatki o bolnikih niso vedno popolni oz. natančni.

Iz otroškega zavetišča v Ormožu je bilo prepeljano v mariborsko bolnišnico 12 otrok, od katerih sta 2 umrli, 9 pa jih je ozdravelo. Tistih, ki so prišli v bolnišnico že od doma, prej pa so bili v otroškem zavetišču v Ormožu ali v Turnišču, v tej raziskavi ne navajam.

V bolnici sta umrli:

1. Erika Mai, stara 3 leta, bila je doma iz Maribora, v bolnišnico je bila pripeljana iz ormoške graščine 21.9.1945 in je umrla že isti dan.

2. Elisa Pongrac, stara 7 let, doma iz Podvelke, v bolnišnico je bila pripeljana 23.9.1945 in je tam umrla 29.9.1945.

V mariborsko bolnišnico so bili pripeljani še Barbara Lip (stara 1 leto), hči zobozdravnice iz Škofje Loke, Gertrude Lip (stara 11 let), hči iste zobozdravnice in sestrice od Barbare, Hedvika Repič (stara 8 let), njen bratec Alojz Repič (star 4 leta), oba doma iz Brezna, Marija Haberšek (stara 6 let), doma iz Velke (Marija Snežna v Slovenskih goricah), Dengvart Šober (star 1 leto), doma iz Radelj, Franc Jarčič (star 14 let), njegov brat Karl Jarčič (star 13 let), oba doma iz

Kamnice pri Mariboru, Marija Fabiani (stara 1 leto), hči poštne uradnice iz Ptuja, Norbert Šahovskej (star 1 leto), ukrajinske ali ruske narodnosti, in še več drugih, ki pa so bili pripeljani že od doma po prestani kalvariji v Strnišču ali Ormožu oz. Turnišču.

Pa sedaj povzemimo vse z viri izpričane dokaze o preminulih otrocih v Koncentracijskem taborišču:

1. V taborišču samem je umrlo med 5. in 15. avgustom 1945 13 otrok, ki so pokopani na lovrenškem pokopališču.
2. V ormoški graščini je med 12.8. in 21.9.1945 umrlo 39 otrok, ki so pokopani na ormoškem pokopališču.
3. V ptujski bolnišnici je umrl en otrok (Erika Seidl).
4. V mariborski bolnišnici sta umrla dva otroka (Erika Mai in Elisa Pongrac).

Skupaj je po teh virih umrlo **55** otrok. Ni znano, koliko otrok je umrlo med majem in 5. avgustom 1945, a menim, da okrog 30. Tudi nimam podatka, koliko otrok je umrlo zaradi posledic bivanja v taborišču po 22. septembru 1945, ko so mnogi umrli zaradi bolezni in telesne izčrpanosti. Upam si trditi, da je komunistični maščevalni stroj pokončal okrog 120 nedolžnih otrok, vse tiste, ki so takrat preživeli,

pa zaznamoval za vse življenje. Zelo veliko je ostalo sirot brez staršev in bližnjih sorodnikov. Mnoge od njih so tudi izgnali iz Slovenije. Izgnanim družinam je bilo zaplenjeno vse premoženje (hiše, delavnice, trgovine, lekarne, tovarne, hranilnice, gradovi, itd.).

Umrli v partizanskem taborišču Strnišče, avgusta 1945



Spomenik na pokopališču pri Sv. Lovrencu na Dr. polju, postavilo Društvo za ureditev zamolčanih grobov, leta 2014

Viri:

1. Mrliška knjiga župnije Sv. Lovrenca na Dr. polju za leto 1945
2. Mrliška knjiga Sv. Jakoba v Ormožu 1941-1960 (za avgust in september 1945)
3. Zaporna knjiga Ptujkega zapora za maj 1945 (v ZAP- zapuščina zaporniškega paznika Dominika Glušiča)
4. Ormoška kronika (v ZAP- za leto 1945)
5. Dokumenti in pričevanja o povojnih koncentracijskih taboriščih v Sloveniji (2. del- zbral in uredil dr. Milko Mikola, Ljubljana 2008)
6. Vpisna knjiga bolnice Ptuj (v ZAP za leto 1945- zelo poškodovana, samo delno ohranjena)
7. Okrajni ljudski odbor Ptuj (v ZAP 008- 001,2, dopis dr. Čarfa Okrajnemu odboru OF v Ormožu)
8. Intervju z Zvonkom Sagadinom-Tinetom, v letih 1944-1946 pooblaščenec OZNE za okraj Ptuj (opravi avtor leta 1994)
9. Intervju z Vido Rojic, pred vojno in še med vojno do odhoda v partizane v Haloze guvernanto v družini Lippit-Hunckar (opravi avtor 8.9.1994)
10. Intervjuji z Francem Hebarjem, Marjeto Aupricht, Cecilijo Aupricht, Martino Knez, Marijo Piletič Žmavcer, Marijo Ribič in Terezijo Tomažič- nekdanjimi interniranci v

koncentracijskem taborišču Strnišče in v ormoški ter turniški graščini.

Literatura:

1. TOTENGEDENKBUCH der Deutsch-Untersteier, Landmanschaft der Deutsch Untersteier in Osterreich, Graz, 1970
2. Koncentracijsko taborišče Strnišče (raziskovalna naloga učenk Srednje ekonomske šole v Ptuj)
3. Povojno taborišče Strnišče (napisala Darja Lukman Žunec v desetih nadaljevanjih v časopisu Večer od 5.5. do 14.5.1996)
4. Zdenko Zavadlav, Iz dnevniških zapiskov mariborskega oznovca za leto 1945, založba za alternativno teorijo, Maribor 1990
5. Mirko Munda, V imenu ljudstva- tragične usode in stiske ljudi ob povojnih nacionalizacijah in zaplembah premoženja v Sloveniji, Lectura d.o.o., Maribor 1990

Iz predavanja knjižnega opusa Rajka Topolovca 23.1.2015

Rajko Topolovec

Uvodoma je predsednik Zgodovinskega društva Kidričevo (ZD) mag. Radovan Pulko spregovoril o knjižnih delih člana Rajka Topolovca. Predstavil je tudi profesorja zgodovine in teologa Janeza Janžekoviča, v vlogi predstavitelja, ki je recenzent zadnjih avtorjevih del in tudi soavtor knjige Ormoški Petriček.

Gospod Janžekovič je najprej orisal življenjsko pot avtorja in naglasil, da si je vso delovno dobo prislužil v TGA Kidričevo in še kakšno leto v Talumu. Zato, kot zna avtor reči, se še vedno počuti za starega Kidričana, saj je tudi deset let preživel v tukajšnjem samskem domu. O tem, kako se je še s toplo diplomom metalurškega tehnika leta 1957 zaposlil v tovarni, pa avtor opiše v prvi knjigi POT DO KRUHA, katero je napisal leta 1998. V kidričevski tovarni aluminija si je kot kulaški sin brez štipendije tako rekoč našel zaposlitev spotoma, ko se je z vlakom vračal iz šole v Ljubljani domov na Kog. Ne da bi imel kaj počitnic, je že takoj moral v službo kot metalurški tehnik v livarno. Med delom pa je še dosegel naziv inženirja organizacije dela, tako da ne more reči, da mu socializem pri šolanju ni nič pomagal. Livarna oziroma pozneje livarne v TGA so mu torej krojile delavnike, da si je leta 1993 zaslužil pokojnino.

V opusu njegovih knjižnih del tako ni mogoče prezreti, da v knjigah ne bi bilo kaj zapisanega o Kidričevem, s katerim je življenjsko povezan dveh tretjinj življenja. Povezan z dogodivščinami v naselju kakor tudi z delom v tovarni aluminija. O tem je avtor še največ napisal v knjigi KRAJ PRIŠLEKOV I. 2002, ki je tudi v svetovni zgodovinski Wikipediji pomemben vir podatkov o Kidričevem, kraju, ki še nosi »kultno« ime po vodilnem slovenskem komunistu, ki tega kraja ni videl. Ta zgodovinska dejstva avtor podčrtuje s kar petimi menjavami krajevnega imena, ki so se zvrstila v samo polovici prejšnjega stoletja. Zgodovinska resnica je tudi, da je takratni Sterntal v letih 1915 do 1918 skupaj z lazaretom štel okrog dvajset tisoč duš, ko jih je bližnji zgodovinski Ptuj premogel le štiri tisoč.

O tretji knjigi VSE JE ZA POVEDATI iz leta 2008 pa bi lahko rekli, da je nekakšen zbornik avtorjevih »vročih« člankov, ki so bili objavljeni v slovenskih časopisih in revijah. Objavljeno jih je že bilo kakšnih dvesto. Za »vroče« članke je avtor prejel več pohvalnih pa tudi poniževalnih oziroma že grozilnih pisem in tudi telefonskih klicev. Razumljivo je, da so negativna pisma in klici anonimke. V delu teksta zbornika Vse je za povedati sta tudi dva potopisa, in sicer avtomobilsko

potovanje v SZ leta 1975 ter obisk Amerike leta 1982. Prvi potopis je bil v »bunkerju« do izida te knjige, saj ga je kmalu po prihodu domov »obiskala« Služba državne varnosti (Udba). Kot ekvivalent temu potopisu v SZ je v knjigi tudi potopis v Ameriko iz leta 1982. Prvega, avtomobilsko potovanje v SZ, si namreč takrat avtor ni upal objaviti, potopis v Ameriko pa je takrat objavil v tovarniškem glasilu ALUMINIJ. V knjigi pa je še priložnostno podal komentar o razliki videnja takratne komunistične SZ in kapitalistične Amerike.

Medtem ko je v prvih treh knjigah (Pot do kruha 1998, Kraj Prišlekov 2002 in Vse je za povedati 2009) na predstavitvi opusa še sam kaj dodal, je pri preostalih dveh knjigah ORMOKI PETRIČEK 2012 in PODALJŠANO PARTIZANSTVO 2014 še največ povedal izpraševalec in recenzent obeh del g. Janez Janžekovič. Z vidika profesionalca je tako bilo podano celovito gledanje na polpreteklo zgodovino samega Kidričevega kot tudi na obdobje našega realsocializma, ki ga še nekako vedno predstavlja vzorčno Kidričevo.

Obe zadnji knjigi sta napisani na podlagi zgodovinskih dogajanj v kraju, ki se imenuje Kidričevo. Nekatera od teh dejstev še vedno niso zavedena v našo zgodovino. Lahko bi tudi rekli, da

so še vedno tabu tema. Zmagovalci so nam torej napisali zgodovino, ki jim je bila všeč, kar je tudi razumljivo. In prav zato to zgodovino sedaj, dokler so še živi otroci teh dogajanj, alternativni pisci zgodovino dopolnjujejo. Otroci ne lažejo in ti so danes že starci. In prav ti otroci iz povojnega Strnišča so še edini vir informacij, katerih delček teh zajema tudi vsebina knjige ORMOKI PETRIČEK. Edinstven je primer v svetu, da so bili otroci zaprti skupaj s starejšimi v največjem komunističnem taborišču v Sloveniji, kar je bil »Hitlerjev Rajh« v Strnišču, kot se je uradno imenovalo tukajšnje koncentracijsko taborišče. Po najditelju tega taborišča tovarišu Mitji Ribičiču - Cirilu, bi naj taborišče imelo kapaciteto za 25.000 zapornikov. V avgustu 1945 pa je taborišče obiskala mednarodna humanitarna komisija RK, ki je zaslužna za ločitev zaprtih otrok od starejših zapornikov, katere je OZNA preselila v grad Ormož.

S pomočjo te knjige je sedaj najdeno poleg devetintrideset na tajno pokopanih na ormoškem pokopališču še dvoje grobov na lovrenškem pokopališču, za katere še živeči svojci niso vedeli. Za bratca Franca Aprich, rojenega v Mariboru 1.10. 1944, nista vedeli sestri Marjeta in Cicilija iz Avstrije, pa tudi svojci Haber iz Avstralije so izvedeli, da je otročiček

Alojzija pokopani v Ormožu. Je pa s knjigo Ormoški Petriček potrjen tudi takoimenovani »ledeni eksodus« - potovanje izgnancev iz Jugoslavije, (konkretno iz Maribora do Dunaja v januarju 1946), ki je trajalo mesec dni. Pri minus 20 stopinjah in v pomanjkljivih oblekah ter lakoti je med to vožnjo veliko število izgnancev zmrznilo. Na posameznih železniških postajah na Madžarskem so jih na stotine kot zmrznjene klade metali iz razpadajočih živinskih vagonov. »Kdor si v pol urni ihti, ki jo je uprizarjala (takrat še OZNA), ni vzel s seboj še odeje, kot najina mama, je zmrznil« sta avtorju povedali sestri Aprich v Avstriji.

Preko pričevalcev te knjige se je tudi razkrilo, da je zaradi nepopisne lakote v taborišču Strnišče prihajalo do kanibalizma – ponočno uživanje mrtvih sojetnikov. Ugotovljeno je tudi, da so umrle v Lovrencu pokopavali samo v času prisotnosti inšpekcije mednarodnega RK in ne prej in ne pozneje, ko so nadaljevali z pokopavanjem v okoliških peskokopih in gozdovih.

Knjiga **PODALJŠANO PARTIZANSTVO** je še v dotisku. Tudi poznavalci naše – (režimske) zgodovine, katere so se učili v šoli, ne morejo razvozlati naslova te knjige. Nekateri mislijo, da gre za domobrance, drugi pa, da gre

za ustaše, četnike,! So pa v resnici to bili kmečki fantje iz vzhodnega dela Slovenije, kjer se je razvilo križarstvo. Ko so ti fantje spoznali, da se dejansko borijo za Stalina in ne proti Hitlerju, so se pri njih začeli snovati pomisleki. Gre torej za partizane, ki so se v »zlati svobodi« ustrašili jemanja gruntov kot njihove dote, in so tudi zaradi tega takrat obrnili cevi v nasprotno smer. In takšnih partizanov oz. križarjev iz kmečkih vrst je bilo v severovzhodni Sloveniji okrog 1.600, ki so delovali v 35 skupinah. Delovali so ob meji z Avstrijo, od koder so od Angležev dobivali vso pomoč. Še nekajkrat več pa je bilo njihovih podpornikov.

Vspodbud, da se je avtor lotil tega pisanja, je več. Med drugimi tudi ta, da je bil sam kulaški sin in da se je z še živečim križarjem Stankom Šajnovičem, srečal kot šolar pozimi leta 1947. Tisto noč mu je ob topli peči Stanko razkazal svoj »šmajser« z dolgo verigo zlatosijočih »patronov«, ki jih je Rajko kar nekajkrat preštel. Gospod Šajnovič, ki se bliža devetdesetim, je tudi še edini živeči križar iz Šajnovičeve skupine križarjev, ki je delovala v Štrigovsko - Prleški navezi križarjev. Po njegovem pa bi naj bil nasploh še edini živeči križar. Njegovi izvorni dokumenti in fotografije, ki jih je izročil avtorju in jih hranil na farmi v Kanadi, bogatijo vsebino te knjige,

kakor tudi vseslovenski tozadevni zgodovinski arhiv.

Zgodovina povojnega Kidričevega je tudi sicer še dokaj zamolčana, kar avtor v svojih delih tudi omenja. V povojnem realsocialističnem naselju, ko je še tam živel, se o tem ni govorilo, niti ne o prvi vojni oziroma o lazaretu in tudi ne o številnih zgodovinskih obiskih nekdanjih vladarjev habsburške monarhije. Tudi o Titovem tajnem obisku z Rankovičem leta 1947 se ni govorilo. Še danes pa v »režimski« zgodovini ni dodano oziroma popravljeno, da je v Kidričevem leta 1949 Udbe ponovno odprla taborišče za obsojence na družbeno koristno delo, kar je dejansko pomenilo za prevzgojo napačno mislečih Slovencev, ki so v večini bili študenti teologije. Po pričanju zaposlenih v tovarni takoj po vojni, ki jih je avtor še uspel zajeti v knjigi Kraj prišlekov, bi naj tukaj taborišče Udbe delovalo, do samega do zagona tovarne leta 1954. Vsekakor pa bi avtorjem takšnih knjig, ki dopolnjujejo režimsko zgodovino, kot je tudi g. Topolovec, bilo pisati lažje in verodostojnejše, če se že v sedemdesetih letih, ko v komunizmu več niso verjeli sami komunisti, ne bi začelo kuriti arhivske vire, kot so zaporniške knjige in sezname izvensodno pokončanih ljudi!



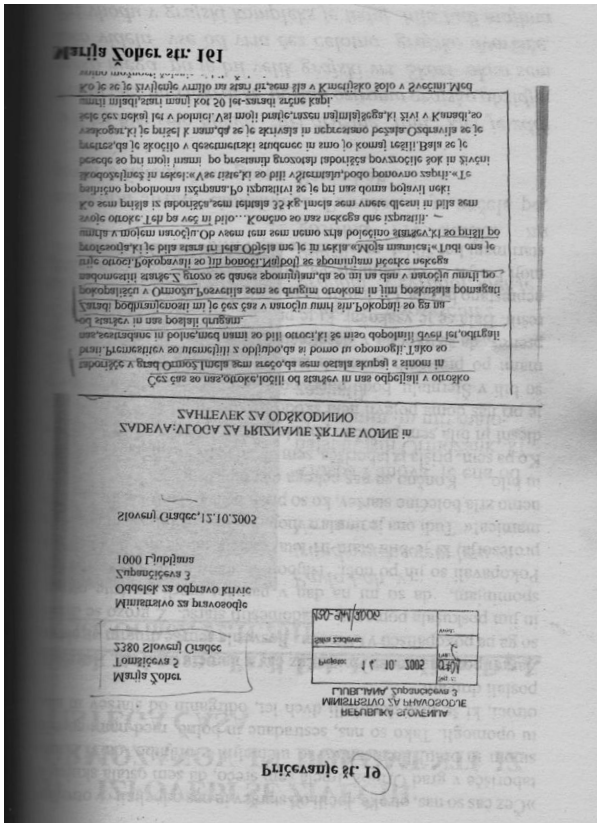
Sestri Cicilija in Marijeta Aprich iz Avstrije sta sedaj zadovoljni, da se je končno našel grob njunega bratca in da je postavljena spominska plošča na lovrenškem pokopališču. Obe sta tudi zaslužni, da se je lahko javno zapisalo o »Ledenem eksodusu«, ko je na železniških postajah na Madžarskem v razpadajočih živinskih vagonih zmrznilo nekaj sto moda celo tisoč ljudi, ki so jih nato trde iz vagonov metali kot polena.



Kasper Huber, ki je v Petričku in tudi v dokumentarcu Ormoški Petriček brez dlake na jeziku razkril, da se je v taborišču Strnišče dogajal celo kanibalizem, ko so zaradi lakote ponoči uživali tudi mrtve sojetnike.



Brata Jože in Ludvik Biro (skupaj) sta povedala, da se je njima v taborišču Strnišče rodila sestra, ki je taborišče preživela. Ta sestra se je tudi udeležila slovesnosti ob postavitvi monumentalnega spomenika na pokopališču v Ormožu leta 2013, kjer je v tajnosti bilo pokopanih devetintrideset otrok iz ormoškega gradu v času od avgusta do konca septembra leta 1945.



Fotokopija prijave oškodovancev za nadomestilo za priznanje bivšega političnega zapornika, po Zakonu o popravi krivic UR. List 6RS , številka 59/9, tako da čitljiva izjava zapornice Marije Žohar, katero je podala na sodišču v Slovenj Gradcu in kjer piše, da ji je v Ormožu umrl sin in da so ji na rokah še umrli po trije otroki na dan.

Po skoraj sedemdesetih letih od prvega srečanja avtorja s križarjem Stankom Šajnovičem je »podaljšani partizan« med obiskom rojstnega kraja junija 2015 prejel knjigo, za katero je »krivec«, da je sploh nastala.

Fotografije naslovnice njegovih knjig



Ruska armada v Sloveniji do prvih dni 2. svetovne vojne

mag. Radovan Pulko, prof.

Jezikovni pregled: Vesna Voglar Pulko

Prevod v angleščino: Mihael Koltak

POVZETEK

Prispevek se ukvarja s segmentom ruske porevolucionarne emigracije, s pripadniki tako imenovane Ruske armade, in sicer predvsem z razlogi za njihov odhod na tuje, s vplivom nekaterih ruskih vojaških oseb na slovensko družbo, njihovim odnosom do porajajočih se političnih gibanj pred drugo svetovno vojno ter njihovim ravnanjem ob okupaciji Slovenije leta 1941.

Oktobrska revolucija in ruska državljanska vojna sta v tujino pognali ogromno število državljanov nekdanje carske Rusije. Tako naj bi po najvišjih ocenah domovino takrat zapuščilo kar 1.500.000 do 2.000.000 ljudi. Zatočišče so dobili predvsem v Franciji, Češkoslovaški, Jugoslaviji in Nemčiji. Sicer pa je veliko ruskih beguncev bivalo tudi v Ameriki in Aziji. Med begunci seveda niso bili le aristokrati, ki so v veliki meri domovino zapustili že po februarški revoluciji, ampak tudi umetniki, inteligenca in visoke vojaške osebe. Zaradi takšne družbene sestave je bila ena izmed značilnosti ruske emigracije, da je bila zelo družbeno aktivna in da so se njeni pripadniki samoorganizirali v raznovrstna društva, združenja in organizacije, tako humanitarne,

kulturne, strokovne kakor tudi vojaške. Ruski emigranti so na tujem vzpostavili tudi lasten šolski sistem, odpirali zdravstvene, kulturne in religijske ustanove ter se udeleževali na umetniškem, tehniškem in znanstvenem področju.

Zaradi obsežnosti teme se pričujoči članek ukvarja le z enim segmentom ruske emigracije, s pripadniki Ruske armade, ki so domovino zapustili predvsem iz t. i. južne Rusije, z njihovim življenjem v takratni Sloveniji, vplivom na slovensko družbo in odnosom do porajajočih se političnih gibanj pred in med drugo svetovno vojno.

NASTANEK RUSKE ARMADE

Ob koncu leta 1917 in v začetku leta 1918 na ozemlju Rusije ni bilo resnejšega nasprotnika, ki bi kakorkoli ogrožal novi boljševiški režim, le v južni Rusiji, na območju Rostova in Novočerkasska, je začela nastajati protirevolucionarna t. i. Armada prostovoljcev, ki je takrat štela kakih tri tisoč mož². Konec leta 1917 jo je ustanovil general Mihail Vasiljevič Aleksejev skupaj z generaloma Lavrentijem Georijevičem Kornilovim in Antonom Ivanovičem Denikinom. Kornilov je 13. aprila 1918 ob neuspelem jurišu na Jekaterinodar padel, Aleksejev pa je 8. oktobra 1918 umrl. Tako je vrhovni poveljnik Armade prostovoljcev postal Denikin. Decembra 1918 je nato Denikinu na pritisk zaveznikov general Pjotr Nikolajevič Krasnov predal svojo kozaško »Donsko vojsko«. Združitvijo »Donske vojske« z »Armado prostovoljcev« je Denikin dobil naziv vrhovni poveljnik Oboroženih sil juga Rusije³.

Leta 1919 je imel Denikin velike vojaške uspehe pri zavzetju Harkova, Caricina, Kijeva, Kurska, Voronježa in Orela. Ob prodiranju proti Moskvi pa so se Kozaki, ki so bili glavnina njegove vojske, uprli napredovanju. Razen tega je Denikin storil vrsto

političnih napak, zaradi katerih je izgubil podporo kmečkega prebivalstva⁴. Po številnih porazih, ki so si sledili v boju z Rdečo armado, se je proti njemu postavila t. i. »vojna liga«, na čelu katere je stal general baron Peter Nikolajevič Vrangel. Ta je izražala nezadovoljstvo z Denikinovim načinom vodenja državljske vojne. Ko je Denikin spoznal, da mu oficirji ne zaupajo več, je 21. marca 1920 sklical vojni svet, ki je za novega poveljnika oboroženih sil juga Rusije izbral generala Vrangla. Denikin je nato naslednji dan z britanskim torpednim čolnom »Emperor of India« odplul v Carigrad, od tam pa že 6. aprila emigriral v Veliko Britanijo⁵. Sicer pa zamenjava poveljujočega ni več mogla vplivati na izid vojne, saj so že v začetku leta 1920 bile ruske protirevolucionarne enote v glavnem poražene. Na polotoku Krim je tako ostalo le nekaj raztresenih nekdanjih Denikinovih enot⁶. Vrangel je te enote reorganiziral in preimenoval v Rusko armado⁷.

25. aprila 1920 je sovjetsko Rusijo napadla Poljska. Ta je predvidevala, da je Rdeča armada zaradi bojev s protirevolucionarnimi vojskami izčrpana in da bodo sovjetom z lahkoto iztrgali del ozemlja. Poljski nacionalisti so namreč še vedno gojili upanje, da bodo obnovili poljsko

državo do velikosti, ki jo je imela leta 1772. Zavzeti so hoteli velik del Ukrajine in Belorusije ter celotno Litvo.⁸ Generalu Jozefu Pilsudskemu je uspelo prodreti do Kijeva, vendar je junija Rdeča armada pod poveljstvom Mihaila Nikolajeviča Tuhačevskega izvedla protinapad⁹ ter se ustavila šele pred Varšavo. Ob istem času je zaradi hudih rekvizicij, ki jih je na območju Dona izvajala ČEKA¹⁰, prišlo do upora. Julija 1920 je bilo na območju Kubana in Dona za boj proti sovjetom pripravljenih okoli 35.000 mož. Vrangl je takrat poskusil prebiti blokado rdečearmejcev in se združiti s Kozaki in upornimi kmeti iz Kubana. Uspelo mu je zasesti Jekaterinodar, vse območje Kubana in prodreti v južno Ukrajino.¹¹ Ob podpisu premirja med sovjetsko Rusijo in Poljsko 12. oktobra 1920 pa so bile številne enote Rdeče armade poslane v boj proti Vranglu.¹² Šibkejše Vranglove enote so se proti koncu oktobra ponovno umikale na Krim.¹³ V siloviti ofenzivi Rdeče armade pri Perekopu 7. in 8. novembra 1920 je bila zadnja protirevolucionarna vojska poražena.¹⁴ Vranglu ni preostalo drugega, kakor da vojsko in številne spremljajoče civilne begunce pripravi na odhod v tujino. Zvrstile so se tako imenovane evakuacije, ki so potekale z obal Črnega morja, predvsem s polotoka Krim ter mest Sevastopol

in Novorossijsk. Ladje z begunci so odplule do Carigrada, otoka Lemnos in Galipolija, kjer so begunci živeli v t. i. prehodnih begunskih taboriščih in čakali na politične spremembe, ki bi jim omogočile sprejem v evropske in druge države.¹⁵



General Vrangl domnevno v Ormožu med obiskom pri ruskih vojakih, ki so gradili železniško progo Ormož–Ljutomer–Murska Sobota (zbirka Gregorja Pivca).

PRIHOD RUSKE ARMADE IN RUSKIH BEGUNCEV V SLOVENIJO

Med najštevilčnejšimi organiziranimi skupinami ruskih beguncev, ki so prišle v Slovenijo, so bili pripadniki Krimskega kadetskega korpusa in 2. imperatorja Aleksandra III. donskega kadetskega korpusa ter 3. konjeniški polk pod poveljstvom polkovnika Ivana Glebova.

Krimski kadetski korpus, katerega direktor je bil general Vladimir Valerianovič Rimski-Korsakov, sorodnik ruskega skladatelja Nikolaja Andrejeviča Rimskega-Korsakova, je bil evakuiran z Jalte 1. novembra 1920. Donski kadetski korpus pa z Evpatorije naslednji dan. Oba korpusa sta z ladjami odpotovala v Istanbul, kjer sta preživela nekaj dni, nato pa s parnikom »Vladimir« proti Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS) v pristanišče Bakar. Po prihodu v Bakar so kadete nekaj dni zadržali v karanteni, nakar so jih z vlakom preko Zagreba poslali v Slovenijo, v kraj Strnišče, današnje naselje Kidričevo, v katerem je bil med 1. svetovno vojno obsežen barakarski kompleks avstro-ogrskih rezervnih vojaških bolnišnic ter taborišč za ruske vojne ujetnike.¹⁶ Ob prihodu dne 23. 12. 1920 so oba kadetska korpusa namestili v barake nekdanje rezervne

vojaške bolnišnice Klatovy, ki so se razprostirale zahodno od dvorca Sternthal. Poleg kadetov so bili v taborišču nameščeni tudi drugi ruski begunci. Njihovo število je v naslednjih mesecih neprestano naraščalo, tako da je bilo decembra 1921 v Strnišču že okrog 1.300 ruskih beguncev, vojakov kot tudi civilistov.¹⁷ Gojenci obeh ruskih kadetskih korpusov so bili večinoma mladoletniki, kljub temu pa so bili številni izmed njih aktivni udeleženci državljanske vojne, nekateri pa tudi nosilci vojaških odlikovanj.¹⁸



Skupina ruskih beguncev, ki so v taborišču Strnišče bivali med letoma 1920 in 1922. Na fotografiji je tudi direktor Krimskega kadetskega korpusa general poročnik Vladimir Valerianovič Rimski-Korsakov (sedi desno od pravoslavnihi duhovnikov) (zbirka Vladimirja Kasteljanova).

Ruski kadetski korpusi so bili izobraževalne ustanove, ki so gojencem dajale izobrazbo na ravni realne gimnazije. Vojaških predmetov niso predavali. So pa bili kadetski korpusi vojaško organizirani. Kadeti so zato bili poleg učnih razredov razporejeni še po četah. Prav tako so bili skoraj vsi pedagogi in predavatelji oficirji. Osnovna naloga ruskih kadetskih korpusov med bivanjem v Strnišču je bila nadaljevati z izobraževanjem gojencev. Tako so v Krimskem kadetskem korpusu v dotrajanih barakah in bivalno nemogočih razmerah taborišča Strnišče izpeljali dve šolski leti. Poleg izvajanja učnega programa so v kadetskih korpusih skrbeli tudi za kulturno in športno udejstvovanje gojencev. V barakah nekdanjega avstro-ogrskega taborišča so v ta namen odprli čitalnico, delovalo je tudi amatersko gledališče. Prav tako so ustanovili pevski zbor in pihalni orkester. Eno izmed barak so preuredili v pravoslavno cerkev, v nekaterih drugih pa za potrebe kadetskih korpusov različne obrtne delavnice, med katerimi so bile ključavničarska, čevljarska in mizarska. V slednji so kadeti izdelovali šolske klopi, potrebne za učno ustanovo. V skrbi za športni razvoj gojencev so v kadetskih korpusih

gojili sokolske vaje, hodili na pohode in ustanovili nogometno ekipo.¹⁹

Donski kadetski korpus je v Strnišču bival do decembra 1921, nakar se je zaradi slabih življenjskih razmer preselil na novo lokacijo v Bileći. Krimski kadetski korpus je ostal v Strnišču še do oktobra 1922, ko je bilo begunsko taborišče na podlagi odločbe Deželne vlade za Slovenijo zaradi visokih stroškov vzdrževanja ukinjeno. Zato je odpotoval v Belo Crkvo.²⁰



Učilnica enega izmed ruskih kadetskih korpusov v Kraljevini Jugoslaviji (zbirka Alekseja Arsenjeva).

Nekoliko drugačna je bila pot druge velike skupine ruskih emigrantov, ki je takrat prispela na slovensko ozemlje, 3. konjeniškega polka. Enota je bila evakuirana iz južne Rusije konec novembra 1920 in je odplula proti Istanbulu. Od tam je bila premeščena v Galipoli, v taborišče 1. armadnega korpusa ruske armade. Po polletnem bivanju v vojaškem taborišču je bil polk transportiran čez Solun in Gevgelijo v Zagreb ter od tam v Slovenijo na varovanje novonastalih državnih meja z Avstrijo, Madžarsko in Italijo.²¹ Še pred tem so bile v Zagrebu vse ruske vojaške enote na novo formirane in dopolnjene z vojniki Kraljevine SHS, tako da je bilo po posameznih enotah 70 do 80 odstotkov ruskih vojakov ter 20 do 30 odstotkov vojakov Kraljevine SHS. Vsi ruski vojniki so bili dolžni nositi uniforme Kraljevine SHS, medtem ko so oficirji smeli obdržati uniforme ruske vojske. Tako vzpostavljeno varovanje nove države pa ni obstalo dolgo. Prihajalo je namreč do številnih incidentov, saj okoliško prebivalstvo novih meja ni bilo vajeno, ruski vojniki pa so delo opravljali zelo vestno. Zaradi tega je bila leta 1922 obmejna služba Vranglovih enot ukinjena. Nadomestili so jo s finančno kontrolo, v kateri je dobilo zaposlitev tudi nekaj ruskih vojakov. Večina izmed njih pa si je morala delo iskati drugje. Zaradi

takšne situacije je Vranglov štab ustanovil povsem vojaško organizirano podjetje "Tehnika", katerega namen je bil pridobivanje zaposlitve za vojaške osebe ter preprečiti razformiranje ruskih vojaških enot, kar bi se lahko zgodilo v primeru individualnega iskanja osebne eksistence s strani posameznih vojakov.²²



Pripadniki Vranglove Ruske armade med gradnjo prometne infrastrukture v Kraljevini SHS (zbirka Alekseja Arsenjeva).

Ena izmed možnosti za zaposlitev ruskih vojakov v Sloveniji se je ponudila med letoma 1923 in 1924, ko se je odvijala gradnja železniške proge Ormož–Ljutomer–Murska Sobota. Tako so odsek proge Ormož–Ljutomer gradili pripadniki 1. kubanske divizije in donski kozaki. Poleg navedenega so donski kozaki izvajali tudi določena dela na železniški progi Ptuj–Ormož.

Po zaključku del na omenjeni železniški progi je kljub vsemu veliko vojaških oseb zaradi pomanjkanja kakršne koli nove zaposlitve zapustilo državo. Ena izmed dežel, v katero so migrirali, je bila tudi Francija, kjer so iskali zaposlitve v avtomobilski industriji.²³



Ruska vojaška godba v Ljutomeru leta 1923 (zbirka Franca Krnjaka)

RUSKE VOJAŠKE OSEBNOSTI IN NJIHOV VPLIV NA SLOVENSKO DRUŽBO

Med ruskimi emigranti v Sloveniji je bilo nekaj oseb iz vrst vojaštva, ki so s svojimi umetniškimi, tehničnimi in drugimi strokovnimi znanji prispevale k razvoju slovenske družbe. Najbolj znan je bil kontraadmiral Aleksander Vasiljevič Bubnov, sicer izvirajoč iz plemiške rodbine, ki naj bi po družinskem izročilu imela v vsaki generaciji ugledne pomorščake in znanstvenike.²⁴

Aleksander, ki je leta 1903 diplomiral na Pomorskem korpusu v Sankt Peterburgu, se je v času rusko-japonske vojne udeležil naporne osemmesečne plovbe ruskega vojnega ladjevja čez Atlantski, Indijski in Tihi ocean do Cušimske ožine, plovbe, s katero je hotel car Nikolaj II. ustvariti rusko pomorsko premoč nad Japonsko in obvarovati rusko pomorsko bazo Port Arthur.²⁵ Bubnov je bil takrat topniški oficir na oklepnici „Orel“. V bitki pri Cušimi, v kateri je bilo rusko ladjevje poraženo, je bil lažje ranjen v roko in težje v nogo. Takšen se je nezavesten znašel v japonskem ujetništvu.²⁶

Po vrnitvi v domovino je leta 1913 končal višjo pomorsko akademijo, na kateri je ostal kot profesor. V tem času

je tudi doktoriral iz vojnih pomorskih znanosti. Med 1. svetovno vojno je kot načelnik vojaške pomorske uprave skupaj s Winstonom Churchillom, takratnim lordom britanske admiralitete, planiral desant antantnih sil na Bospor. Zaradi revolucije v Rusiji pa načrt ni bil realiziran.²⁷



Kontraadmiral Aleksander Vasiljevič Bubnov
(vir:<http://www.gorenjci.si/osebe/bubnov-dmitrijevi%C4%8D-aleksandr/773/2>. 1. 2014).

V času ruske državljanske vojne se je Bubnov priključil »Oboroženim silam juga Rusije«. Leta 1919 je bila namreč iz ostankov Črnomoške flote formirana eskadra in Bubnov, ki je bil leta 1917 povišan v kontraadmirala, je postal poveljnik divizije rušilcev.²⁸ Po porazu ruskih protirevolucionarnih sil in evakuaciji ruskih enot na tuje je tudi sam emigriral in najprej bival v Parizu, nato pa je leta 1921 v Ljubljani s skupino ruskih pomorskih oficirjev ustanovil kovinarsko podjetje za proizvodnjo opreme za vojsko Kraljevine SHS.²⁹ Ker je bil Bubnov uveljavljen vojaškopomorski izvedenec in veteran kar treh vojn, je kmalu dobil dve ponudbi za zaposlitev profesorja vojaškopomorskih ved. Zaposlitev mu je ponudila svetovno znana Vojaškopomorska akademija v Annapolisu v ZDA ter Vojaškopomorska akademija Kraljevine SHS v Dubrovniku.³⁰ Odločil se je za Dubrovnik, kjer je pričel z delom leta 1923. Leta 1930 je Bubnov v okviru omenjene akademije ustanovil tudi višjo pomorsko akademijo, namenjeno izključno oficirjem. Na njej je nato predaval do leta 1941, ko so ga ob okupaciji Jugoslavije z delovnega mesta odstranili ustaši. Predavanja Aleksandra Bubnova so imela določen vpliv tudi na razvoj slovenskega pomorstva, saj

je bilo največ slušateljev njegovih predavanj na omenjeni akademiji ravno Slovencev. Med njimi je bil tudi Sergej Mašera, ki je akademijo končal leta 1932. Sicer pa je bilo kar nekaj poveljnikov te akademije prav tako Slovencev. Leta 1945 se je Bubnov vrnil v Slovenijo in se naselil v Kranju, kjer je do leta 1953 predaval ruski jezik na tamkajšnji gimnaziji.³¹ Bubnov je bil tudi zelo plodovit pisec znanstvenih in strokovnih del s področja vojaškega pomorstva. Strokovna dela je objavljajal v ZDA, Franciji, Veliki Britaniji in nekaterih drugih državah. Njegovo najpomembnejše delo je »Istorija pomorske ratne veštine«. Obsega 3 knjige in je bilo izdano v Dubrovniku med letoma 1930 in 1933. Svetovno najodmevnejše pa je bilo delo »Problem Tihega oceana v XX. stoletju«. Poleg ostalih del je Bubnov objavil tudi knjigo spominov z naslovom »V Carskoj Stavke«. Admiral Bubnov je umrl leta 1963 v Kranju, kjer je tudi pokopan.³² Ruski oficirji so imeli pomemben vpliv tudi na razvoj civilnega in vojaškega letalstva Kraljevine Jugoslavije in s tem tudi Slovenije. Vanj je bilo sprejetih okoli 30 ruskih pilotov inštruktorjev, letalskih mehanikov, letalskih inženirjev, radiotehnikov in drugih. Leta 1927 je bila ustanovljena tudi prva jugoslovanska letalska

potniška družba Aeroput. Njeni prvi piloti so postali ruski letalski asi prve svetovne vojne, Viktor Mihajlovič Nikitin, Vladimir Ivanovič Striževski in Mihael Semjonovič Jarošenko. Leta 1933 je bilo v Ljubljani v Polju odprto tudi prvo slovensko potniško letališče, ki ga je projektiral ruski arhitekt Jurij Nikolajevič Šreter. Omenjeni trije piloti so kot začetniki potniških poletov z ljubljanskega letališča leteli na liniji Ljubljana–Sušak–Zagreb. Nikitin in Jarošenko pa sta na ljubljanskem letališču tudi tragično končala svoji življenji.³³



Ruski piloti, začetniki potniških poletov z ljubljanskega letališča, Nikitin, Striževski in Jarošenko (zbirka Alekseja Arsenjeva).

Med ruskimi emigranti, ki so prispeli v Kraljevino SHS, je bilo tudi precej zdravnikov in drugega medicinskega osebja. Eden izmed njih, ki je prav tako izhajal iz vojaških vrst, je bil dr. Sergej Semjonovič Tregubov. Rodil se je 15. septembra 1886 v Kijevu, sicer pa je bil po narodnosti Rus. Njegov oče Semjon je bil duhovnik in predstojnik Vladimirske stolnice v Kijevu. Sergej se je šolal na klasični gimnaziji v Kijevu in jo zaključil leta 1905. Med letoma 1907 in 1913 je nato nadaljeval s šolanjem na medicinski fakulteti Univerze svetega Vladimirja prav tako v Kijevu. Na tej univerzi je nato bil tudi zdravnik asistent klinike za notranje bolezni. Bil je udeleženec prve svetovne vojne in ruske državljanske vojne, med katero je bil na strani protirevolucionarnih sil. Imel je čin podpolkovnika. Proti koncu državljanske vojne se je s Krima skupaj z vojsko generala barona Petra Nikolajeviča Vrangla novembra 1920 umaknil na tuje in nato v emigraciji živel v Kraljevini SHS.³⁴

Ruski zdravniki so odigrali posebej pomembno vlogo, saj je bilo zaradi slabih življenjskih razmer med državljansko vojno, nehigieničnih razmer med evakuacijo in bivanjem po različnih begunskih taboriščih veliko beguncev zelo bolnih. Med

njimi je pogosto prihajalo do epidemij, najpogosteje tifusa in črnih koz. Veliko je bilo tudi ranjencev. Zaradi slabih bivalnih pogojev in splošnega pomanjkanja osnovnih življenjskih dobrin pa je bila med ruskimi begunci pogosta tudi tuberkuloza.³⁵ Ker Kraljevina SHS ni imela na razpolago dovolj zdravstvenih ustanov, da bi lahko oskrbela množico tovrstnih bolnikov, je Rusko društvo Rdečega križa – stara organizacija (ROKK) po različnih koncih novonastale države odprla lastne zdravstvene ustanove. Tako je omenjena organizacija 31. maja 1921 najela prostore gradu Vurberk, v katerem je uredila sanatorij, namenjen izključno ruskim pljučnim bolnikom. Kot prva je to zdravstveno ustanovo pričela voditi Natalija Aleksandrovna Duhonina, najverjetneje žena umorjenega ruskega generala Nikolaja Nikolajeviča Duhonina. Imela je že nekaj izkušenj z vodenjem podobnega sanatorija v Crikvenici, ki pa je bil po kratkem času delovanja razpuščen.³⁶ Prvi upravnik omenjenega sanatorija na Vurberku je bil, sodeč po nekaterih virih, prav Tregubov.³⁷ Poleg ruskih beguncev je brezplačno zdravil tudi okoliško prebivalstvo.³⁸ Sanatorij v vurberškem gradu je s krajšo prekinitvijo od zime 1921 do leta 1923 zelo uspešno deloval vse do leta 1941,

ko ga je zasedel nemški okupator in osebje sanatorija preselil v Topolšico.³⁹ Delovanje ruskega sanatorija za pljučne bolnike na Vurberku je bilo pomembno tudi za Jugoslavijo, saj so se od leta 1925 v njem zdravili tudi njeni državljani. To so bili predvsem bolniki Ministrstva za vojsko, državnih železnic, žandarmerije in bolniki banske dravske uprave.⁴⁰ Tregubov je na Vurberku služboval le kratek čas. Že od leta 1921 in vse do leta 1924 je služboval v Sarajevu kot šef oddelka za notranje bolezni v tamkajšnji vojaški bolnišnici. Med letoma 1924 in 1926 je bil Tregubov občinski zdravnik v Ozalju in Jaškovu blizu Karlovca. Od 1927. do 1941. leta pa je bil rajonski zdravnik pri Ministrstvu za transport v Beogradu. Približno v tem času, med letoma 1926 in 1941, je opravljal tudi delo zdravnika terapevta v ambulatoriju ROKK v Beogradu. Med drugo svetovno vojno in vse do osvoboditve pa je bil zaposlen kot zdravnik v Boru, nato pa je ponovno živel in delal v Beogradu. Poročil se je z Aleksandro Alekseevno Mešerskojo, ki je rodila dva sinova. Starejši Nikita, rojen leta 1931, je kasneje postal vojaški zdravnik. Leta 1953 je dr. Tregubov odpotoval v Združene države Amerike, kjer je živel v Pearl Riverju. Umrl je 13. 5. 1966, pokopan je na pokopališču Novodivejskega

pravoslavnega ženskega samostana blizu mesta Nanuet.⁴¹



Skupina ruskih vojakov in medicinskega osebja v ruskem sanatoriju za pljučne bolnike na gradu Vurberk (zbirka Radovana Pulka).

Med ruskimi vojaškimi osebami je bilo kar nekaj takšnih, ki so pomembno vplivale na razvoj slovenske kulture med obema svetovnjima vojnoma. Eden izmed njih je bil Pjotr Sergejevič Gresserov Golovin. Med prvo svetovno vojno leta 1915 je bil postavljen za oficirja v 9. kazanskem dragonskem polku in poslan na fronto v Galiciji. Dvakrat je bil ranjen in petkrat odlikovan. Po emigriranju je leta 1924 prvič nastopil v Narodnem gledališču v Ljubljani, v operi Rimskega Korsakova »Majska noč«, ki jo je režiral Boris Vladimirovič Putjata, prav tako ruski emigrant. Golovin je bil leta 1928 postavljen za koreografa in baletnega mojstra v Narodnem gledališču v Ljubljani. V naslednjih letih je predstavil vrsto pri nas še neizvajanih krajših baletov, pa tudi nekaj obsežnih baletnih večerov. Leta 1944 je celo odprl Operno baletno šolo. V celotni karieri je Golovin koreografiral 50 baletov in 83 oper, režiral 31 oper in 15 operet ter plesal v 35 baletnih predstavah. Plesal je tudi v številnih operah in operetah ter bil pevski solist v Puccinijevi operi »Turandot«, uprizorjeni v Ljubljani leta 1932. Po koncu druge svetovne vojne je Golovin pri novih jugoslovanskih oblasteh padel v nemilost. V času Kraljevine Jugoslavije je bil namreč član Nacionalne zveze ruske mladine,

emigrantske organizacije, močno naperjene proti Sovjetski zvezi. Odpuščen je bil iz Slovenskega narodnega gledališča (SNG) Ljubljana ter nadziran s strani Uprave državne varnosti (UDV). Leta 1947 je bil Golovin premeščen v Opero SNG Maribor. Ustanovil je sindikalno baletno šolo in kasneje Državno baletno šolo, katere direktor je bil vse do leta 1951, ko se je odselil v Toronto. Vendar Golovin ni odšel za zmeraj. Med počitnicami se je pogosto vračal v Slovenijo. Leta 1971 ga je Josip Broz Tito za njegove zasluge pri razvoju slovenskega baleta odlikoval z Redom zaslug za narod s srebrnimi žarki. Umrl je v Torontu 9. avgusta 1981.⁴²

Tudi že omenjeni Boris Vladimirovič Putjata, v Sloveniji znan predvsem kot igralec in režiser, je po šolanju na Vojaški akademiji nekaj let opravljal vojaški poklic. S činom stotnika je nato vojaško službo zapustil. V Moskvi je postal advokat, vendar je kljub številnim klientom tudi to službo opustil in postal igralec. Ko je leta 1914 v Novočerkassku komaj pričel z gledališko sezono, je bil vpoklican v vojsko. Poslan je bil na fronto proti Nemcem, kjer je bil ranjen. Po demobilizaciji in vrnitvi v domovino je ponovno razmišljal o zaposlitvi v gledališču. Pridružil se je skupini igralcev Malega teatra, ki ga je vodil

Mihail Muratov. Po gostovanjih na različnih koncih Rusije je nazadnje ta igralska skupina preko Rige odpotovala v Evropo. Putjata je nato v gledališki sezoni 1920/1921 dobil zaposlitev v ljubljanski Drami, kjer je ustvarjal kot igralec, režiser, vzgojitelj in dramatik. Takoj je postal osrednja slovenska gledališka osebnost. Leta 1921 pa je bil v časniku Slovenski narod označen za najboljšega igralca na Slovenskem. Putjata je v Ljubljani ustvarjal le kratek čas. Zaradi težke bolezni so ga odpeljali v rusko bolnišnico v Pančevo, kjer je 8. aprila 1925 umrl. Kljub kratkemu delovanju pa je njegov doprinos k slovenskemu gledališču zelo pomemben, saj je bil učitelj naših prvih vrhunskih igralskih umetnikov, Levarja, Cesarja, Gregorina, Nablocke in drugih.⁴³

Po ruski državljanski vojni je v slovenski prostor prišlo tudi nekaj ruskih glasbenih ustvarjalcev. Iz vojaških vrst je izhajal nekdanji ruski huzarski častnik Boris Arhipov, ki je kot velik pevski talent med letoma 1922 in 1923 nastopal v SNG Maribor. Kasneje je odpotoval v Split, zatem na Češko in kmalu postal pevec svetovnega slovesa.⁴⁴



Začasni potni list za ruske begunce z žigom Uprave ruskega vojnega agenta v Kraljevini SHS in Ruskega urada za potne liste (zbirka Alekseja Arsenjeva).

Med ruskimi vojaškimi osebami, živečimi v Sloveniji, je bil tudi literarni ustvarjalec. To je bil generalmajor Vladimir Semjonovič Žoltenko, zadnji poveljnik 56. žitomirskega konjeniškega polka. Rodil se je 12. 7. 1867 v Odesi. Izobrazbo si je pridobil v realni šoli, službeno pot pa je pričel 12. 7. 1884. Leta 1890 je zaključil še šolanje v Odeškem pehotnem junkerskem učilišču in pridobil čin podporočnika. Vpoklican je bil v 49. pehotni rezervni bataljon, kasneje pa v 205. izmailovski rezervni bataljon. 3. 3. 1894 je napredoval v čin poročnika, od novembra 1894 do januarja 1900 pa je v bataljonu opravljal funkcijo pribočnika. 6. 5. 1900 je postal štabni stotnik. Še istega leta, 3. julija, je bil s svojo četo poslan v Port Arthur na formiranje Portarthurskega trdnjavskega, pozneje imenovanega 25. vzhodnosibirskega strelskega polka. Med letoma 1900 in 1901 je bil udeleženec ruskih interventnih sil v boksarski vojni na Kitajskem. Od 3. 3. 1902 in naslednja 4 leta je v činu stotnika poveljeval četi. V rusko-japonski vojni je nato sodeloval pri obrambi Port Arthurja. Ob začetku spopadov je bil v prvih bojnih vrstah pri Zelenih gorah. Ves nadaljnji čas obrambe omenjene trdnjave pa je bil na prvi liniji severovzhodne fronte, kjer je bil poveljnik obrambnega

okopa številka 1. Po predaji posadke trdnjave Port Arthurja se je Žoltenko znašel v japonskem vojnem ujetništvu. Ob vrnitvi v domovino je bil za vojne zasluge povišan v podpolkovnika. Od junija 1908 je nato služboval v 55. pehotnem podolskem polku. Dve leti in šest mesecev je poveljeval bataljonu. Pred začetkom 1. svetovne vojne je napredoval v čin polkovnika. 29. 10. 1914 pa je postal poveljnik 56. pehotnega žitomirskega polka. Med svetovno vojno je napredoval do čina generalmajorja. Zaradi bolezni je bil nato odstavljen z dolžnosti in aprila 1917 dodeljen v rezervno sestavo odeškega vojnega okrožja, kjer je bil načelnik garnizona mesta Bender v današnji Moldaviji. V času ruske državljanske vojne je bil Žoltenko na strani protirevolucionarnih enot, v katerih je tudi opravljal dolžnost predsednika vojaško-preiskovalne komisije feodosijskega rajona. Ko se je izkazalo, da je boj proti Rdeči armadi brezupen, se je podobno kot številne druge vojaške in civilne osebe, ki so bile na strani t. i. belega gibanja, 2. 11. 1920 pridružil evakuaciji enot s Krima ter kasneje, najverjetneje po morskem poti, prispel v Kraljevino SHS.⁴⁵ Prva leta bivanja v Ljubljani je Žoltenko skupaj z drugimi ruskimi begunci živel na Masarykovi ulici v barakah, v katere je med 1. svetovno

vojno avstro-ogrsko zapirala vojne ujetnike. Te barake so bile okoli leta 1921 prepuščene organizaciji Ruska kolonija, katere osnovna naloga je bila pomagati ruskim beguncem pri nastanitvi, iskanju zaposlitve in zbiranju materialne pomoči za tiste, ki so živeli v največji revščini. Med temi zasilnimi bivališči je bila organizirana tudi kuhinja in javna menza, ki jo je vodil ruski emigrant Peter Čižov. Tja je zahajal tudi general Žoltenko, ki je sicer v Ljubljani dobil zaposlitev kot vodja⁴⁶ ruskega oddelka Zvezne knjigarne.

Ruski begunci vrsto let niso opustili misli na vrnitev v domovino in vzpostavitev nekdanje politične ureditve v državi s pomočjo vojaške sile. Tako je razmišljal tudi Žoltenko. Sedaj že pokojni, v Ljubljani živeči dr. Peter Borisov, potomec ruskih emigrantov, je leta 1952 Žoltenka opisal kot neutolažljivega sanjača, ki je ob vsaki veliki noči prerokoval, da bo že prihodnji praznik prav gotovo praznoval v matjuški Rusiji.⁴⁷ Podobno je Žoltenka opisal tudi časopisu Jutro: »... Fanatično veruje v stare ideale in ljubi daljno domovino. Kdor ga pozna le po videzu, ne bi mislil, da ruski carski general v samoti svojega ljubljanskega stanovanja piše pesmi in pripovedna dela. S fantazijo ustvarja podobe iz življenja v Rusiji,

obuja spomine na nekdanja doživetja in jih s pesniško svobodo pretvarja v fantazijske slike ...«⁴⁸

Žoltenko je kasneje postal tudi poveljnik ljubljanskega odseka Ruske splošne vojaške zveze (ROVS) ter podpredsednik »Ljubljanske podružnice združenja ruskih intelektualnih in manuelnih delavcev v Kraljevini Jugoslaviji«. Šlo je za Rusko krščansko delavsko gibanje, oblikovano po vzoru različnih katoliških delavskih organizacij, ki so delovale v zahodni Evropi. Namen gibanja je bilo reševanje ruskega delavskega socialnega vprašanja. Kot vodilo pri tem pa so jim služile delavske okrožnice papežev Leona XIII. in Pija XI. Gibanje je izdajalo mesečnik »Novy putj«. Ljubljanska podružnica obravnavane ruske organizacije je tako za svoje člane iskala zaposlitve, nudila jim je materialno in vzajemno pomoč ter poskrbela za brezplačno pravno pomoč pri zaščiti interesov svojih članov.⁴⁹

Sicer pa je Žoltenko sodeloval tudi pri različnih proslavah in svečanostih. Kot predsednik ROVS je sodeloval pri proslavi 30-letnice Ruskega krožka v Ljubljani.⁵⁰ Ta je bil na pobudo slovenskega zdravnika dr. Ljudevita Jenka ustanovljen leta 1899. Dr. Jenko je sicer umrl že 5. februarja 1912, vendar je z delom nadaljevala njegova

žena Terezina Jenko. Kasneje je veliko pripomogla tudi k delovanju ruske emigrantske kulturne organizacije Ruska matica. Med drugim je navedena organizacija od nekdanjega Ruskega krožka nasledila nekaj knjig in prostore za svojo knjižnico.⁵¹

Kot predsednik ljubljanskega odseka Zveze ruskih oficirjev, katerega funkcijo je opravljal do leta 1933, se je Žoltenko udeleževal vsakoletnih svečanosti pri Ruski kapelici pod Vršičem, posvečenih spominu na ruske vojake v avstro-ogrskem vojnem ujetništvu, ki so izgubili življenje ob gradnji ceste čez alpski prelaz. Omenjeni objekt je bil sicer že nekaj let po koncu 1. svetovne vojne v izredno slabem stanju, vendar je skrb zanj kmalu prevzela Ruska matica, ki ga je leta 1930 skupaj s pripadajočim zemljiščem tudi odkupila.⁵²

Poleg vseh obveznosti je general Žoltenko našel še čas za pisateljevanje. Že v carski Rusiji je sodeloval pri raznih listih in revijah. Pri nas so tako bili leta 1929 objavljeni njegovi spomini na Port Arthur ter istega leta spomini na velikega kneza Nikolaja Nikolajeviča.⁵³ Njegovo najobširnejše objavljeno delo je knjiga Smehljaji življenja. To naj bi bila prva večja v ruskem jeziku kot izvorniku tiskana leposlovna knjiga v slovenskem prostoru. Do leta 1935 naj bi Žoltenko napisal kar šest knjig,

a izšla naj bi le omenjena. Žoltenko je namreč kot neznan pisec zelo težko navdušil katerega koli založnika. Kot emigrant pa tudi ni imel sredstev, da bi si izdajo financiral sam. Tako mu je pri izdaji omenjene knjige pomagal premožnejši gospod iz Ljubljane, ki pa je želel ostati anonimni.⁵⁴

Zadnja leta je Žoltenko živel v tivolski Švicariji v Ljubljani. Tri leta pred smrtjo je zbolel in zadnje dneve preživel v ljubljanski bolnišnici, kjer je 18. 2. 1939 tudi umrl. Zadušnica za preminulim generalom se je vršila 19. 2. Naslednji dan je bil iz splošne bolnišnice pospremljen na poslednjo pot k Svetemu Križu.⁵⁵

VOJAŠKE AKTIVNOSTI RUSKIH EMIGRANTOV

Emigranti, ki so se razselili po raznih evropskih državah, veliko pa jih je odšlo tudi v Severno in Južno Ameriko ter na Daljni vzhod, so verjeli, da je njihovo izgnanstvo le začasno. Pričakovali so vojaško intervencijo zahodnih držav proti Sovjetski zvezi in v skorajšnji spopad Zahoda z boljševističnim Vzhodom so verjeli tudi najvišji generali nekdanje ruske carske vojske. O tem niso samo razpravljali, ampak so se na nov spopad intenzivno pripravljali. Za odločilni obračun s komunizmom, do katerega naj bi prišlo v kar najkrajšem času, je bilo potrebno ohraniti nekdanje borbene enote, vključiti vanje čim več emigrantov, jih ustrezno opremiti, izpopolniti znanje nekdanjih poveljnikov, izšolati nov oficirski kader, posodobiti vojaško opremo, zbrati čim več informacij o nasprotniku, ohraniti stike z zavezniškimi štabi in si zagotoviti kar največja možna finančna sredstva, ki bi po njihovih načrtih omogočila zmagovit vojni pohod in dokončno osvoboditev Rusije izpod komunizma.⁵⁶ Nastajati so začele različne vojaške organizacije. Nekatere so po enotah združevale nekdanje soborce iz državljanske vojne, druge so bile

organizirane po rodovih vojske. Vojaške organizacije so ustanavljali nekdanji najvišji poveljniki, ki so imeli na vojsko in emigrante še vedno močan vpliv. Svoje vojaške enote so organizirala celo politična gibanja in ruske stranke, ki v izgnanstvu nikakor niso zamrle. Tako so nastale: Ruska splošna vojaška zveza, Zveza ruskih oficirjev, Korpus imperatorske armade in flote, Korpus oficirjev imperatorske armade in flote, Zveza Galipolijcev, Zveza prvopohodnikov, Zveza ruskih invalidov itd.⁵⁷ V Sloveniji so delovale: Ruska splošna vojaška zveza (ROVS), Zveza ruskih oficirjev (ORS), Zveza Galipolijcev in Zveza ruskih invalidov. Najpomembnejša med njimi je bila ROVS. Ta je bila ustanovljena z ukazom generala Vrangla 1. 9. 1924 v Sremskih Karlovcih, kjer je bil takrat tudi njegov štab. Vrangl je pričakoval notranji prevrat v Sovjetski zvezi. Možna se mu je zdela tudi ponovna tuja vojaška intervencija, saj se je v zahodnoevropskih državah o tem veliko razpravljalo. Zato je hotel ohraniti vojaški kader, ki bi ga lahko aktiviral v najkrajšem času. Po razpustitvi obmejne službe in končanih delih na železnici, pri katerih so bile zaposlene Vranglove enote, so začeli vojaki sami iskati zaposlitev drugod. Enote so se razformirale in pripadniki so odšli na delo tudi izven

takratne Jugoslavije. Mlajši oficirski kader, v glavnem študenti, je vstopil v različne šole in na univerze. Zato je bil namen organizacije ROVS sledeč: ohraniti nekdanje vojaške enote, pod enotno poveljstvo združiti vse ruske vojaške enote v tujini in se pripraviti na boj proti komunizmu s pomočjo tuje vojaške intervencije v Sovjetski zvezi.⁵⁸



Vranglov štab v Sremskih Karlovcih (zbirka Alekseja Arsenjeva).

Do leta 1927 je bil sedež organizacije v Sremskih Karlovcih, potem pa se je preselila v Pariz. Ker pa je francoska vlada Vranglu kmalu prepovedala, da bi v njihovi državi imel sedež vojaške organizacije, jo je preselil v Bruselj. Leta 1934 je imela ROVS okrog 400.000 pripadnikov. Organizacijsko je bila ROVS zasnovana tako, da je imela skupno centralno upravo za vse države, v katerih so bile ruske vojaške enote. Na vrhu organizacije je bil vrhovni poveljnik. Najprej je bil

to general Vrangel, po njegovi smrti general Aleksander Pavlovič Kutjepov in za njim general Jevgenij Karlovič Miller. ROVS je bila teritorialno razdeljena na odseke. V Evropi jih je bilo 6, pri čemer je 4. odsek zajemal Jugoslavijo. Vsak odsek je imel svojega načelnika. Posamezni odseki so se nadalje delili na rajone. V Sloveniji sta bila rajon Ljubljana in rajon Maribor. ROVS je imela tudi obveščevalno službo. Vrangel je že takoj ob prihodu v Sremske Karlovce ustanovil obveščevalno službo, imenovano »Specialni odsek«. Prvi vodja obveščevalne službe je bil general Klimovič, zadnji vodja carske tajne politične policije »Ohrana«. Obveščevalna služba vojaške organizacije ROVS se je delila na dve službi, imenovani »Zunanja linija« in »Notranja linija«. Slednja je bila protiobveščevalna služba, naloga »Zunanje linije« pa je bila vzdrževati zveze s tujimi državami, ki bi lahko pomagale pri doseganju ciljev organizacije ROVS. Najbolj je sodelovala s francoskim generalštabom.⁵⁹

ROVS je bila v Jugoslaviji aktivna predvsem na področju vojaškega izobraževanja. Ta so potekala tudi v rajonu Maribor. Sicer pa je bila taktika ROVS vse do smrti generala Vrangla čakati na novo tujo vojaško

intervencijo in se ji priključiti kot vojaška formacija ali pa vojaško posredovati, ko bi v Sovjetski zvezi sama od sebe izbruhnila revolucija proti boljševikom. Ko je leta 1928 postal vodja organizacije Kutjepov, je ROVS ubrala novo taktiko. Kutjepov je bil prepričan, da v bližnji prihodnosti ne bo prišlo do intervencije zahodnih sil v Sovjetsko zvezo. Sprevidel je, da če res želijo zrušiti sovjetsko oblast, morajo čim prej začeti borbena delovati, kajti nekdanji poveljniki so postajali vse starejši, nekateri so že bili nesposobni za vodenje vojske, mladi so se vse bolj asimilirali v novo okolje in interes za vojskovanje je med njimi upadal. Kutjepov je zato že leta 1927 sestavil posebno skupino ljudi, ki so se na Finskem izurili za diverzantske akcije. Te ljudi je po skrivnih poteh ilegalno pošiljal v Sovjetsko zvezo. Naloge omenjenih skupin so bile predvsem atentati na člane sovjetske tajne policije (GPU). Za boj proti komunizmu pa naj bi Kutjepovu plačevali tudi Francozi. Njegove aktivnosti so bile tako intenzivne, da so 26. 1. 1930 v Parizu agenti GPU nanj izvršili atentat.⁶⁰ Pripadniki različnih ruskih emigrantskih vojaških organizacij se niso pripravljali le za posredovanje v Sovjetski zvezi. Čutili so se poklicane za boj proti komunizmu, kjer koli

v svetu bi se pojavil. Ko je leta 1929 prišlo do konflikta med Sovjetsko zvezo in Kitajsko zaradi mandžurske železnice, so se ruski emigranti borili na strani Kitajske proti Rdeči armadi.⁶¹ V tridesetih letih XX. stoletja pa so se ruski oficirji emigranti priključili Čankajšku v boju proti kitajskim komunistom.⁶² Podobno se je dogodilo tudi ob izbruhu španske državljanske vojne, ko je novi poveljnik ROVS general Evgenij Karlovič Miller spopad razglasil za nadaljevanje belega gibanja in pozval ruske emigrante, da vstopijo v vrste generala Franka. Med enotami, ki so bile nastanjene v Jugoslaviji, se je tako s Frankom o možnostih skupnega boja pogajala tudi gardna kozaška divizija, vendar do njenega odhoda na špansko bojišče ni prišlo. Ruski emigranti so se v Španijo odpravili predvsem kot posamezniki ali pa v manjših skupinah. Tja pa so prišli le redki. Veliko težavo pri odhodu na bojišče jim je namreč predstavljal prehod francosko-španske meje. Tako naj bi jih v Španijo uspelo priti vsaj 72. Na strani Franka so se ruski emigranti borili tudi v enotah španske tujske legije. Leta 1937 je bil formiran še poseben ruski odred in leto dni kasneje tudi Komite pomoči ruskim vojakom, ki so se borili za Franka. Omenjeni komite je vodila vdova generala Vrangla.⁶³

Nekaj ruskih emigrantov se je v Španiji borilo na strani republikancev. V njihovih vrstah je delovalo vsaj 40 ruskih oficirjev emigrantov. Večina izmed njih so postali poveljniki republikanskih enot.⁶⁴ Eden izmed razlogov za sodelovanje ruskih emigrantov v bojih na republikanski strani je bil ta, da so se nekateri izmed njih, ki so živeli v Španiji, hoteli izogniti vojnim strahotam z vrnitvijo v domovino, katero jim je v nastali situaciji predstavljala Sovjetska zveza. Toda poslaništvo Sovjetske zveze v Madridu je izdalo razglas, da bodo smeli v domovino le ruski emigranti, ki bodo aktivno sodelovali v vrstah republikanske vojske in s tem dokazali zvestobo Sovjetski zvezi.⁶⁵ Naslednji razlog je bil v politični razdeljenosti ruske emigracije, ki se je z bližajočo se 2. svetovno vojno še povečevala. Vzrok za to razdeljenost je bil tudi ta, da je po državah gostiteljicah odraščala že tretja generacija ruskih emigrantov, katerim pa so politična stališča starejših generacij bila večinoma tuja. Mlade generacije so prihajale – podobno kot njihovi vrstniki iz vrst domačinov – pod vpliv velikih političnih gibanj, ki so takrat pretresala svet.⁶⁶ Politična razdeljenost ruske emigracije se je odražala tudi v tem, da je določen del ruske emigracije v Nemčiji in nacizmu videl

dolgo pričakovano tujo intervencijo v Sovjetsko zvezo. Nekdanji poveljnik Armade prostovoljcev, general Denikin, je do takšnih pogledov imel odklonilen odnos. Po emigraciji iz Rusije je Denikin živel v različnih evropskih državah. Tako nekaj časa v Veliki Britaniji, Belgiji in Madžarski. Leta 1926 se je nastanil v Parizu, kjer se je literarno udeleževal in se ukvarjal z različnimi drugimi družbenimi dejavnostmi. V zvezi s takrat nastajajočimi političnimi razmerami v Evropi in svetu je napisal več člankov in imel kar nekaj predavanj, leta 1934 tudi v Ljubljani. Denikin je v svojih nastopih emigrante svaril pred vzpenjajočim se nacizmom in v Nemčiji videl izključno kolonizatorja Rusije. Prav tako je nasprotoval povezovanju ruskih emigrantskih vojaških organizacij s tujimi vojskami, saj se je bal, da bi tuja vojaška intervencija lahko privedla do ozemeljskega razkosanja Sovjetske zveze in s tem tudi ozemlja nekdanje carske Rusije. Ruske emigrante je celo pozival, naj v primeru napada nacistične Nemčije na ZSSR pomagajo Rdeči armadi. Ob okupaciji Francije leta 1940 so Denikina nemške oblasti pozvale, da se preseli v Nemčijo, in mu ponujale, da ob nemški finančni pomoči nadaljuje zgodovinarsko literarno delo, kar pa je odklonil.⁶⁷



Kozaki v Trebinjah 17. 8. 1930 (zbirka Jurija Kurilla)

RUSKA EMIGRACIJA OB OKUPACIJI JUGOSLAVIJE

Ob tako imenovani aprilski vojni leta 1941 so se ruski emigranti – vojaški obvezniki – vpoklicu v jugoslovansko vojsko popolnoma odzvali.

Jugoslovanskim oblastem so takrat ponudile pomoč tudi ruske vojaške organizacije in enote. Dejstvo pa je, da zaradi hitrega poteka dogodkov in naglega poraza jugoslovanske vojske mnogim ni uspelo priti niti na mobilizacijsko mesto.⁶⁸ Med emigranti, ki so se udeležili bojev, je padlo 12 % vseh udeležencev, vsaj 173 pa se jih je znašlo v vojnem ujetništvu.⁶⁹

Odnos ruske emigracije do okupatorja ni bil enoten. To je prišlo posebej do izraza po 22. 6. 1941, ko je Nemčija napadla Sovjetsko zvezo. Del emigracije se je želel skupaj z okupatorjem boriti proti komunizmu tako v Jugoslaviji kot tudi v Sovjetski zvezi. Drugi del emigracije pa je menil, da je potrebno pozabiti na sovraštvo do boljševikov in se boriti proti okupatorju, ki ogroža domovino.⁷⁰ Razlog za sodelovanje dela ruske emigracije z okupatorjem je bil sledeč. Po priznanju Sovjetske zveze s strani Jugoslavije se je v slednji ublažila protikomunistična politika in s tem se je posledično poslabšal položaj ruske emigracije, živeče v

njej.⁷¹ Naslednji razlog je teror, ki ga je ruska emigracija doživela v prvih mesecih po okupaciji Jugoslavije s strani komunistično usmerjenega prebivalstva. Tako je bilo do 1. 9. 1941 v Beogradu kar 250 primerov posameznih in masovnih ubojev ruskih emigrantov, ki naj bi jih izvršili komunisti.⁷² Da bi nekako zaščitili svoje družine, se je del ruske emigracije obrnil za pomoč k nemškemu okupatorju. S tem je bil, sicer najprej z velikim nasprotovanjem nemških zavojevalcev, formiran Ruski korpus, katerega glavnino so predstavljali nekdanji pripadniki Vranglove Ruske armade. V obravnavano enoto pa so vstopili še njihovi sinovi in celo vnuki. Poveljujoči jezik v obravnavanem korpusu je bila ruščina in tudi poveljujoči oficirji so bili le Rusi. Prvi cilj te vojaške formacije je bil boj proti komunizmu v Jugoslaviji. Po njegovem uničenju pa naj bi jo premestili v boje na vzhodni fronti. Pripadniki Ruskega korpusa so nasprotovali vojskovanju s katero koli drugo tujo državo, ki je bila vpletena v 2. svetovno vojno. Ruski korpus je v času 2. svetovne vojne opravljal predvsem naloge pri varovanju infrastrukture, pomembne za nemškega okupatorja, leta 1942 pa je bil vključen v sestavo Wehrmachta.⁷³



Štab Ruskega korpusa na Balkanu leta 1942 (vir: Русский Корпус на Балканах во время II великой войны).

Odnos mariborskega rajonskega poveljnika ROVS polkovnika Ivan Glebova do te vojaške formacije je bil tak, da je mnogim znancem odsvetoval vstop v Ruski korpus, kljub temu da mu je okupator zapovedal agitacijo v njegovo korist.⁷⁴ V Ljubljanski pokrajini pa se je z vprašanjem vključitve ruskih emigrantov v obravnavani korpus ukvarjala italijanska vojaška obveščevalna služba. Ta je prišla do ugotovitve, da so v Ljubljani živeči ruski emigranti večinoma zelo stari ter da je med njimi vojaško sposobnih oseb zelo malo.⁷⁵

Sicer pa v Sloveniji Ruski korpus ni bil aktiven. Na slovensko ozemlje je stopil le leta 1945, ko se je umikal čez Zidani Most, Ljubljano, Kranj in Ljubelj v Avstrijo.⁷⁶ 7. maja 1945 je v Ljubljano

prispele tudi poveljnik Ruskega korpusa polkovnik Anatolij Ivanovič Rogožin. Leta 1941 je bil poveljnik kozaške gardne divizije in je podobno kot druge ruske emigrantske vojaške organizacije ponudil Jugoslaviji pomoč pri njeni obrambi. Takrat, ob koncu vojne, je bil Rogožin v nemški uniformi. V ljubljanski Kazini, kjer je bil štab nemške vojaške uprave, se je sestel z generalom Reiserjem. Ta je Rogožinu zatrdil, da se bo borba nadaljevala in da njegovi vojaki ne bodo zapustili Ljubljane. Prav tako je prepovedal kapitulacijo Ruskega korpusa. Naslednji dan je Reiser izginil, Rogožin pa je bil obveščten, da se bo Nemčija predala na vseh frontah 9. maja ob 4. uri zjutraj. Vse enote so dobile ukaz, da se preko prelaza Ljubelj umaknejo v Celovec. Rogožin je postal poveljnik vseh nenemških enot v umiku. To so bili trije polki srbskih prostovoljcev polkovnika Tatalovića, enota slovenskih domobrancev pod poveljstvom generala Krennerja in polk Varjag, ki je štel okrog 500 ljudi. Med samim umikom se je Rogožinov štab namestil v Podljubelju. Rogožin pa je bil podrejen nemškemu polkovniku von Seelerju. Ta je od Rogožina tudi zahteval pomoč pri borbi s partizani, ki so skušali umikajoči se nemški vojski zapreti pot do Britancev, katerim so se želeli predati. Z von Seelerjem se je

nato Rogožin sestel pri Unterbergnu pri Borovljah. Tu je tudi izvedel, da ni več potrebe, da se borijo s partizani, ker so ponoči 4 wehrmahtovi tanki in Ruska konjeniška enota Edelweiss izvedli napad in zavzele most na Dravi. Sledila so pogajanja o predaji med Rogožinom in britanskimi oficirji, katera je prevajal poročnik Rajevski, potomec ene največjih vojaških družin v carski Rusiji.⁷⁷

Ruski korpus je utrpel strahotne izgube. Od 11.197 oseb, kolikor jih je bilo po enotah dne 12. 9. 1944, se jih je v Avstrijo prebilo le 4.500.⁷⁸



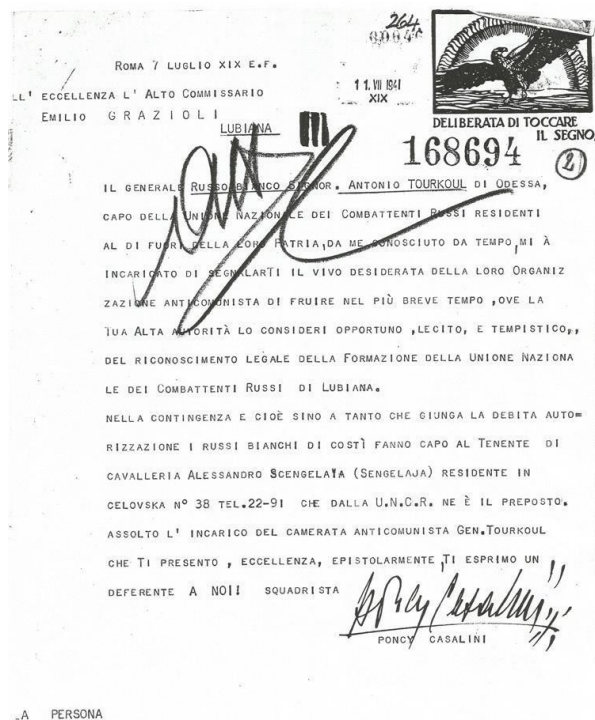
Pripadniki 1. junkerske čete ruskega korpusa na Balkanu (vir: Русский Корпус на Балканах во время II великой войны).

RUSKI EMIGRANTI OB OKUPACIJI SLOVENIJE LETA 1941

Ob okupaciji Slovenije so bile v glavnem vse ruske emigrantske organizacije ukinjene, okupacijskim oblastem pa so bile dolžne predati tudi sezname svojih članov. Situacija po različnih okupacijskih conah ni bila popolnoma enaka in prav zato se je razmerje predstavnikov ruske emigracije do posameznih okupatorjev v nekaterih detajlih razlikovalo. V nemški okupacijski coni so tako ob zasedbi Slovenije del ruskih emigrantov zaprli v grad Borl.⁷⁹ Prav tako so tudi v Celju zaprli 14 ruskih emigrantov. Te so kasneje izpustili in so se bili dolžni ob določenih terminih javljati na gestapu. Podobno se je julija 1941 dogajalo tudi v Mariboru, kjer so aretirali vse vidnejše ruske emigrante in jih pozaprli v Meljsko kasarno. Rajonski poveljnik ROVS Ivan Glebov je med zaslišanjem bil dolžan za vsakega od ruskih emigrantov, živečega v Mariboru, podati mnenje ter zanj jamčiti, da po izpustitvi ne bo pobegnil iz mesta. Glebov je jamčil le za člane ROVS. Te so nato tudi izpustili.⁸⁰ ROVS in ORS sta nato bili edini ruski emigrantski organizaciji v nemški coni, ki sta smeli delovati. Poveljstvo nad njima je prevzel general Aleksej Aleksandrovič von Lampe iz Berlina,

kateremu je s tem bil podrejen tudi rajonski poveljnik Glebov.⁸¹ Med okupacijo se je ROVS preimenovala v Združenje ruskih vojnih zvez (ORVS).⁸² Drugačna je bila situacija v italijanski okupacijski coni, kjer je delovala organizacija Rusko nacionalistično združenje udeležencev vojne. To združenje je ob okupaciji visokemu komisarju Ljubljanske pokrajine Emiliju Grazioliju predalo pismo z željo po sodelovanju v borbi proti komunizmu. Vodja organizacije generalmajor Anton Vasiljevič Turkul je preko Poncyja Casalinja tudi zaprosil Graziolia za legalizacijo njegove organizacije v Ljubljani. Predsednik omenjene organizacije za Ljubljano bi v tem primeru postal konjeniški poročnik Aleksander Šengelaja.⁸³ Rezultat Turkulovih prizadevanj je bil, da je v Ljubljano prišel Sergej Romanovski von Lichtenberg, predsednik vseh Ruskih nacionalnih kolonij v Italiji. Ta je leta 1942 ustanovil Rusko nacionalno kolonijo v Ljubljani, ki je vstopila v sestavo Ruskih nacionalnih kolonij v Italiji. Predsednik na novo formirane kolonije v Ljubljani je postal Nikolaj I. Miljutin. Kolonija je bila organizacijsko razdeljena na tri odseke, in sicer: vojno združenje, združenje znanstvenikov, tehnikov in specialistov ter civilno združenje. Od

vseh navedenih je zaživel le vojno združenje, ki ga je vodil A. Šengelaja.⁸³ Tako oblikovana ruska kolonija pa ni več bila predstavnic celotne ruske emigracije, kakor je bilo to pred vojno, saj je med okupacijo med njimi prišlo do političnega razkola.⁸⁴



Dopis Poncyja Casalinija visokemu komisarju Ljubljanske pokrajine E. Grazioliju o prošnji generalmajorja A. I. Turkula za legalizacijo organizacije Rusko nacionalistično združenje udeležencev vojne iz leta 1941 (vir: AS 1931, Ruska društva in organizacije v Sloveniji od leta 1921 do 1945, Za 402-1).

RUSKI EMIGRANTI – SODELAVCI NOB V SLOVENIJI

Del ruske emigracije, živeče v Sloveniji, se je aktivno udeležil narodnoosvobodilne borbe (NOB). Žal pa je ohranjenih arhivskih podatkov o njih izredno malo. V arhivih UDV lahko tako najdemo le nekaj imen ruskih emigrantov, udeležencev NOB, ki so vojno preživel. Med njimi je bil že omenjeni dr. Peter Borisov, ginekolog in medicinski zgodovinar, ki se je leta 1942 kot srednješolec pridružil NOB. Istega leta je bil aretiran in deportiran v taborišče Gonars ter nato v Monigo di Treviso. V zaporih okupatorja je ostal do leta 1945.⁸⁵ Kot sodelavca NOB so Italijani aretirali ruskega emigranta Maksa Toboljeviča.⁸⁶ Predali so ga Nemcem, ti pa so ga poslali v Dachau. Udeleženec NOB je bil tudi Aleksander Glebov, sin polkovnika Ivana Glebova. Že v Kraljevini Jugoslaviji je bil aktivni oficir. Med vojno pa je bil najprej do leta 1942 pri hrvaškem domobranstvu, od koder je s celim bataljonom prestopil k partizanom. Leta 1942 se je partizanom priključil tudi Oleg Križanovski, sin ruskega polkovnika. Ob koncu vojne je imel čin stotnika. Mihael Kustjakovski iz Novega mesta je bil leta 1944 komisar dolenjskega odreda s činom podpolkovnika. Viktor Ljaševski je kot

oficir Kraljevine Jugoslavije prišel v vojno ujetništvo. Osvobojen je bil s strani Rdeče armade, nakar se je boril na sremski fronti.⁸⁷ Z NOB je bil povezan tudi univerzitetni profesor dr. Aleksander Maklecov, ki je leta 1943 sodeloval pri pomoči otrokom slovenskih partizanov. Večkrat je bil tudi zaslišan s strani italijanskega okupatorja v zvezi z ženo Lilijano, partizansko aktivistko, aretirano leta 1943.⁸⁸

Poleg ruskih emigrantov je v NOB v Sloveniji sodelovalo tudi veliko sovjetskih državljanov. Njihovo število med slovenskimi borci je začelo naraščati posebej po letu 1943. Državljeni Sovjetske zveze, ki so se priključili NOB, so bili predvsem osvobojeni ali pobegli vojni ujetniki, prisilni delavci in civilni taboriščniki. Tako je bil v drugi polovici leta 1943 pri Briško-beneškem partizanskem odredu formiran ruski vod. Jeseni istega leta pa je bila pri 2. bataljonu 2. slovenske brigade, kasnejši 18. brigadi, formirana ruska četa. V začetku leta 1944 je bilo v 2. bataljonu že 80 % sovjetskih državljanov, zato so enoto preimenovali v Ruski bataljon. Imel je 2 četi in 270 do 300 borcev. Ruski bataljon je poleg drugih vojaških operacij sodeloval tudi pri osvoboditvi Trsta. To pa nikakor ni bila edina enota, v kateri so se borili sovjetski

državljeni. Bili so tudi v 8. brigadi »Fran Levstik«, 10. ljubljanski brigadi, 19. udarni brigadi »Srečko Kosovel«, 4. brigadi »Matija Gubec«, 5. brigadi »Ivan Cankar«, 6. brigadi »Slavko Šlander« itd. Sovjetski državljani so se borili v več kot 35 slovenskih partizanskih enotah. Skupaj se je v enotah slovenskih partizanov borilo več kot 1550 sovjetskih državljanov, od katerih jih je okoli 270 padlo.⁸⁹ Slovenija na padle sovjetske borce ni povsem pozabila. Že 12. 8. 1945 so v Murski Soboti rdečearmejcem in borcem NOB, ki so padli pri osvobajanju Prekmurja, postavili spomenik, ki stoji še danes.⁹⁰ Ponovno pa smo spomin nanje začeli obujati tudi v zadnjem času. Tako je tudi Pošta Slovenije leta 2013 s spominsko znamko opomnila na vojne zasluge sovjetskega državljana iz Azerbajdžana, nosilca odlikovanja heroja sovjetske zveze, Mehdi Huseynzade – Mihajla, ki je v partizanskih vrstah deloval kot diverzant v zaledju Trsta in Gorice.⁹¹ Povsem drugače se je godilo z udeleženci NOB iz vrst ruske emigracije. Po sporu z informbirojem so postali za jugoslovanske oblasti sumljivi. Mnogi so bili poklicani na zaslišanja in številni poslani kot kaznjenci na Goli otok. Z leti se je sled o njihovem nekdanjem delovanju v NOB popolnoma zabrisala.

OPOMBE:

- 1.** Мирослав Јовановић, Досељавање руских избеглица у Краљевину СХС 1919–1924, Књига прва, Стубови културе, Београд 1996, str. 35–37 (navajam: Јовановић, Досељавање руских избеглица у Краљевину СХС 1919–1924).
- 2.** Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Andrzej Paczkowski, Karel Bartosek, Jean-Louis Margo-lin, Črna knjiga komunizma, zločin, teror in zatiranje, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana, 1999, str. 74 (navajam: Črna knjiga komunizma).
- 3.** Radovan Pulko, Dolga pot generala Denikina, Vojnozgodovinski zbornik (VZZ), št. 26, Vojni muzej Logatec, Logatec 2006, str. 47 in 48 (navajam: Pulko, Dolga pot generala Denikina).
- 4.** Јовановић, Досељавање руских избеглица у Краљевину СХС 1919–1924, str. 103 in 104.
- 5.** Pulko, Dolga pot generala Denikina, str. 47–50.
- 6.** Črna knjiga komunizma, str. 117.
- 7.** Большая советская энциклопедия, 5 ВЕШИН – ГАЗЛИ, Третье издание, Издательство «Советская энциклопедия», Москва 1971, str. 421.
- 8.** Anton Rupnik, Tretji Rim, Rusija nekoč in danes, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, 1999, str. 121.
- 9.** Edward Hallett Carr, Ruska revolucija, Od Ljenina do Staljina (1917–1929), Globus, Zagreb, 1984, str. 34 in 35 (navajam Carr, Ruska revolucija).
- 10.** Vseruska izredna komisija za boj proti kontrarevoluciji, špekulacijam in sabotaži.
- 11.** Črna knjiga komunizma, str. 121.
- 12.** Carr, Ruska revolucija, str. 35.
- 13.** Črna knjiga komunizma, str. 121.
- 14.** Aleksej Arsenjev, Ruska emigracija u Dubrovniku, Ruski emigranti u Hrvatskoj između dva rata, Rubovi, memorija, Hrvatsko filološko društvo, Biblioteka književna smotra, Zagreb 2006, str. 28.
- 15.** Radovan Pulko, Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941, Vojni muzej Logatec, Logatec 2004, str. 8–12 (navajam: Pulko, Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941).
- 16.** Radovan Pulko, Taborišče ruskih beguncev v Strnišču, Zbornik občine Kidričevo, Kidričevo 2010, str. 161 (navajam: Pulko, Taborišče ruskih beguncev v Strnišču).
- 17.** Pulko, Taborišče ruskih beguncev v Strnišču, str. 168.
- 18.** Prav tam, str. 161.
- 19.** Prav tam, str. 162, 163, 166 in 167.
- 20.** Prav tam, str. 165 in 170.

- 21.** Pulko, Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941, str. 12 in 13.
- 22.** Pulko, Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941, str. 30–34.
- 23.** Radovan Pulko, Družbeno življenje ruskih emigrantov na Slovenskem 1918–1941, magistrsko delo, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Maribor 2009, str. 50 in 51 (navajam: Pulko, Družbeno življenje ruskih emigrantov na Slovenskem 1918–1941). Pulko, Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941, str. 33 in 34.
- 24.** Anton Žabkar, Nemo propheta in patria!, Kranjski zbornik, Mestna občina Kranj 2010, str. 284 (navajam: Žabkar, Nemo propheta in patria!).
- 25.** Prav tam, str. 285 in 286.
- 26.** Prav tam, str. 285 in 286.
- 27.** Sergej A. Bubnov, Admiral Aleksander D. Bubnov, Annales, Anali za istrske in mediteranske študije, Annali di Studi istriani e mediterranee, Annals for Istrian and Mediterranean studies 16/’99, series historia et sociologia, 9, 1, Koper 1999, str. 254–255 (navajam: Bubnov, Admiral Aleksander D. Bubnov).
- 28.** Žabkar, Nemo propheta in patria!, str. 288.
- 29.** Bubnov, Admiral Aleksander D. Bubnov, str. 255.
- 30.** Žabkar, Nemo propheta in patria!, str. 288.
- 31.** Sergej A. Bubnov, Admiral Aleksander D. Bubnov, str. 254–255.
- 32.** Prav tam, str. 255.
- Žabkar, Nemo propheta in patria!, str. 289.
- 33.** Radovan Pulko, Ruski vojaški piloti – začetniki potniških poletov z ljubljanskega letališča, Vojnozgodovinski zbornik, št. 46, Vojni muzej Logatec, Logatec 2011.
- 34.** Российские врачи в Королевстве сербов, хорватов и словенцев/Югославии, Биографический словарь и анкети (1918–1946), Белград – Москва, 2012, str. 360 (navajam: Российские врачи в Королевстве сербов, хорватов и словенцев/Югославии).
- 35.** Pulko, Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941.
- 36.** Pulko, Družbeno življenje ruskih emigrantov na Slovenskem 1918–1941, str. 75 in 78.
- 37.** AS, Beloemigracija u Jugoslaviji 1918–1941, Knjiga I, Državni sekretariat za unutrašnje poslove, Federativna Narodna Republika Jugoslavija, Uprava državne bezbednosti, I. odeljenje, Br. SSSR/El. 1/I, Beograd, januar 1955, str. 187.
- 38.** Župnijski arhiv Vurberk (ŽAV), Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum, Izvleček iz vurberške »kronike«, Bivanje ruskih emigrantov v vurberškem gradu, začetek 1921 (podatki za leto 1921).

- 39.** Pulko, Družbeno življenje ruskih emigrantov na Slovenskem 1918–1941, str. 78 in 79 ter 90 in 91.
- 40.** Pulko, Družbeno življenje ruskih emigrantov na Slovenskem 1918–1941, str. 88.
- 41.** Российские врачи в Королевстве сербов, хорватов и словенцев/Югославии, str. 360 in 361.
- 42.** Pulko, Družbeno življenje ruskih emigrantov na Slovenskem 1918–1941, str. 112 in 113.
- 43.** Prav tam, str. 105–107.
- 44.** Dušan Mevlja, Slovensko narodno gledališče v Mariboru 1919–1941, Ob 80-letnici SNG Maribor, Maribor, 1999/2000, str. 145.
- 45.** Жолтенко Владимир Семенович, <http://www.grwar.ru/persons/persons.html?id=4140>, 12. 11. 2014. Жолтенко Владимир Семенович, <http://www.ruguard.ru/glossary/o-205.html>, 12. 11. 2014.
- 46.** Pulko, Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941, str. 38–41. Knjiga V. S. Žoltenka, Jutro, let. XVI., št. 73, 28. 3. 1935, str. 3 in 4.
- 47.** Arhiv Republike Slovenije (AS), Beloemigranti, 1315-5, Peter Borisov: Iz življenja ruskih emigrantov v Ljubljani, 27. 11. 1952. Knjiga V. S. Žoltenka, Jutro, let. XVI., št. 73, 28. 3. 1935, str. 3 in 4.
- 48.** Pulko, Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941, str. 77.
- 49.** Pulko, Družbeno življenje ruskih emigrantov na Slovenskem 1918–1941, str. 202–204.
- 50.** 30-letnica Ruskega krožka, Jutro, let. XI., št. 106, 9. 5. 1930, str. 4.
- 51.** Pulko, Družbeno življenje ruskih emigrantov na Slovenskem 1918–1941, str. 124 in 125.
- 52.** Pulko, Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941, str. 87. Pulko, Družbeno življenje ruskih emigrantov na Slovenskem 1918–1941, str. 196–198. Svečanost ob grobu neznanega ruskega vojaka, Jutro, let. IX, št. 160, 11. 7. 1928, str. 3. Panihida pod Vršičem, Jutro, let. XII, št. 165, 21. 7. 1931, str. 3.
- 53.** General V. Žoltenko, Tragičen konec ruskega Port Arturja, Življenje in svet, let. III, št. 7, 15. 2. 1929, str. 211–215. General V. Žoltenko, Veliki knez Nikolaj Nikolajevič, Življenje in svet, let. III, št. 9, 1. 3. 1929, str. 280 in 281.
- 54.** Knjiga V. S. Žoltenka, Jutro, let. XVI., št. 73, 28. 3. 1935, str. 3 in 4.
- 55.** General Žoltenko †, Jutro, let. XX, št. 43, 19. 2. 1939, str. 3.
- 56.** Pulko, Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941, str. 73.
- 57.** Prav tam.
- 58.** Prav tam, str. 73, 84.

59. Prav tam, str. 79–82.
60. Prav tam, str. 82–85.
61. Prve slike z rusko-kitajskega bojišča, *Ilustrirani Slovenec*, let. 5, št. 37, 15. 9. 1929, str. 290.
62. Branko Rudolf, *Iz današnje Kitajske*, *Sodobnost*, let. 5, št. 1–2, 1937, str. 89.
63. Г. А. Федоров, Обращение к испанскому народу по случаю 70-летия окончания войны 1936–1939 гг., русского общевойскового союза (РОВС) и российского императорского союза-ордена (РИС-О), <http://www.rovs.narod.ru/vesti4.htm>, 5. 6. 2011.
64. «Русская Испания 70 лет назад», <http://ricolor.org/europe/ispania/ir/ist/2/>, 5. 6. 2011.
65. Novačenje ruskih emigrantov, *Jutro*, let. 10, št. 1, Ljubljana, 4. 1. 1937, str. 1.
66. Radovan Pulko, Ruski emigranti – udeleženci NOB narodov Jugoslavije, VZZ, št. 37, *Vojni muzej Logatec*, Logatec 2009, str. 59 (navajam: Pulko, Ruski emigranti – udeleženci NOB narodov Jugoslavije).
67. Pulko, Dolga pot generala Denikina, str. 48–49.
68. Русский Корпус на Балканах во время II великой войны 1941–1945 г.г., Исторический очерк и сборник воспоминаний соратников, Издательство «Наши Вести», Нью Йорк 1963, str. 11 in 12 (navajam: Русский Корпус на Балканах во время II великой войны).
69. Алексеј Ј. Тимофејев, Руси и други светски рат у Југославији, Утицај СССР-а и руских емиграната на догађаје у Југославији 1941–1945, Београд, 2010, str. 30 (navajam: Ј. Тимофејев, Руси и други светски рат у Југославији).
70. С. Ю. Танин, Русский Белград, «Вече», Москва, 2010, str. 152 (navajam: Танин, Русский Белград). Русский Корпус на Балканах во время II великой войны 1941–1945 г.г. 14.
71. Ј. Тимофејев, Руси и други светски рат у Југославији, str. 28.
72. С. Ю. Танин, Русский Белград, «Вече», Москва, 2010, str. 153.
73. Русский Корпус на Балканах во время II великой войны, str. 12–14. Тимофејев, Руси и други светски рат у Југославији, str. 46.
74. AS Beloemigranti 1315-5, Ruski emigranti v Mariboru.
75. AS 1931, Ruska društva in organizacije v Sloveniji od leta 1921 do 1945, Za 402-1, Ruski emigranti za vreme narodnog oslobodilačkog rata.
76. Русский Корпус на Балканах во время II великой войны, Схема № 2.
77. Nikolaj Tolstoj, Ministar i pokolji, Bleiburg, Kočevski Rog 1945, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1991, str. 40, 41, 49, 50 in 51.
78. Русский Корпус на Балканах во время II великой войны, str. 404 in 405.
79. Ustna izjava Mihaela Koltaka,

Kidričevo, 12. 4. 2013.

80. Pulko, Ruski emigranti – udeleženci NOB narodov Jugoslavije, str. 60.

81. AS 1931, Ruska društva in organizacije v Sloveniji od leta 1921 do 1945, Za 402-1, Ruski emigranti za vreme narodnog oslobodilačkog rata.

82. AS 1931, 1315-5, Zapisnik o zaslišanju Glebov Ivana, Maribor, 26. 8. 1949.

83. AS 1931, Ruska društva in organizacije v Sloveniji od leta 1921 do 1945, Za 402-1, Ruski emigranti za vreme narodnog oslobodilačkog rata.

84. AS, Beloemigranti, 1315-5, Peter Borisov: Iz življenja ruskih emigrantov v Ljubljani, 27. 11. 1952.

85. Viljem Brumec, Peter Borisov – osemdesetletnik, Jubileji, <http://vestnik.szd.si/st2-2/st2-2-120.htm>, 14. 6. 2008.

86. V Sloveniji sta bili dve osebi z enakim imenom. Prvi je bil ruski slikar Maksimir Akimovič Toboljevič. Leta 1928 je stanoval v ruskih barakah na Masarykovi cesti v Ljubljani. Časopis »Slovenec« in »Jutro« ga leta 1930 navaja kot akademskega slikarja, ki je sodeloval pri poslikavi kulis igralskega odra v takrat novo odprti šoli v Dolu pri Hrastniku. Drugi, Maks Toboljevič, je bil njegov sin. Z očetom naj bi se spoznal med 2. svetovno vojno v taborišču Dachau, kamor sta

bila oba deportirana. Bil je arhitekt ter karikaturist pri Pavlihi. Uporabljal je psevdonim Akim.

Adresar mesta Ljubljane in okolice, let. 1., Adana, Ljubljana 1928, str. 80.

Najlepša šola v Jugoslaviji, Slovenec, let. LVIII, št. 268, 22. 11. 1930, str. 3.

Kraljice Marije osnovna šola na Dolu, Jutro, let. XI, št. 273, 23. 11. 1930, str.

3. Letopis Muzeja narodne osvoboditve LRS v Ljubljani, I., 1957, str. 160.

Razstava karikature v Šoštanju, Novi tednik, let. XXX, št. 13, Celje 1. 4. 1976, str. 10.

Dekle, ki odkriva zgodbe Ljubljanskega gradu, http://www.siol.net/kultura/novice/2014/03/zgodbe_prebivalcev_ljubljanskega_gradu_foto.aspx, 14. 10. 2015.

87. Pulko, Ruski emigranti – udeleženci NOB narodov Jugoslavije, str. 60 in 61.

88. Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani (ZAMU), IV-34, Personalna mapa Aleksander Vasiljevič Maklecov.

Alja Brglez, Matej Seljak, Rusija na Slovenskem, Ruski profesorji na Univerzi v Ljubljani v letih 1920–1945, ICK, Ljubljana 2008, str. 189.

89. В. Н. Казак, Побратимы, Советские люди в антифашистской борьбе народов балканских стран 1941–1945, Издательство «Мысль», Москва, 1975, str. 29–44.

90. Vodnik po partizanskih poteh, Založba Borec, Ljubljana 1978, str. 345.

91. Pošta Slovenije, Znamenite osebnosti – Mehdi Huseynzade – Mihajlo, <http://www.posta.si/opis-postnega-ziga/8252/Znamenite-osebnosti-Mehdi-Huseynzade-Mihajlo?nodeid=534>, 15. 3. 2014.

VIRI IN LITERATURA:

ARHIVSKI VIRI

- Arhiv Republike Slovenije (AS), Beloemigranti, 1315-5.
- AS 1931, Ruska društva in organizacije v Sloveniji od leta 1921 do 1945, Za 402-1.
- AS, Beloemigracija u Jugoslaviji 1918–1941, Knjiga I, Državni sekretarijat za unutrašnje poslove, Federativna Narodna Republika Jugoslavija, Uprava državne bezbednosti, I. odeljenje, Br. SSSR/El. 1/I, Beograd januar 1955.
- Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani (ZAMU), IV-34, Personalna mapa Aleksander Vasiljevič Maklecov.
- Župnijski arhiv Vurberk (ŽAV), Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum, Izvleček iz vurberške »kronike«, Bivanje ruskih emigrantov v vurberškem gradu, začetek 1921.

USTNI VIRI

- Ustna izjava Mihaela Koltaka, Kidričevo, 12. 4. 2013.

MONOGRAFIJE

- Aleksej Arsenjev, Ruska emigracija u Dubrovniku, Ruski emigranti u Hrvatskoj između dva rata, Rubovi, memorija, Hrvatsko filološko društvo, Biblioteka književna smotra, Zagreb

2006.

- Alja Brglez, Matej Seljak, Rusija na Slovenskem, Ruski profesorji na Univerzi v Ljubljani v letih 1920–1945, ICK, Ljubljana 2008.

- Edward Hallett Carr, Ruska revolucija, Od Ljenina do Staljina (1917–1929), Globus, Zagreb 1984.

- Мирослав Јовановић, Досељавање руских избеглица у Краљевину СХС 1919–1924, Књига прва, Стубови културе, Београд 1996.

- В. Н. Казак, Побратимы, Советские люди в антифашистской борьбе народов балканских стран 1941–1945, Издательство «Мысль», Москва 1975.

- Dušan Mevlja, Slovensko narodno gledališče v Mariboru 1919–1941, Ob 80-letnici SNG Maribor, Maribor 1999/2000.

- Radovan Pulko, Družbeno življenje ruskih emigrantov na Slovenskem 1918–1941, magistrsko delo, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Maribor 2009.

- Radovan Pulko, Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941, Vojni muzej Logatec, Logatec 2004.

- Anton Rupnik, Tretji Rim, Rusija nekoč in danes, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1999.

- Российские врачи в Королевстве сербов, хорватов и словенцев/Югославии, Биографический словарь и анкеты (1918–1946), Белград–Москва 2012.

- Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Andrzej Paczkowski, Karel Bartosek, Jean-Louis Margolin, Črna knjiga komunizma, zločin, teror in zatiranje, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana 1999.

- С. Ю. Танин, Русский Белград, «Вече», Москва 2010.

-Алексеј Ј. Тимофејев, Руси и други светски рат у Југославији, Утицај СССР-а и руских емиграната на догађаје у Југославији 1941–1945, Београд 2010.

- Nikolaj Tolstoj, Ministar i pokolji, Bleiburg, Kočevski Rog 1945, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1991.

ZBORNICI

- Letopis Muzeja narodne osvoboditve LRS v Ljubljani, I., 1957.

- Русский Корпус на Балканах во время II великой войны 1941–1945 г.г., Исторический очерк и сборник воспоминаний соратников, Издательство «Наши Вести», Нью Йорк 1963.

ČLANKI

-Sergej A. Bubnov, Admiral Aleksander D. Bubnov, Annales, Anali za istrske in mediteranske študije, Annali di Studi istriani e mediterranee, Annals for Istrian and Mediterranean studies 16/'99, series historia et sociologia, 9, 1, Koper 1999, str. 254–255.

- Radovan Pulko, Dolga pot generala Denikina, Vojnozgodovinski zbornik (VZZ), št. 26, Vojni muzej Logatec, Logatec 2006, str. 47–50.
- Radovan Pulko, Ruski emigranti – udeleženci NOB narodov Jugoslavije, VZZ, št. 37, Vojni muzej Logatec, Logatec 2009, str. 59–61.
- Radovan Pulko, Taborišče ruskih beguncev v Strnišču, Zbornik občine Kidričevo, Kidričevo 2010, str. 161–173.
- Anton Žabkar, Nemo propheta in patria!, Kranjski zbornik, Mestna občina Kranj 2010, str. 284–291.

PERIODIČNI TISK

- Branko Rudolf, Iz današnje Kitajske, Sodobnost, let. 5, št. 1–2, 1937, str. 89.
- General V. Žoltenko, Tragičen konec ruskega Port Arturja, Življenje in svet, let. III, št. 7, 15. 2. 1929, str. 211–215.
- General V. Žoltenko, Veliki knez Nikolaj Nikolajevič, Življenje in svet, let. III, št. 9, 1. 3. 1929, str. 280 in 281.
- General Žoltenko †, Jutro, let. XX, št. 43, 19. 2. 1939, str. 3.
- Knjiga V. S. Žoltenka, Jutro, let. XVI., št. 73, 28. 3. 1935, str. 3 in 4.
- Kraljice Marije osnovna šola na Dolu, Jutro, let. XI, št. 273, 23. 11. 1930, str. 3.
- Najlepša šola v Jugoslaviji, Slovenec, let. LVIII, št. 268, 22. 11. 1930, str. 3.

- Novačenje ruskih emigrantov, Jutro, let. 10, št. 1, Ljubljana, 4.1. 1937, str. 1.
- Svečanost ob grobu neznanega ruskega vojaka, Jutro, let IX, št. 160, 11. 7. 1928, str. 3.
- Panihida pod Vršičem, Jutro, let XII, št. 165, 21. 7. 1931, str. 3.
- Prve slike z rusko-kitajskega bojišča, Ilustrirani Slovenec, let. 5, št. 37, 15. 9. 1929, str. 290.
- Razstava karikature v Šoštanju, Novi tednik, let. XXX, št. 13, Celje 1. 4. 1976, str. 10.
- 30-letnica Ruskega krožka, Jutro, let. XI., št. 106, 9. 5. 1930, str. 4.

SPLETNE STRANI

- Viljem Brumec, Peter Borisov – osemdesetletnik, Jubileji, <http://vestnik.szd.si/st2-2/st2-2-120.htm>, 14. 6. 2008.
- Dekle, ki odkriva zgodbe Ljubljanskega gradu, http://www.siol.net/kultura/novice/2014/03/zgodbe_prebivalcev_ljubljanskega_gradu_foto.aspx, 14. 10. 2015.
- Г. А. Федоров, Обращение к испанскому народу по случаю 70-летия окончания войны 1936–1939 гг., русского общевойскового союза (РОВС) и российского императорского союза-ордена (РИС-О), <http://www.rovs.narod.ru/vesti4.htm>, 5. 6. 2011.
- Pošta Slovenije, Znamenite

osebnosti – Mehdi Huseynzade
– Mihajlo, <http://www.posta.si/opis-postnega-ziga/8252/Znamenite-osebnosti-Mehdi-Huseynzade-Mihajlo?nodeid=534>, 15. 3. 2014.

- «Русская Испания 70 лет назад», <http://ricolor.org/europe/ispania/ir/ist/2/>, 5. 6. 2011.

- Жолтенко Владимир Семенович, <http://www.grwar.ru/persons/persons.html?id=4140>, 12. 11. 2014

- Жолтенко Владимир Семенович, <http://www.ruguard.ru/glossary/o-205.html>, 12. 11. 2014.

PRIPOMOČKI

- Adresar mesta Ljubljane in okolice, let. 1., Adana, Ljubljana 1928.

- Большая советская энциклопедия, 5 ВЕШИН – ГАЗЛИ, Третье издание, Издательство «Советская энциклопедия», Москва 1971.

- Vodnik po partizanskih poteh, Založba Borec, Ljubljana 1978.

Russian Army in Slovenia until the First Days of World War II

Radovan Pulko, M.Sc., Prof.

ABSTRACT

The papers deals with the segment of the Russian post-revolutionary emigration, with members of the so-called Russian Army, above all with reasons for their departure abroad, with the influence of several Russian military personnel on the Slovenian society, their relation to the growing political movements before World War II and their way of acting on the occasion of the occupation of Slovenia in 1941.

SUMMARY

At the end of the year 1917, in the area of Rostov and Novochechensk, an anti-revolutionary army - the so called Volunteer Army began to be established. Due to the insisting of the Allied the Don Army was joined to it in December 1918. At this occasion the commander of the Volunteer Army general Denikin got the title Supreme Commander of South Russia Armed Forces. In 1919 Denikin had great military successes. When his army advanced towards Moscow the Cossacks, forming the main part of his army, resisted the advancing. After Denikin had made numerous political mistakes, the so-called "War League" took a stand against him and then nominated general Wrangel for the

commander of the anti-revolutionary army. In 1920 the anti-revolutionarily armed forces were mainly defeated on Crimea, therefore even Wrangel's reorganization of the Army could not have influence on the outcome of the Civil War. Wrangel had no other choice but to prepare the army and numerous accompanying civil refugees to go abroad. The so-called evacuations took place from the coasts of the Black Sea, particularly from the peninsula Crimea, from Sevastopol and Novorossiysk. The ships with refugees went to Istanbul, to the island Lemnos and to Gallipoli, where the refugees were living in the so-called provisional refugee camps and waiting for political changes, which would make the reception in European and other countries possible. Among larger refugee groups that came to Slovenia were the Crimean Cadet Corps, the 2nd Don Cadet Corps and the 3rd Cavalry Regiment under the command of Ivan Glebov. Between the years 1920 and 1922 both Russian Cadet Corps were stationed in the camp of Strnišče, where the cadets continued their schooling. The 3rd Cavalry Regiment was sent to protect the state borders until the year 1922. Russian soldiers, gathered in the enterprise "Technics", had also been employed at the

construction of the railroad Ormož-Ljutomer-Murska Sobota which was finished in 1924.

Among the Russian military personnel, living in emigration in Slovenia, there were some of them who with their artistic, technical and other skills contributed to the development of the Slovenian society. The rear admiral Bubnov, lecturer at the Military Naval Academy of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes in Dubrovnik, had influence on the development of Slovenian seamanship, because Slovenian students massively attended his lectures. The Russian military pilots Nikitin, Striževski and Jarošenko were the first who carried out passenger flights from the new Ljubljana airport in Polje. Important is also the work of the Russian physician, colonel Tregubov, who was at Vurberk castle the first head of the Russian sanatorium for persons suffering from a lung disease. During his short time stay in Slovenia he didn't treat only Russian emigrants but also (for free) the native patients. A special contribution to the development to Slovenian art and culture was given by the Russian officer Gesserov Golovin as a choreographer, a ballet master and as the founder of the State Ballet School. Great merits for education of the first Slovenian actors had the

former Russian captain Putjata, who was as actor, director and dramaturge engaged at the Ljubljana Drama Theatre. On the scene of the Maribor National Theatre appeared for a short time the Hussar officer Arhipov, who soon after that became a world-famous singer. When speaking about literature then major general Žoltenko must be mentioned.

The Russian military personnel living abroad didn't remain passive; they joined into numerous military organizations which objective was the struggle against communism in Russia. The most important among them was the Common Russian General Military Association having in the year 1934 about 400.000 members in various countries. Its members were not only preparing for the break down of Communist authorities in the Soviet Union, but they felt called to fight against communism all over the world. On the occasion of the dispute about the Manchurian railway they fought on the side of the Chinese against the Soviet Union. In the 30's of the 20th century they joined Chiang Kai-shek in the struggle against the Chinese communists, and in Spain they helped General Franco in the war against the Republicans. During the so-called April war in 1941 the Russian emigrants – draftees –

joined the Yugoslav Army, similarly the Russian emigrant military organizations offered Yugoslavia help. Otherwise the attitude towards the German occupation forces was twofold, especially after the German attack on the Soviet Union in 1941. In this act a part of Russian emigration saw a long-expected intervention against the Soviet Union leading to the collapse of communist authorities. The other part saw an exclusive aggression against their homeland and decided to fight against the German occupation forces. Because the Russian emigrants, treated as potential counter revolutionaries, were exposed to numerous reprisals performed by the communist oriented native residents, they formed the Russian Corps with the help of the German occupation forces. In 1942 the Corps was integrated into the Wehrmacht military units, but it hadn't been active on the territory of Slovenia, except in 1945 when it retreated to Austria. Incidentally, the Russian emigrants were imprisoned and interrogated in the German occupation zone (in Celje, Maribor and Borl). In the German occupation zone only two pre-war emigrant organizations (ORS and ROVS) were active and commanded by general von Lampe from Berlin. A little bit

different was the situation in the Italian occupation zone where only two associations were active: the Russian Nationalist Association of War Participants under the leadership of general Turkul and the Russian National Colony in Ljubljana lead by Romanovski von Lichtenberg. The first association sent Emiliano Graziolli, the High Commissioner of the Ljubljana Region, a letter with the wish for the cooperation in the struggle against communism. The interest of Russian emigrants for the cooperation in such a transformed Russian colony was presumably not large.

A part of Russian emigrants living in Slovenia fought against the German occupation forces in World War II. But unfortunately we don't know much about them; except for some individual names. The number of Russians who took part in the National Liberation War began to grow after the year 1943 when the freed or escaped Soviet prisoners of war, forced workers and concentration camp inmates began to join the Slovenian partisan units.

Bolnišnica Sternthal/Strnišče pri Ptuju med letoma 1915 in 1918

Mag. Nataša Kolar

POVZETEK

V prvih mesecih poteka prve svetovne vojne je bila avstro-ogrska oblast zaradi spreminjajočih se razmer na bojiščih primorana hitro ukrepati na različnih področjih, saj so vplivali na vsakdanjik vojakov in civilistov tako v neposredni bližini bojišč kot tudi v zaledju. Eno izmed pomembnih področji je bil tudi zdravstveni sistem. Avstrijske oblasti so v Strnišču pri Ptuju zgradile med aprilom 1915 in junijem 1916 na površini 234 hektarjev taboriščni kompleks 295 barak za vojaški namen. Po prvotnem načrtu bi v taboriščnih barakah nastanili ruske vojne ujetnike. Zaradi italijanske vojne napovedi

23. maja 1915 in s tem širitve bojišč so bile avstrijske oblasti primorane v monarhiji preoblikovati večino vojno ujetniških taborišč v vojaške rezervne bolnišnice za zdravljenje vojakov avstro-ogrske armade. Po spremembi namembnosti vojno ujetniškega taborišča Sternthal/Strnišče pri Ptuju je oblast namenila barakarske skupine za dejavnost petih rezervnih vojaških bolnišnic in vojno ujetniškega delovnega oddelka. Njen uradni naziv je bil Bolnišnica Strnišče (Spital Sternthal). Upravno je bila dodeljena poveljstvu jugozahodne fronte, podrejena je bila

5. armadnemu etapnemu poveljstvu v Postojni. Sprejeli so lahko okrog 9700 ranjenih in bolnih vojakov, 2400 vojnih ujetnikov in 2000 zaposlenih (oboroženo moštvo, zdravstveno osebje, častniki, uradniki in strokovni delavci). Barake so bile opremljene s kanalizacijo, vodovodom, električno razsvetljavo, med njimi pa je bila speljana tudi ozkotirna železnica za transport ranjencev. Vse rezervne vojaške bolnišnice (Klatovo, Kutna gora, Vršovic-Nusle št.7, Lukavac, Mlada Boleslav, Sanok št.1, Halicz, Dunaj XIX in druga) so dobile ime po matičnih bolnišnicah s temi imeni na Češkem, Poljskem, Bosni in Hercegovini, Romuniji in v Avstriji. V taboriščnih barakarskih skupinah so se zvrstile številne rezervne bolnišnice, nekatere med njimi so tu bile zelo kratek čas. Najdlje sta v Strnišču delovali rezervni bolnišnici Klatovo in Mlada Boleslav. Za ranjene in bolne vojake ter ujetnike je skrbelo predvsem zdravstveno in medicinsko osebje iz vzhodnega dela monarhije. Zaradi sistemsko urejenega samooskrbnega gospodarstva, vzdrževalnih del in dela v različnih obrtnih delavnicah, ki so bile sestavni del kompleksa bolnišnice, so oblasti v njenem sestavu pustile vojno ujetniški delovni oddelek. Državne oblasti so poskrbele tudi za primerno duhovno

oskrbo vojakov in vojnih ujetnikov. V Bolnišnici Strnišče so bili zastopani vojni kurati posameznih veroizpovedi, in sicer je bilo 13 rimsko katoliških duhovnikov, 4 evangeličanski, 4 reformistični, 6 grškoortodoksnih, 3 rabini in 3 imami, ki so skrbeli za duhovno oskrbo in moralno oporo ujetnikov ter ranjenih in bolnih vojakov. Na pokopališču prve svetovne vojne v Kidričevem je po podatkih, ki jih je pridobila na osnovi ustnih izročil domačinov Vida Rojic, pokopanih okoli 2340 vojakov. Večina vojakov je preminula zaradi infekcijskih bolezni (tifus, griža, vnetje ledvic, pljučnica in tuberkuloza). Med neinfekcijskimi boleznimi je prevladoval vzrok slabitev srca in splošna izčrpanost zaradi posledic vojne. Avstro-ogrska vojaška uprava je zapustila konec oktobra 1918 Bolnišnico Sternthal/Strnišče pri Ptuju. Po razpadu avstro-ogrske monarhije je prevzel Strnišče v upravljanje oddelek za socialno politiko deželne vlade Slovenije. Barakarske bolnišnične skupine so postale novi dom za primorske begunce in za donski in krimski korpus z družinami. Deželna vlada Slovenije je ukinila begunsko taborišče Strnišče 31. januarja 1922 in prepustila begunce slovenske in ruske narodnosti nadaljnji usodi.

Uvod

V prvih mesecih poteka prve svetovne vojne je bila avstro-ogrsko oblast zaradi spreminjajočih se razmer na bojiščih primorana ukrepati na različnih področjih, saj so vplivali na vsakdanjik vojakov in civilistov tako v neposredni bližini bojišč kot tudi v zaledju. Eno izmed pomembnih področji je bil tudi zdravstveni sistem; avstro-ogrsko vojaška oblast je bila zaradi velike koncentracije vojnih ujetnikov v neposredni bližini vzhodnih bojišč primorana zaradi širjenja različnih vojnih infekcijskih bolezni hitro ukrepati. Med številnimi ukrepi omenjamo dva, in sicer: poiskati primerne možne kraje za nastanitev vojnih ujetnikov v avstrijskem delu monarhije, ki so morali biti dovolj oddaljeni od bojišč, in vzpostaviti ter izvesti zdravstvene ukrepe za zavezitev širjenja infekcijskih bolezni tako med civilisti kot med vojaki. To so lahko naredili le v okviru predpisanega civilnega in vojaškega zdravstvenega sistema.

Avstro-Ogrska oblast je v iskanje možnih krajev za nastanitev vojnih ujetnikov pritegnila deželno namestništva, lokalne politične oblasti in deželno žandarmerijo. Po preučitvi dobljenih predlogov je

štajersko deželno namestništvo v Gradcu izbralo za ta namen v letu 1914 Feldbach in Knittelfeld, spomladi 1915 pa še Lebring pri Lipnici in Sternthal/Strnišče pri Ptuju. Civilno prebivalstvo je gradnjo taborišč za vojne ujetnike na imenovanih krajih sprejelo različno. Kljub delnemu nestrinjanju prebivalstva, ki so nastali zaradi močnih vojaških ukrepov, je vojaška oblast sistemsko gradila taborišča.

NAJEM PARCEL ZA TABORIŠČE

Na podlagi vojaškega zakona je začela graditi v Sternthalu/Strnišču pri Ptuju avstro-ogrsko vojaška oblast marca 1915 najprej veliko taborišče za vojne ujetnike in po 23. maju 1915, italijanski vojni napovedi Avstro-Ogrski, nato še vojaške rezervne bolnišnice. V svoje barake naj bi sprejelo od 20.000 do 30.000 vojnih ujetnikov, predvsem ruskih. Za njegovo gradnjo so potrebovali velik obseg zemljišča, zato so ga vzeli v najem od dvainštiridesetih posestnikov v katastrskih občinah Gerečja vas, Apače in Lovrenc. Najeta zemlja je merila v Gerečji vasi (travniki in polja) 15,7104 ha, v Apačah (gozdovi) 71,5454 ha in v Lovrencu (gozdovi in polja) 145,4788 ha. Vsa najeta zemlja je skupaj merila 234,1028 ha.¹ Največ zemlje so najeli od veleposestnika

Franza Hellina, ki je kupil leta 1896 Schöndorfovo posest na Dravskem polju.² Obsegala je 145,4758 ha površine oziroma 62,4 odstotkov od vse najete zemlje,³ preostala zemlja je bila v lasti drugih lastnikov. Po kulturah so najeli 195,8079 ha gozdov ali 84 odstotkov od celotne površine, njiv 34,6959 ha ali 14,82 odstotkov, pašnikov 3,1523 ha ali 1,34 odstotka, poti 0,0360 ha ali 0,01 odstotka, vrtov 0,1170 ha ali 0,04 odstotka in stavb 0,2937 ha ali 0,12 odstotkov.

Med lastniki parcel, okrajnim glavarstvom Ptuj in vojaško upravo je od marca do oktobra 1915 potekalo dopisovanje zaradi izplačila odškodnine izpada dohodka na parcelah, ki so bila uporabljena za gradnjo in delovanje taborišča. Preden so se dokončno dogovorili o pogojih najema zemljiških parcel, so potekala usklajevanja. Glavni pogovori so bili z lastniki parcel, čez katere naj bi potekala kanalizacija. Načrtovana kanalizacijska naprava je bila predvidena za 22.000 oseb v taborišču, in sicer za odtok pralne, umivalne, kuhinjske in fekalne vode. Za izvedbo kanalizacije so bile mišljene zemljiške parcele posestnikov Franza Hellina in Rudolfa Warren-Lippita, lastnika gradu Turnišče.⁴ Ptujsko okrajno glavarstvo je na osnovi odloka

št. 33.229/1915 vojaškega poveljstva v Gradcu imenovalo komisijo za ugotovitev škode v letu 1915 na najetih parcelah štiriindvajsetih lastnikov. Sestavljali so jo: koncipist državnega namestništva in zastopnik okrožnega glavarstva Ptuj dr. Otmar Pirkmajer predstavnik vojaškega poveljstva v Gradcu stotnik Adolf Nawratil kot predsednik, predstavnik državnega erarja finančni svetnik Adolf Klodič, vitez von Sabladoski, strokovni izvedenec okrožni gozdar Gottfried Grill in strokovni izvedenec Karl Sima, veleposestnik z Brega pri Ptujju. Komisija je po ogledu parcel 25. in 26. oktobra 1915 sestavila protokol,⁵ iz katerega je razvidno, koliko je vojaška uprava določila vsakemu lastniku letno najemnino in odškodnino za izpad dohodka na najetih parcelah. V Njivercah je dalo v najem parcele šest posestnikov. Enkratno odškodnino za izpad pridelkov so dobili Martin in Gertraud Strucl v višini 150 kron, Maria Kanzler v višini 500 kron, Maria in Franz Šlamberger v višini 250 kron, Josef in Maria Godec v višini 440 kron; Vinzenz in Maria Podgorscheck sta dobila za izpad dohodka od pridelkov in za poškodovan gozd zaradi poteka kanalizacije odškodnino v višini 500 kron, kakor tudi Simon in Teresia Frangeš za izgubo dohodka od lesa zaradi čistilne naprave v višini 14

kron. Železniškemu čuvaju Stefanu Rodosku, najemniku dela parcele v k.o. Sv. Lovrenc, katere lastnica je bila zasebna družba Južne železnice z Dunaja, so določili enkratno odškodnino za izpad dohodka od žetve v letu 1915 v višini 250 kron. Lastniku tovarne Jakobu Matzunu so odšteli za povzročeno škodo na kulturah gozdnih parcel in za jamski odkop gramoza v k.o. Lovrenc 1350 kron, lastniku gradu Turnišče pri Ptuju Rudolfu Warren Lippitu pa od 15 do 30 kron po aru za narejeno škodo na kulturah gozdnih parcel zaradi ponikalne naprave. Za uporabo že obstoječih poti in cest, tudi če so bile namenjene za kanalizacijo in napeljavo kabla, ni bila plačana odškodnina; lastnik je bil dolžan dovoliti njihovo koriščenje. Zaradi najema sta bila v Apačah oškodovana pri poljskih pridelkih in gozdnih nasadih lastnika Franz in Maria Intihar zaradi ponikalne naprave, ki je potekala čez njuno parcelo, odškodnina je znašala 15 kron za ar.

Največ odškodnine za najem parcel (polja, gozdovi) je vojaška oblast priznala posestniku Franzu Hellinu, znašala je 4115 kron. Na njegovi zemlji so zgradili in uredili taborišče. Najeli so tudi prostore v njegovem gradu in gospodarska poslopja ob njem. Letna najemnina je za štiri sobe, kuhinjo in

opremo v gradu znašala 2600 kron. Za deset johov⁶ velik sadovnjak so plačali 2500 kron najemnine. Za koriščenje gospodarskih in hlevskih stavb so se dogovorili za 1500 kron letne najemnine. Lastnik Franz Hellin si je pridržal pravico uporabljati klet za led (ledenico), malo klet v severozahodnem vogalu pristave in tudi ob konjskem hlevu proti severu priključene prostore, svinjski hlev vključno z obrobni prostori. Za uporabo Hellinove ozkotirne železnice od železniške postaje do gradu so mu namenili 390 kron letne najemnine, pri čemer so upoštevali, da bo lastnik tudi sam koristil železnico, saj je imel podpisano pogodbo z zasebno Družbo južne železnice in jo je moral izpolnjevati.

Vojaška uprava je tako po daljšem usklajevanju z lastniki parcel in okrajnim glavarstvom Ptuj izplačala odškodnine izpada dohodka na parcelah, ki so bila uporabljena za gradnjo in delovanje taborišča. S posameznimi partnerji pa so sklenili tudi pogodbo, ki je vsebovala podrobnosti v smislu trajanja najemnine, odpovedi, plačila najemniških obresti in drugo. Časovni rok za odplačevanje letne najemnine je bil določen z začetkom gospodarskega leta, 1. marcem 1915.

GRADNJA TABORIŠČA ZA VOJNE UJETNIKE

Avstrijske oblasti so v Strnišču pri Ptujju zgradile med aprilom 1915 in junijem 1916 na površini 234 hektarjev taboriščni kompleks 295 barak za vojaški namen. Po prvotnem načrtu bi v taboriščnih barakah nastanili ruske vojne ujetnike. Glede na v časopisih Slovenec, Slovenski gospodar, Straža objavljeno različno⁷ število predvidenih ruskih ujetnikov (od 30.000 do 70.000) lahko sklepamo, da je vojaška oblast na osnovi trenutne situacije na vzhodnem bojišču spreminjala višino števila ujetnikov z vzhodne fronte, ki naj bi bili nastanjeni v Strnišču pri Ptujju.⁸

Prebivalci Ptujja in Strnišča niso bili navdušeni nad prihodom novih sosedov in nad gradnjo taborišča, kar so izrazili med drugim tudi v protestnem telegramu 23. marca 1915,⁹ poslanem na vojno ministrstvo. V njem so zapisali, da je vodstvo gradbišča taborišča sklenilo pogodbo z vaško skupnostjo Njiverce o uporabi nepozidanih parcel, vendar teh parcel niso mogli uporabiti, in so želeli odvzeti drugo polovico najboljših njiv, čeprav so ležale po pogodbi odstopljene njive zraven. Kmetje zato niso mogli saditi krompirja in so bili izpostavljeni

lakoti; vsi interesenti so prosili oblast za milost. Protestni telegram so poslali 4. aprila 1915 tudi na notranje ministrstvo.¹⁰ Iz vsebine telegrama razberemo zahtevo po takojšnji zaustavitvi gradnje barak zaradi pomanjkanja delovne sile in saditve spomladanskih poljskih pridelkov, ki so jo zaradi tega postavili pod vprašaj. In iz tega telegrama ugotavljamo, da je bilo veliko okoliških civilnih delavcev, kmečkih dnevnih delavcev, zaposlenih pri gradnji taborišča. S tem je bila okrnjena delovna sila za običajne vsakdanje aktivnosti na kmetijskem področju, predvsem v poljedelstvu, saj so morali vsi upoštevati vojni gospodarski zakon. Predstavniki mesta Ptuj in ptujskega okrožja so še predlagali, da lahko dokončajo gradnjo barak z ruskimi vojnimi ujetniki, kar naj ne bi bilo težko, saj je bilo v Strnišču pri Ptujju navzočih že 700 stražarjev, ki naj bi jih varovali. Notranje ministrstvo je zadevo odstopilo v odločitev ministrstvu za obrambo. Odgovor Dunaja 6. aprila 1915 je bil, da lahko gradijo taborišča za vojne ujetnike v Strnišču pri Ptujju samo na tisti zemlji, za katero so dobili komisijsko dovoljenje od okrajnega poglavarstva in mestne občine Ptuj in, da naj zaradi pomanjkanja delavcev za gradnjo vzamejo vojne ruske ujetnike.¹¹

Zaradi italijanske vojne napovedi 23. maja 1915 in s tem širitve bojišč so bile avstrijske oblasti primorane v monarhiji preoblikovati večino vojno ujetniških taborišč v vojaške rezervne bolnišnice za zdravljenje vojakov avstro-ogrske armade; z njimi so oblasti tako dopolnile vojaške ter civilne bolnišnice. V deželi Štajerski so tako preoblikovali štiri taborišča: Knittelfeld, Feldbach, Lebring in Sternthal/Strnišče pri Ptuju.¹²



Gradnja bolnišničnih barak, 1915
Fotodokumentacija Pokrajinski muzej Ptuj - Ormož

VOJAŠKA BOLNIŠNICA STERNTHAL/STRNIŠČE PRI PTUJU

Po spremembi namembnosti vojno ujetniškega taborišča Sternthal/Strnišče pri Ptuju je oblast namenila barakarske skupine za dejavnost petih rezervnih vojaških bolnišnic. Njen uradni naziv je bil Bolnišnica Strnišče (Spital Sternthal). Upravno je bila dodeljena poveljstvu jugozahodne fronte, podrejena je bila 5. armadnemu etapnemu poveljstvu v Postojni.¹³

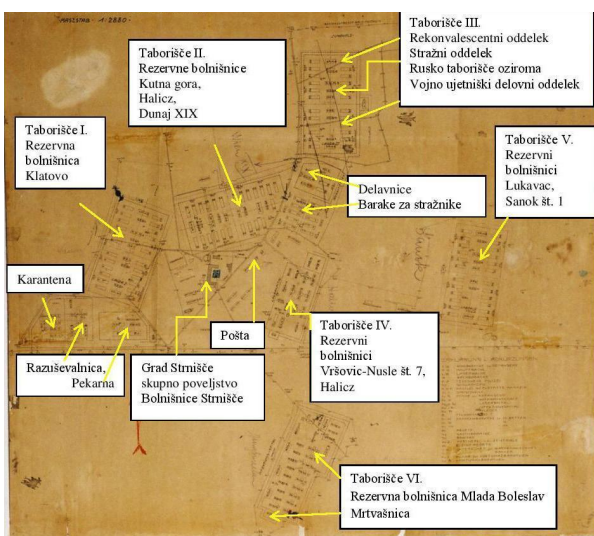
Po spremembi namembnosti taborišča so oblasti izselile iz Strnišča pri Ptuju na Madžarsko prvih 1000 vojnih ujetnikov, ki so bili tam že od maja 1915. Eno od strniških taborišč so namenile ujetnikom, verjetno rusko, ker so jih potrebovale za razna dela v rezervnih bolnišnicah.

V Strnišču pri Ptuju so lahko sprejeli okrog 9700 ranjenih in bolnih vojakov, 2400 vojnih ujetnikov in 2000 zaposlenih (oboroženo moštvo, zdravstveno osebje, častniki, uradniki in strokovni delavci). Barake so bile opremljene s kanalizacijo, vodovodom, električno razsvetljavo, med njimi pa je bila speljana tudi ozkotirna železnica za transport ranjencev.¹⁴

Po finančnem poročilu so znašali stroški gradnje za proračunsko leto 1915/1916 po zaključku gradnje 15 milijonov kron.¹⁵ Do začetka julija 1916 je bil barakarski kompleks skupin Bolnišnice Sternthal/Strnišče pri Ptujju v glavnem zgrajen.

OPIS

Iz ohranjenega načrta¹⁶ je razvidno, da je bilo območje taborišča razdeljeno v bivalne oziroma pozneje po spremembi namembnosti v bolnišnične skupine. Bolnišnica je imela tudi vse potrebne dejavnosti za delovanje, kakor je bilo predvideno v sistemskem načrtu za taborišča oziroma vojaške rezervne bolnišnice.



Na načrtu barakarskega taborišča Sternthal iz leta 1915 je prikazana shema skupin Bolnišnice Sternthal/Strnišče pri ptujju med veliko vojno. Fotodokumentacija Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož.

Iz načrta razberemo, da so bile vse bivalne, bolnišnične, gospodarske in tehnične ter upravljaljske skupine, razen ene, in sicer rezervne bolnišnice Mlada Boleslav, postavljene na levi, severni, strani železniške proge, če gledamo v smeri Pragersko-Ptuj. Gradbeni in vojaški oddelek Sternthal/Strnišče je maja 1916 pripravil seznam skupin barak taborišča oz. bolnišnice Sternthal/Strnišče z navedbo velikosti površine in načinom gradnje.¹⁷ V nadaljevanju predstavljamo bolnišnične skupine po načrtu in po prilogi načrta v smeri urinega kazalca od leve proti desni.

Ob železniški progi so najprej postavili skupini barak za karanteno in razuševalnico ter skupino štirih barak, in sicer dve pekarski, eno bivalno za peke ter skladišče materiala za pekarno s pisarno. K tej skupini

barak so spadala še baraka-pralnica in raztovorna rampa ter baraka-stražarnica, ki so bile postavljene vzporedno z železniško progo. Med železniško postajo Strnišče, zgrajeno na desni strani proge v smeri Pragersko-Ptuj, in zgoraj omenjeno skupino barak, je bilo na levi strani postavljeno še železniško skladišče.

Naslednja skupina barak, ki je dopolnila ta predel, je sestavljala rezervna bolnišnica Klatovo.¹⁸ V Sternthalu/Strnišču pri Ptujju je bila od 24. avgusta 1915 do 15. oktobra 1918. Bolnišnični kompleks je bil razdeljen v tri vzporedne dele. Levo in desno je bilo postavljenih štiriindvajset ležalnih barak. V sredini pa oskrbovalne in zdravstvene barake.

Desno od rezervne bolnišnice Klatovo je bila postavljena skupina barak rezervne bolnišnice Kutna gora,¹⁹ ki je bila v Strnišču od leta 1915 do 5. marca 1918, od julija 1918 pa rezervna bolnišnica Dunaj XIX. Obe bolnišnici sta bili med seboj povezani s potmi in kotalno stezo. Tudi ta bolnišnični kompleks je imel enako strukturo postavitve.

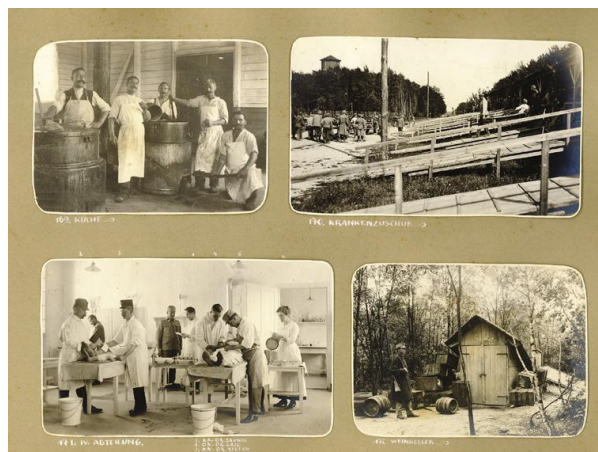
Skupini barak rezervne bolnišnice Kutna gora oziroma Dunaj XIX je sledila skupina barak- delavnic, ki je bila razdeljena s cesto v dva dela.

V prvem delu so bile naslednje barake: bilo je pet skladišč, ena trgovina in zobozdravniška pisarna; na levi in desni strani pa sta stali še dve skladišči. Drugi del je sestavljalo sedem barak; dve skladišči, nastanitvena za negovalce in kovaška.

Tej skupini je višje sledila skupina barak, ki je bila sestavljena iz vojno ujetniškega delovnega oddelka, stražnega oddelka in rekonvalescentne oddelčne postaje. Sistem postavitve se je tudi tu ponovil, levo in desno so bile ležalne barake, v sredini pa oskrbovalne.

Nižje od skupine delavnic je bila postavljena skupina barak rezervne bolnišnice Vršovic Nusle št. 7.²⁰ V Strnišču je bila od 24. avgusta 1915 do aprila 1918], za njo pa od 16. aprila 1918 do konec oktobra 1918 rezervna bolnišnica Halicz. Tu pa so bile barake razporejene v štiri vrste, vendar še vedno vzporedno. Na zunanji strani bolnišničnega kompleksa so bile različno postavljene v smeri urinega kazalca: vodni stolp, baraka-pisarna, dve bivalni zdravniški baraki, poljski oltar, transformatorska hišica, ledenica (klet za shranjevanje ledu), dve čuvajnici glavne straže in poletni odprt plavalni bazen.

Od bazena s tekočo vodo²¹ je dalje vodila pot mimo nastanitvene barake za strojnike, pristave in klavnice do skupine barak rezervne bolnišnice Lukavac,²² nastanjene v Strnišču od 1915 do 26. februarja 1918. Bolnišnica je bila postavljena nekoliko stran od osrednjega predela barakarskih skupin in se je z eno vrsto bolnišničnih barak zelo približala ograji taborišča. Sistem postavitve je bil tridelen. Bilo je štiriindvajset ležalnih barak. Na sredini so bile oskrbovalne barake. vzdolž ograje so bile razporejene kočja za skladiščenje premoga in dve bivalni baraki za strokovne delavce oziroma obrtnike. Območje rezervne bolnišnice Lukavac je bilo postavljeno v bližini železniške proge Pragersko - Strnišče - Ptuj, zato je imelo svojo razkladalno oziroma nakladalno rampo, zraven nje so postavili tudi čuvajnico glavne straže, nekoliko stran pa še zažigalno peč za smeti.



Štirje posnetki iz Albuma rezervne bolnišnice Lukavac iz leta 1916: kuhinja, prihod bolnikov, ordinacija četrtega bolnišničnega oddelka in vinska klet.

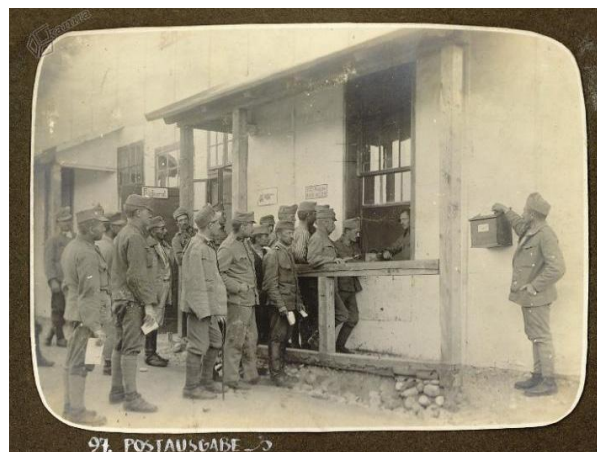


Štirje posnetki iz Albuma rezervne bolnišnice Lukavac iz leta 1916: jugozahodni del, bolnišnični pratež, glavni vhod v bolnišnico, bolnišnični oddelk za častnike.

Pokrajinski muzej Ptuj - Ormož, ZG 4061.

Na desni strani kompleksa taborišča nam je preostal še opis osrednjega predela, obkroženega z že opisanimi skupinami: rezervne bolnišnice Klatovo, skupine delavnic in rezervne bolnišnice Vršovice Nusle št.7 oziroma Halicz.

Območje, ki je gledalo od gradu Strnišče proti skupini barak rezervne bolnišnice Klatovo in proti pekarniškim barakam je bil velik prostor za skladiščenje materiala in z dolgo skladiščno barako. Na tem območju so postavili še barako za skladiščenje bencina in dve oficirski bivalni baraki, kavarno in barako s pisarnami. V smeri proti rezervni bolnišnici Klatovo je bila postavljena oficirska jedilnica. Med centralnim delom in območjem rezervne bolnišnice Vršovice Nusle št. 7 so ob drevoredu uredili tudi zelenice z vodnjaki. Nasproti zelenic so bile postavljene še barake: za pisarno, za pošto²³ in za žandarmerijo ter glavno stražo.



Posnetek iz Albuma rezervne bolnišnice Lukavac iz leta 1916. Vojaki pred pošto.

Pokrajinski muzej Ptuj - Ormož, ZG 4061.

Na desni, južni, strani železniške proge, je bila postavljena rezervna bolnišnica Mlada Boleslav²⁴ in vojaško pokopališče. Vzporedno v dveh vrstah je bilo postavljenih osemnajst ležalnih barak, ki so jih obkrožale v smeri urinega kazalca od leve proti desni oskrbovalne oziroma zdravstvene barake.

Strnjeno skupino naštetih barak so obkrožale posamezne raztresene barake, in sicer: bivalna oficirska baraka, transformator, oficirska jedilnica, črpalka za črpanje fekalij in zažigalna peč.

V vsaki bivalni skupini so bile ob robu, vzporedno z bivalnimi barakami,

postavljene še barake-pralnice in barake-stranišča. Vse skupine so bile s centralnim delom taborišča povezane z razvejano mrežo cest in poti ter kotalno stezo.²⁵

Na osnovi ohranjenega načrta smo opisali sestavo kompleksa Bolnišnice Sternthal/Strnišče pri Ptuju, ki je skupaj imela 295 barak. Od teh je za ležišča rabilo 151 barak s skupno 14.147 posteljami, v druge namene pa 144 barak. V štirih taboriščno-bolnišničnih skupinah je bilo po 2000 ležišč in več, le v Mladi Boleslavi 1197, v Haliczu okrog 1100, v karanteni pa 400. Ležišča so bila še v barakah zunaj ograjenih taborišč.

DELOVANJE

Omenili smo že, da so se med prvo svetovno vojno v taboriščnih barakarskih skupinah zvrstile številne rezervne bolnišnice, nekatere med njimi so tu bile zelo kratek čas. Vse rezervne vojaške bolnišnice so dobile ime po matičnih bolnišnicah s temi imeni na Češkem, Poljskem, Bosni in Hercegovini, Romuniji in v Avstriji. Po imenih bolnišnic sklepamo, da je Strnišče pri Ptuju rabilo zdravstvenim potrebam tako vzhodnega, jugozahodnega bojišča, saj je prišlo največ ranjencev s fronte v Karpatih in z velike italijanske fronte na Soči, kjer so se borili Slovenci, Madžari, Čehi, Slovaki in Poljaki in pripadniki drugih narodnosti.

Najdlje sta v Strnišču delovali rezervna bolnišnica Klatovo in rezervna bolnišnica Mlada Boleslav, ki je prispela v Strnišče 23. avgusta 1915. Imeli sta status dislocirane stalne zdravstvene ustanove. Rezervna bolnišnica Mlada Boleslav²⁶ je bila namenjena bolnikom z infekcijskimi boleznimi. Iz spodnje tabele je razvidno, kakšna je bila zasedenost v obeh bolnišnicah in koliko zdravnikov so imeli na razpolago 1. januarja 1918.²⁷

Ime zdravstvene ustanove	Kraj	Zasedenost		Število zaposlenih zdravnikov	Opomba
		normalne postelje	nosilne postelje		
Rezervna bolnišnica Mlada Boleslav	Strnišče	957	-	7	Poleti so dodatno lahko postavili še 43 postelj za pljučne bolnike .
Rezervna bolnišnica Klatovo	Strnišče	1700	-	11	Štirje zdravniki so bili bolni. Na razpolago jih je tako bilo le 7.

Po podatku z dne 6. februarja 1918 je bila zasedenost postelj v rezervni infekcijski bolnišnici Klatovo naslednja: 200 postelj je bilo namenjenih za zdravljenje bolnikov z neinfekcijskimi boleznimi in 1500 postelj za zdravljenje bolnikov z infekcijskimi boleznimi.²⁸

Iz ohranjenih podatkov za leto 1918 razberemo, da je avstrijska vojaška oblast številne rezervne vojaške bolnišnice premeščala po monarhiji. Iz Strnišča so nekatere odšle, druge pa prišle. Tako so na osnovi ukaza poveljstva 2. soške armade/Q. oddelka z dne 26. novembra 1917 premestili 5. marca 1918 rezervno bolnišnico Kutna gora v Saint' Osvaldo/etapna postaja 499, južno od Vidma (Udine).²⁹ Na njeno izpraznjeno mesto so namestili

16. aprila 1918 rezervno bolnišnico Halicz³⁰ s kapaciteto 2000 postelj.³¹ Bolnišnično osebje je sestavljalo šest uslužbencev, od teh sta bila dva oficirja, dva zdravnika, knjigovodja-pomočnik, lekarnar, 23 vojakov, 2 redovni sestre in dve pomočnici.³² Seboj so prinesli material za oskrbo samo 350 postelj, čeprav so imeli na razpolago 2000 postelj. Tudi iz tega podatka lahko sklepamo, da so bile zaradi vojne oskrbovalne razmere zelo težke, saj je primanjkovalo življenjskih potrebščin na vseh področjih. V okvir vojne pošte 499 je od 4. aprila 1918 spadala tudi rezervna bolnišnica Vršovic – Nusle št. 7, kam natančno so jo iz Strnišča premestili, vir ne navaja.³³ Na osnovi ukaza poveljstva soške armade/Q oddelka z dne 3. februarja 1918 so rezervno bolnišnico Lukavac 26. februarja 1918 prestavili v

Visco pri Palmanovi,³⁴ po ukazu je bila bolnišnica v pripravljenosti za odhod od 17. januarja 1918 naprej.³⁵

Iz navedenih podatkov o premestitvah rezervnih bolnišnic iz Strnišča na območje Furlanije -Julijske krajine lahko sklepamo, da je avstrijska oblast te bolnišnice namestila v neposrednem zaledju bojišča zadnje soške bitke; kajti Avstro-Ogrska se je na zahtevo Nemčije, da bi jo razbremenila na francoskem bojišču, pripravljala na še eno bitko ob reki Piavi.³⁶ Verjetno je vojaška oblast predvidela, da bo rabila za morebitne ranjence in bolne vojake bolnišnice bližje bojišča, tudi zaradi njihovega lažjega in krajšega transporta.

Iz poročila za prvo polovico leta 1918 o zdravljenju ranjenih in bolanih vojakov v Bolnišnici Strnišče so vidni statistični podatki o zasedenosti v posameznih bolnišnicah skupinah.

Statistične podatke navajamo v tabeli:

Rezervne bolnišnice	Skupno št. bolnikov
Mlada Boleslav	3482
Klatovo	3284
Sanok No. 1	4856
Halicz	889
Wien Nr. XIX	1533

Za navedeno obdobje navaja poročilo tudi gibanje vojakov, koliko je bilo ozdravljenih, koliko so jih zaradi nadaljnje specialistične zdravstvene oskrbe premestili drugam, ali koliko jih je lahko odšlo na dopust ali pa koliko so jih takoj vrnili k njihovi matični vojaški enoti oziroma na bojišče.

V rezervni bolnišnici Mlada Boleslav so zdravili v navedenem obdobju skupaj 3482 vojakov, v povprečju je bilo dnevno 530 bolnih vojakov ozdravljenih in skupaj 1393 vrnjenih k njihovi vojaški enoti. Zaradi spremembe nižane stopnje vojaške sposobnosti niso k svojim vojaškim enotam z zdravniškim spričevalom vrnili nobenega vojaka. Po odloku 14. oddelka vojnega ministrstva z dne 1. aprila 1918 so iz bolnišnice na dopust do treh mesecev poslali 440 vojakov. Po odloku 14. oddelka vojnega ministrstva z dne 8. januarja 1918 je bilo do nadaljnega oziroma do ponovnega vpoklica v vojsko na dopustu 6 vojakov. Zaradi specialistične zdravstvene oskrbe jih je bilo 1322 prestavljenih v drugo bolnišnico. Od navedenega skupnega števila vojakov (3482) jih je bilo na dan 31. julija 1918 v stalni negi še 84.

V rezervni bolnišnici Klatovo so zdravili v navedenem obdobju skupaj 3284

vojakov, v povprečju je bilo dnevno 628 bolnih vojakov ozdravljenih in vrnjenih skupaj 1282 k njihovi vojaški enoti. Zaradi spremembe znižane stopnje vojaške sposobnosti niso k svojim vojaškim enotam z zdravniškim spričevalom vrnili nobenega vojaka. Po že omenjenem odloku z dne 1. aprila 1918 so iz bolnišnice na dopust do treh mesecev poslali 1130 vojakov. Po odloku z dne 8. januarja 1918 ni bilo na dopustu do ponovnega vpoklica v vojsko nobenega vojaka. Zaradi specialistične zdravstvene oskrbe so v drugo bolnišnico prestavili 1407 vojakov. Od navedenega skupnega števila vojakov (3284) jih je bilo na dan 31. julija 1918 v stalni negi še 133.

V rezervni bolnišnici Sanok št.1³⁷ so zdravili v navedenem obdobju skupaj 4856 vojakov, v povprečju je bilo dnevno 1214 bolnih vojakov ozdravljenih in vrnjenih skupaj 3105 k njihovi vojaški enoti. Zaradi spremembe znižane stopnje vojaške sposobnosti je bilo k svojim vojaškim enotam z zdravniškim spričevalom vrnjenih 118 vojakov. Po odloku z dne 1. aprila 1918 so iz bolnišnice na dopust do treh mesecev poslali 10 vojakov. Po odloku z dne 8. januarja 1918 ni bilo na dopustu do ponovnega vpoklica v vojsko nobenega vojaka. Zaradi specialistične zdravstvene oskrbe

so v drugo bolnišnico prestavili 397 vojakov. Od navedenega skupnega števila vojakov (4856) jih je bilo na dan 31. julija 1918 v stalni negi še 1226.

V rezervni bolnišnici Halicz so zdravili v navedenem obdobju skupaj 889 vojakov, v povprečju je bilo dnevno 142 bolnih vojakov ozdravljenih in vrnjenih skupaj 350 k njihovi vojaški enoti. Zaradi spremembe znižane stopnje vojaške sposobnosti je bilo k svojim vojaškim enotam z zdravniškim spričevalom vrnjenih 40 oseb. Po odloku z dne 1. aprila 1918 so iz bolnišnice na dopust do treh mesecev poslali 77 oseb. Po odloku z dne 8. januarja 1918 je bilo do ponovnega vpoklica v vojsko na dopustu 19 vojakov. Zaradi specialistične zdravstvene oskrbe so v drugo bolnišnico prestavili 57 vojakov. Od navedenega skupnega števila vojakov (889) jih je bilo na dan 31. julija 1918 v stalni negi še 120.

Na tabeli so navedeni tudi podatki o rezervni bolnišnici Dunaj XIX, katere ustanovitelj je bil malteški viteški red,³⁸ in je bila v tem obdobju nameščena še na Dunaju, vendar je bila od 2. januarja 1918 v fazi evakuiranja zaradi bolnišničnega osebja obolelega za tuberkulozo. Oblasti so od januarja 1918 iskale primeren kraj, kamor bi jo lahko zaradi obolelega osebja

premestile. Ker je bila v kompleksu Bolnišnice Sternthal/Strnišče že infekcijska bolnišnica Mlada Boleslav, specializirana za zdravljenje obolelih vojakov in drugega osebja za tuberkulozo, je 14. oddelek vojnega ministrstva po dolgem iskanju 7. maja 1918 izdal odlok o premestitvi rezervne bolnišnice Dunaj XIX v Sternthal,³⁹ kamor je prispela v mesecu juliju 1918 in ostala do konca prve svetovne vojne.⁴⁰ Čeprav bolnišnica v prvi polovici leta 1918 fizično še ni bila prisotna v Strnišču, so jo verjetno na osnovi zgoraj navedenega odloka o njeni premestitvi že vodili kot bolnišnično skupino v sestavi Bolnišnice Strnišče in poročali statistične podatke o njeni zasedenosti. V navedenem obdobju so tako v rezervni bolnišnici Dunaj XIX zdravili skupaj 1533 vojakov. V povprečju je bilo dnevno 84 bolnih vojakov ozdravljenih in skupaj 313 vrnjenih k njihovi vojaški enoti. Zaradi spremembe nižane stopnje vojaške sposobnosti je bilo k svojim vojaškim enotam z zdravniškim spričevalom vrnjenih 81 oseb. Po odloku z dne 1. aprila 1918 so iz bolnišnice na dopust do treh mesecev poslali 180 oseb. Po odloku z dne 8. januarja 1918 je bilo do ponovnega vpoklica v vojsko na dopustu 19 vojakov. Zaradi specialistične zdravstvene oskrbe jih je bilo 931 prestavljenih v drugo

bolnišnico. Od navedenega skupnega števila vojakov (1533) ni bilo na dan 31. julija 1918 v stalni negi nobene osebe.

MEDICINSKO OSEBJE

Za izvajanje zdravstvene službe so tako civilne kot vojaške bolnišnice in rezervne vojaške bolnišnice glede na zasedenost postelj potrebovale primerno število zdravstvenega osebja z opremo. K zdravstvenemu osebju so ob zdravnikih spadali tudi medicinske sestre, negovalci in negovalke ter bolničarji. Kakor razberemo iz podatkov posameznih bolnišnic, so se uprave rezervnih bolnišnic zaradi nastalih razmer zelo pogosto spopadale z organizacijskimi, kadrovske in materialnimi težavami. Zaradi vedno večjega števila bolnikov in ranjencev so vedno pogosteje uprave bolnišnic prosile nadrejene, da jim odobrijo več zdravstvenega in negovalnega osebja in tudi zdravstvenega materiala. Oblast je zaradi vojnih razmer varčevala na vseh področjih, temu se ni mogla izogniti niti zdravstvena služba, saj je tudi njim primanjkovalo ustrezno usposobljenega osebja, v skladiščih pa medicinske opreme in inštrumentov ter zdravstvenega materiala in zdravil.⁴¹ V rezervnih vojaških bolnišnicah Strnišče je zdravstveno in medicinsko

osebje, ki je bilo predvsem iz vzhodnega dela monarhije, skrbelo za ranjence in ujetnike. Kljub številnemu medicinskemu osebju, ki je bilo razdeljeno po vseh bolnišnicah, ga je bilo glede na različne infekcije, kužne epidemije, bolezni in poškodbe, povzročene na jugozahodnem in vzhodnem bojišču, še premalo.

SAMOOSKRBNO GOSPODARSTVO

V avstrijskih barakarskih taboriščih kompleksih, je bilo enotno urejeno samooskrbno gospodarstvo, razlike med njimi so bile zanemarljive, saj so bili primorani zaradi vojnih razmer sami poskrbeti za preživljanje. V Sternthalu/Strnišču so imeli za lastno oskrbo različne gospodarske panoge; urejeno so imeli vrtnarijo, kjer so pridelovali različne poljščine (zelenjava, ječmen, proso, fižol, krompir), redili pa so tudi živali: govedo, svinje, kunce, perutnino, goske, račke. O donosnosti pridelkov in staležu živine so mesečno morali poročati vojaškemu poveljstvu v Gradec⁴². Večino pridelanega so uporabili v kuhinjah, razdeljenih po rezervnih vojaških bolnišnicah in v oddelčnih dietnih kuhinjah. Viške pridelkov pa so lahko dali na trg. Med gospodarske dejavnosti so sodile tudi različne obrtne delavnice

(tesarska, mizarska, slikopleskarska, čevljarska, kovačnica, krojačnica, knjigoveznica, frizerstvo), ki so jih rabili za vsakdanje življenje v njem, tako za osebne potrebe⁴³ kot tudi za taboriščno infrastrukturo.

VOJNOUJETNIŠKI DELOVNI ODDELEK

Zaradi sistemsko urejenega samooskrbnega gospodarstva, vzdrževalnih del in dela v različnih obrtnih delavnicah, ki so bile sestavni del kompleksa bolnišnice, so oblasti v njenem sestavu pustile vojno ujetniški delovni oddelek,⁴⁴ kjer so bili za potrebe Strnišča nastanjeni ruski vojni ujetniki. Njihovo število je bilo različno, na primer avgusta 1915 jih je bilo 1712, maja 1918 pa le 218.



Posnetek iz Albuma rezervne bolnišnice Lukavac iz leta 1916. Delo v gramozni jami.

Pokrajinski muzej Ptuj - Ormož, ZG 4061.

PROSTI ČAS

Iz ohranjenega albuma fotografij rezervne bolnišnice Lukavac⁴⁵ fotografa Albina Pogačnika starejšega, iz leta 1916 je razvidno, da so v prostem času kegljali, kartali, plavalii v bazenu, hodili v kino. Udeleževali so se koncertov, ki so jih izvajale različne godbe (vojaška godba, godba na pihala, skupina glasbenikov-romov) in drugo. Svoj prosti čas so izkoristili tudi za izobraževanje, saj so imeli barakočitalnico in barako-šolo, kjer so se učili pisati in brati. S temi aktivnostmi so si popestrili vsakdanjik. Praznovali so tudi takratne praznike v monarhiji. Barake so svečano okrasili in imeli so praznično poljsko mašo 18. avgusta, ko so pripravili praznovanje ob cesarjevem rojstnem dnevu.



Posnetek iz Albuma rezervne bolnišnice Lukavac iz leta 1916. Vojaki prepisujejo note. -Pokrajinski MUZEJ PTUJ - Ormož, ZG 4061. Duhovna oskrba

Med prvo svetovno vojno so državne oblasti poskrbele za primerno duhovno oskrbo vojakov in vojnih ujetnikov. Duhovniki so opravljali v okviru duhovne oskrbe kočljivo poslanstvo. Na eni strani so morali skrbeti za vzdrževanje morale in običajev med vojaki, na drugi strani pa so jih morali pripraviti tudi na pretečo smrt na bojišču. V vojaških bolnišnicah je bila njihova naloga dajanja zakramentov, pogovori z vojaki o strahotah vojne in njenih posledicah, o različni skrbeh in drugih zadevah, ki so jih doleteli zaradi vojne. Iz ohranjenih matičnih knjig o smrti, hranjenih na Krajevnem uradu Kidričevo, je razvidno, da so bili v Bolnišnici Strnišče zastopani vojni kurati posameznih veroizpovedi, in sicer 13 rimsko katoliških duhovnikov, 4 evangeličanski, 4 evangeličanski reformistični, 6 grškoortodoksni, 3 rabini in 3 imami, ki so skrbeli za duhovno oskrbo in moralno oporo ujetnikov in ranjencev. V sklopu kompleksa Bolnišnice Sternthal/Strnišče je bila zgrajena tudi barakacerkev.⁴⁶



Posnetek iz Albuma rezervne bolnišnice Lukavac iz leta 1916. Evangeličanska maša. Pokrajinski muzej Ptuj - Ormož, ZG 4061.

Pokopališče Bolnišnice Sternthal/Strnišče pri Ptuju

K kompleksu Bolnišnice Strnišče je spadalo tudi pokopališče, ki ga je uredila vojaška uprava za umrle v strniških rezervnih bolnišnicah. Med letoma 1916 in 1917 so zgraditi na pokopališču kapelo, posvečeno Mariji Pomočnici. Na pokopališču prve svetovne vojne v Kidričevem je po podatkih, ki jih je pridobila na osnovi ustnih izročil domačinov Vida Rojic, pokopanih okoli 2340 vojakov. Večina vojakov je preminula zaradi infekcijskih bolezni (tifus, griža, vnetje ledvic, pljučnica in tuberkuloza). Med neinfekcijskimi boleznimi je

prevladoval vzrok slabitev srca in splošna izčrpanost zaradi posledic vojne.⁴⁷

ZAKLJUČEK

Avstro – ogrska vojska je po porazu z italijansko vojsko na bojišču zadnje ofenzive vzdolž reke Piave med 24. in 26. oktobrom 1918 razpadla. 500.000 vojakov avstro –ogrske armade je padlo v italijansko ujetništvo.⁴⁸ Med centralnimi in antantnimi silami so sledila pogajanja o premirju. V času, ko so potekala mirovna pogajanja, so zapustile rezervne bolnišnice in vojno ujetniški delovni oddelek kompleks Bolnišnice Sternthal/Strnišče pri Ptuju. Cesar Karl I. je sklenil 3. novembra 1918 premirje na beneškem bojišču, v Villi Giusti.⁴⁹ S tem dejanjem je bilo na slovenskih tleh konec prve svetovne vojne, razpadla pa je tudi Avstro-Ogrska. Po razpadu avstro-ogrske monarhije je prevzel Strnišče v upravljanje oddelek za socialno politiko deželne vlade Slovenije. Barakarske bolnišnične skupine so postale novi dom za primorske begunce in za donski in krimski korpus z družinami. Deželna vlada Slovenije je ukinila begunsko taborišče Strnišče 31. januarja 1922 in prepustila begunce slovenske in ruske narodnosti nadaljnji usodi.⁵⁰

OPOMBE:

1. V. Rojic, Iz zgodovine Strnišče in Kidričevega, Časopis za zgodovino in narodopisje, nova vrsta 20 (LV), letnik 1984, str. 59 do 61. (Rojic 1984)
2. Grad v Strnišču je v tlorisu meril 418 m², ob njem so postopoma zgradili še tri gospodarska poslopja. Okrog gradu se je razprostirala 331 ha velika posest, od tega je bilo 152 ha gozda. Marija Hernja Masten, Zgodovina prostora občine Kidričevo s prikazom nekdanje občine Sveti Lovrenc na Dravskem polju, v: Zbornik Občine Kidričevo, Kidričevo, Občina, 2010, str.126.
3. Rojic 1984, str. 61.
4. Zapisnik komisijskega ogleda poteka kanalizacije na terenu 30. marca 1915. Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož (PMP0), Zgodovinski oddelek, Topografija A – L, Kidričevo.
5. Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož (PMP0), Zgodovinski oddelek, Topografija A – L, Kidričevo.
6. Joh ali oral je 5700 kvadratnih metrov. S. Vilfan, Prispevki k zgodovini mer na Slovenskem s posebnim ozirom na ljubljansko mero, XVI– XIX. Stoletje. V: Zgodovinski časopis, 42, 1954, str. 67.
7. Slovenec: političen list za slovenski narod. Ljudska tiskarna, 17.03.1915, str. 5. Dosegljivo na [http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-](http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-D13SDNW8)

D13SDNW8 dne 23. 6. 2015. Slovenec: političen list za slovenski narod. Ljudska tiskarna, 22.04.1915, str. 5. Dosegljivo na <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-HPH7WMPS> dne 23. 6. 2015. Straža, 2.4.1915, str. 5. Straža, 9.4.1915, str. 5. Slovenski gospodar, 1.4.1915, str. 4.

8. Op.av.

9. Österreichisches Staatsarchiv Wien (ÖStA), Kriegsarchiv, Kriegsministerium (KM), K 730, 8 HB. 19-13/2(41). VSlovencuz dne 22.4.1915 beremo pod naslovom Ruski tabor v Sternthalu novico o tem, da prebivalci okolice Ptuja niso bili navdušeni nad novimi sosedi. Slovenec: političen list za slovenski narod. Ljudska tiskarna, 22.04.1915. Dosegljivo na <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-HPH7WMPS> dne 23.6. 2015.

10. ÖStA, AVA, Präsidium MDI 1915, Nr. 6887/MJ 15.

11. ÖStA, KA, KM 1915, 8 HB, 19-13/2 (62,63).

12. Tretje poveljstvo korpusa v Gradcu je sporočilo 22. avgusta 1915 vojnemu ministrstvu na Dunaj, da se po evakuaciji Rusov uporabljajo vojaška ujetniška taborišča Knittenfeld, Feldbach predvsem za namene bolnišnice, enakemu namenu je rabilo tudi vojaško ujetniško taborišče Sternthal. ÖStA, KM 1915, K 723, 8HB 19 – 13/2-119, B.A Nr. 5777.

13. ÖStA, KA, KM 1915, 8HB 19 -13/2.-122, Nr. 14.576, 2. 8. 1915.
14. Rojic 1984 (op.3), str. 64, 65, 66.
15. ÖStA, KM 1916, 8HB19-16/4(10), N 8442, 15. junija. 1916.
16. PMPO, Zgodovinski oddelek, LR 1427, Situacijski načrt k barakarskemu taborišču v Strnišču, merilo 1: 2880 (Lageplan zum Barackenlager in Sternthal, Maszstab 1: 2880)
17. Priloga načrta Baracken – Spital Sternthal, Lageplan, 1916. ÖStA, KA; Militärkommando Graz-Topografischereihe, K 30 Sieldorf-Thalheim, Sternthal.
18. Bolnišnica je dobila ime po mestu Klatovy (Klattau, nem.) v jugozahodni Češki. Mesto leži 43 km južno od Plzna. Dosegljivo na <http://klatoviny.blogspot.cz/2014/08/prvni-svetova-valka-v-klatovech-cast-i.html> dne 24.6.2015.
19. Zgodovinsko mesto Kutna gora je v vzhodni smeri oddaljeno od Prage 70 kilometrov. Do prve svetovne vojne je bila v mestu nastanjena garnizija avstro-ogrske vojske. Dosegljivo na http://de.wikipedia.org/wiki/Kutn%C3%A1_Hora dne 22.6.2015.
20. Vršovic in Nusle sta mestni četrti češkega glavnega mesta Prage. Dosegljivo na https://de.wikipedia.org/wiki/Vr%C5%A1ovice_%28Prag%29 dne 22.6.2015.
21. Dr. Hans Weiland , Leopold Kern, In feindes Hand, Die Gefangenschaft in Weltkriege in Einzeldarsellungen, Besuch von Kriegsgefangenenlagern in Österreich-Ungarn, 1932, str. 221. (In feindes Hand, 1932)
22. Lukavac je mesto v Bosni in Hercegovini. Večje mesto v njegovi bližini je Tuzla. Dosegljivo na <http://wiki.openstreetmap.org/wiki/Lukavac> dne 22.6.2015.
23. 13. maja 1915 je gospodarsko ministrstvo na Dunaju dovolilo ustanoviti pošteni urad z oznako Kriegsgefangenenlager Sternthal b. Pettau. ÖStA, KM 1915, K 730, 8 HB19-13/2 (75).
24. Tudi ta bolnišnica je dobila ime po češkem mestu Mlada Boleslav, ki leži 60 km severno vzhodno od Prage. V sodobnosti je mesto poznano po avtomobilski industriji (Škoda). Dosegljivo na http://de.wikipedia.org/wiki/Mlad%C3%A1_Boleslav dne 22.6.2015.
25. Steiermärkisches Landesarchiv Graz, fond Landschaftliches Archiv Rezens, VII, K 1850, VII 7296/15 reg.
26. Östa, KA, Technik im Weltkrieg: MS. TIWK, K 22-Nummer 185.
27. Östa, KA, Milkmdo Graz, MA 1918, K 956, 73/31/2-4.
28. Östa, KA, MilKdo Graz MA 1918, K 956, 73-31/2-3.
29. Östa, KA, MilKmdo Graz MA 1918, K 670 ,16-6/12. V času prve svetovne vojne je bil Saint' Osvaldo kraj v bližini

Vidma v Furlaniji - Julijski krajini. S širitvijo mesta Videm na jugozahodno območje pa je postal v sodobnosti eden izmed njegovih sedmin mestnih četrti. Dosegljivo na <http://www.italyworldclub.com/friuli/udine/udine.html> dne 22. 6. 2015.

30. Vojno ministrstvo/14 oddelek je prvotno nameravalo nastaniti bolnišnicov v Egerju na Madžarskem, ker pa so bili prostori v tamkajšnji višji realni šoli neprimerni, prostor v Strnišču pa je bil prazen in s tem na voljo za nastanitev, so se nato odločili za Strnišče. Östa, KA, MilKmdo Graz MA 1918, K 956, 73/31/6-2. Halicz je poljsko ime za pokrajino Galicijo. Dosegljivo na <http://sl.wikipedia.org/wiki/Galicija> dne 27.6.2015.

31. Vojno ministrstvo je v telegramu 30. januarja 1918 obvestilo vojaško poveljstvo v Gradcu, da bodo v Strnišču nastanili rezervni bolnišnici Sanok št. 1 in Halicz, prvo z okoli 800 posteljami, drugo pa z okoli 450 posteljami. Östa, KA, MilKmdo Graz MA 1918, K 956, 73-31/6.

32. Östa, KA, MilKmdo Graz MA 1918, K 956, 73/31/6-6.

33. Östa, KA, MilKmdo Graz MA 1918, K 956, 73-31/8.

34. Östa, KA, MilKmdo Graz MA 1918, K 956, 73-31/12. Viscojemestovvidemski pokrajini Furlanije - Julijske krajine. Italijanska oblast je na okupiranem

ozemlju za svoje vojake namestila tu veliko bolnišnico italijanskega Rdečega križa. Domnevamo, da je bil prostor bolnišnice po dvanajsti soški bitki izpraznjen in je avstrijska oblast sem premestila rezervno bolnišnico Lukavac. Parere della Soprintendenza sulla ex dogana austriaca. Relazione Storica. Visco (Udine), località Borgo Braida. Dogana austriaca. Dosegljivo na <http://anpipalmarino.jimdo.com/il-lager-di-visco/documentazione/> dne 22.6.2015.

35. Östa, KA, MilKmdo Graz MA 1918, K 956, 73-31/7-3.

36. Bitka, ki se je začela 6. junija 1918 in je trajala do 20 junija 1918, je bila za avstrijsko armado porazna. Med drugim zaradi slabo pripravljenega napada, slabe sreče z vremenom, narasle reke Piave, ki je otežila preskrbo, na drugi strani pa zaradi britanske in francoske pomoči italijanski armadi. Avstrijska armada je izgubila več kot 140.000 vojakov. Miro Simčič, 888 dni na soški fronti. Spopadi na Krasu in visokogorju. Na novo odkriti vojaški zemljevidi, fotografije in posebna poročila. Ljubljana, Orbis, 2006, str. 304, 305.

37. Mesto Sanok leži na skrajnem jugovzhodnem predelu Poljske, proti jugu je oddaljen 30 kilometrov od Slovaške meje, proti vzhodu pa 60 kilometrov od Ukrajinske meje.

Upravno spada v predkarpatsko vojvodstvo. Po prvi delitvi Poljske je mesto pripadlo Avstriji, leta 1798 je Sanok postal sedež deželnega okrožja v provinci Galiciji. Do konca prve svetovne vojne je bilo mesto sedež garnizije. Med prvo svetovno vojno je bilo mesto zelo poškodovano. Leta 1918 je bilo mesto vključeno v novo nastalo državo Poljsko. Dosegljivo na <http://de.wikipedia.org/wiki/Sanok> dne 22.6.2015.

38. Suvereni malteški viteški red v Avstriji je ustanovil in uredil v zaledju od začetka prve svetovne vojne bolnišnice in okrevališča. Nekatere ustanove so obstajale do konca prve svetovne vojne, na primer bolnišnica reda na Dunaju XIX (Ordensspital in Wien XIX). Imeli so tudi šest do osem bolnišničnih vlakov, s katerimi so vozili ranjene in bolne vojake s fronte v zaledje. Red je prevzel naloge in obveznosti v okviru prostovoljne sanitetne oskrbe oziroma nege na osnovi državnega naročila in v krščanskem duhu. Christian Steeb, Birgit Strimitzer, Der Souverener Malteser-Ritter-Orden in Österreich, Leykam, Graz, 1999, str. 211 – 214.

39. Östa, KA, MilKmdo Graz, MA 1918, K 672, 18 – 11/3-2.

40. Premestitev rezervne bolnišnice Dunaj XIX v Strnišče. Östa, KA, Mil Kmdo Graz MA 1918, K 670,16-6/12-2.

41. Biwald, Bd. I., 2002, str. 216.

42. Poročilo za mesec maj 1918. Östa, KA, Mil Kdo Graz MA 1918, K 949, 71/3/11-/II. Priloga MA Nr. 18988/II.S. – KW.

43. N. Kolar, »Oj, fanti, kaj pa zdaj?«, Vojaška taborišča in rezervne bolnišnice v Strnišču med letoma 1915-1918, Ptuj, Pokrajinski muzej, 2007, str. 14 in 15. (Kolar 2007)

44. V Avstro-Ogrski so vojno ujetniški delovni oddeleki (KGFArbeiterDet) imeli status delovnega taborišča. Seznam avstrijskih taborišč. Östa, KA, KM 1915, K 972, 10 A 10/19-28.

45. Pokrajinski muzej Ptuj –Ormož, ZG 4061.

46. Kolar 2007, str. 14.

47. N. Kolar, Prispevki k zgodovini Kidričevega v luči prve svetovne vojne, v: Zbornik občine Kidričevo, 2010, str. 149 -154.

48. Stevenson 2006, str 574.

49. Slovenska kronika XX. stoletja 1900-1941, str. 200.

50. Kolar 2007 (op. 44) str. 18.

VIRI IN LITERATURA

Österreichisches Staatsarchiv Wien
(ÖStA)

Kriegsarchiv (KA) :

Kriegsministerium (KM):

KM 1915, K 730, 8 HB. 19-13/2 (41); 8
HB, 19-13/2 (62,63); 8 HB19-13/2 (75);
8HB 19 13/2.-122

KM 1915, K 972, 10 A 10/19-28.

KM 1915, K 723, 8HB 19 – 13/2-119

KM 1916, 8HB19-16/4(10)

Militärkommando Graz (Mil Kdo Graz)

MA 1918, K 949, 71/3/11-/II. Priloga

MA Nr. 18988/IIS. – KW-

MA 1918, K 670, 16-6/12-2

MA 1918, K 672, 18 – 11/3-2

MA 1918, K 956, 73/31/6-2

MA 1918, K 956, 73-31/2-3

MA 1918, K 670, 16-6/12

MA 1918, K 956, 73-31/6

MA 1918, K 956, 73/31/6-6

MA 1918, K 956, 73-31/8

MA 1918, K 956, 73-31/7-3

MA 1918, K 956, 73-31/12

MA 1918, K 956, 73/31/2-4

MA 1918, K 956, 73-31/2-3

Topografischereihe, K 30 Sichelndorf-
Thalheim, Sternthal

Tehnik im Weltkrieg: MS. TIWK, K
22-Nummer 185

Allgemeines Verwaltungsarchiv (AVA)
Ministerium der Innern (MDI)

Präsidium MDI 1915, Nr. 6887/MJ
15

Steiermärkisches Landesarchiv Graz,
Landschaftliches Archiv Rezens, VII,
K 1850, VII 7296/15 reg

Pokrajinski muzej Ptuj –Ormož
(PMPÖ):

Zgodovinski oddelek:

Topografija A – L, Kidričevo

ZG 4061: Album rezervne bolnišnice
Lukavac, 1916, fotograf Albin
Pogačnik starejši

LR 1427: Situacijski načrt k
barakarskemu taborišču v Strnišču,
merilo 1: 2880 (Lageplan zum
Barackenlager in Sternthal, Maszstab
1: 2880)

Tiskani vir

Straža, 2.4.1915, str. 5. Straža,
9.4.1915, str. 5

Slovenski gospodar, 1.4.1915, str. 4

LITERATURA

Nataša Kolar, »Oj, fanti, kaj pa zdaj?«, Vojaška taborišča in rezervne bolnišnice v Strnišču med letoma 1915-1918, Ptuj, Pokrajinski muzej, 2007, 24 str.

Nataša Kolar, Prispevki k zgodovini Kidričevega v luči prve svetovne vojne, v: Zbornik občine Kidričevo, 2010, str. 149 -154.

Marija Hernja Masten, Zgodovina prostora občine Kidričevo s prikazom nekdanje občine Sveti Lovrenc na Dravskem polju, v: Zbornik Občine Kidričevo, Kidričevo, Občina, 2010, str.122-141.

Vida Rojic, Iz zgodovine Strnišče in Kidričevega, Časopis za zgodovino in narodopisje, nova vrsta 20 (LV), letnik 1984, str. 57 - 121.

Miro Simčič, 888 dni na soški fronti. Spopadi na Krasu in visokogorju. Na novo odkriti vojaški zemljevidi, fotografije in posebna poročila. Ljubljana, Orbis, 2006, 333 str.

Christian Steeb, Birgit Strimitzer, Der Souverener Malteser-Ritter-Orden in Österreich, Leykam, Graz, 1999, 512 str.

Sergij Vilfan, Prispevki k zgodovini mer na Slovenskem s posebnim ozirom na ljubljansko mero,

XVI– XIX. stoletje. V: Zgodovinski časopis, 42, 1954, str. 27 - 86.

Dr. Hans Weiland , Leopold Kern, In feindes Hand, Die Gefangenscghaft in Weltkrieg in Einzeldarsellungen, Besuch von Kriegsgefangenenlagern in Österreich-Ungarn, 1932, 456 str.

SVETOVNI SPLET

Dosegljivo na http://de.wikipedia.org/wiki/Mladá_Boleslav (22.6.2015).

Dosegljivo na <http://de.wikipedia.org/wiki/Sanok> (22.6.2015)

Dosegljivo na <http://www.italyworldclub.com/friuli/udine/udine.htm> (22.6. 2015).

Dosegljivo na <http://sl.wikipedia.org/wiki/Galicija> (27.6.2015).

Parere della Soprintendenza sulla ex dogana austriaca. Relazione Storica. Visco (Udine), località Borgo Braida. Dogana austriaca. Dosegljivo na <http://anpipalmarino.jimdo.com/il-lager-di-visco/documentazione/> (22.6.2015)

Dosegljivo na <http://klatoviny.blogspot.cz/2014/08/prvni-svetova-valka-v-klatovech-cast-i.html> (24.6.2015).

Dosegljivo na http://de.wikipedia.org/wiki/Kutn%C3%A1_Hora (22.6.2015)

Dosegljivo na https://de.wikipedia.org/wiki/Vr%C5%A1ovice_%28Prag%29 (22.6.2015).

Dosegljivo na <http://wiki.openstreetmap.org/wiki/Lukavac>. (22.6.2015)

Dosegljivo na <http://sl.wikipedia.org/wiki/Galicija> (27.6.2015).

Slovenec: političen list za slovenski narod. Ljudska tiskarna, 17.03.1915, str. 5.

Dosegljivo na <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-D13SDNW8> (23. 6. 2015)

Slovenec: političen list za slovenski narod. Ljudska tiskarna, 22.04.1915, str. 5.

Dosegljivo na <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-HPH7WMPS> (23. 6. 2015)

Dosegljivo na <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-HPH7WMPS> (23.6. 2015)

Dvorec Turnišče in problematika njegove obnove

Anja Mohorko

Diplomirana umetnostna zgodovinarica in profesorica pedagogike

POVZETEK

Sestavek iz umetnostno zgodovinskega vidika obravnava dvorec Turnišče in problematiko njegove rabe. Za boljše razumevanje teme je na začetku predstavljen razvoj baroka v Evropi in Sloveniji s poudarkom na baročni arhitekturi. Obsežneje je predstavljen razvoj baročne arhitekture v 17. in 18. stoletju v Sloveniji, ki ga je doslej obravnaval predvsem Nace Šumi. Sledi zgodovina dvorca, ki se prične z njegovim lastništvom in gradbeno zgodovino. Znotraj gradbene zgodovine so obravnavane tudi vse prezidave, ki so potekale skozi čas. Nadalje je predstavljen arhitekt Johan Joachim Carlone, ki je domnevno zgradil dvorec za grofe Thurne.

Skozi tekst so raziskani tudi vsi posegi Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Maribor znotraj dvorca, ki so potekali v zadnjih desetletjih. Naslednji sklop naloge je posvečen aktualni problematiki dvorca, ki se dotika lastništva in možnosti nadaljnje uporabe. Ob tem so obravnavani vsi možni predlogi izrabljanja gradu, ki so bili podani na Mestno občino Ptuj.

BAROK

BAROČNA ARHITEKTURA V EVROPI

Barok se je v Evropi razširil med leti 1570 in 1780, za čas absolutističnega obdobja. Barok se je razdelil na zgodnjega (1570–1630), visokega (1643–1715) in poznega (1720–1780). Cilj baročne umetnosti je bil preprost – v vidnem častiti nevidno. Vse to se je zrcalilo v cerkveni in v fevdalni arhitekturi. Bistvo baročne arhitekture je bila reprezentacija. Zajela je posvetno in duhovno oblast v Evropi, pa tudi meščane. Vsi so postali obsedeni z neizmerno gradnjo, razsipnost pa se je kazala v velikih merah cerkva, graščin, parkov, razkošje se je še dodatno bohotilo v umetnih vodnih površinah. Vse ostale veje umetnosti so postale podrejene arhitekturi.¹

Ena prvih stavb z vidnejšim mestom v baroku je cerkev Il Gesu, zgrajena leta 1575. Tisto leto je bila to ena najbolj revolucionarnih stavb v Rimu, saj so njeni elementi potovali povsod po Evropi. Njene oblike so bile popolno nasprotje tradicionalnim renesančnim formam, ki so predpisovale simetričnost.² Vrhunec baročne arhitekture v Rimu sta predstavljala arhitekta Bernini in Borromini. Bernini je bil to, kar je stoletje pred njim bil

Michelangelo. Slikar, kipar, arhitekt. Približno pol stoletja je dominiral v likovni umetnosti v Rimu, kjer mu je sam Papež Urban VIII. dejal, da je ustvarjen za Rim in Rim je ustvarjen zanj.. Borromini je predstavljal prelom s tradicijo, želel je, da so njegove zgradbe drzne, veličastne in v gibanju. Bistvo zgradb tako ni bilo v manjših detajlih, ampak so morale delovati kot celostne umetnine.³

Tlorisu so tako začeli pripisovati vedno večji pomen, sam po sebi je postal umetniško delo. Če je v renesansi popolnost predstavljal krog, je v baroku to postala elipsa. Kljub vsemu pa v baroku še vedno čutimo namerno strogost, vsepovsod se kaže v namerni simetriji, ki priča o podobi in enakosti Božjega reda. Skozi celoto prevladujeta simetrija in ravnotežje. Za ta čas se je razvil izraz celostna umetnina.⁴

Nekje od srede 17. stoletja Italija več ni imela svojega vpliva na ostalo Evropo, saj se je razvoj arhitekture začel ravnati po Franciji. Ko so leta 1688 zavrnil Berninijeve osnutke za vzhodno fasado Louvra, so namreč dejali, da so ti preveč baročni. Takrat so jih nadomestili z osnutki Francoza Perraulta, ta dogodek pa je označeval začetek zgledovanja po Franciji. Francozi to obdobje ne imenujejo barok, ampak doba Ludvika XIV.,

oziroma klasicizem.⁵ Razporeditev prostorov se je za časa visokega baroka še vedno zgledovala po Italiji, združila je središčnost in podrejanje vsega glavni osi, le krila še niso sledila sistemu. Z Versaillesem je Ludvik XIV. v monumentalne stavbe uvajal podeželsko⁶ zgodnjebaročno arhitekturo graščin.

Rimske cerkve in francoski dvorci v baroku so predstavljali fantazije stoletij. Že vsak manjši plemič v južni Nemčiji je želel imeti svoj Versailles, vsak majhen samostan v Avstriji ali Španiji je želel blišč Borrominijevega ali Berninijevega oblikovanja. Čas okrog leta 1700 je čas največjega razpona arhitekture. Seveda je ta vključevala tudi ostale zvrsti umetnosti, ki pa so bile v sklopu celostne umetnine.⁷

BAROČNA ARHITEKTURA V SLOVENIJI

Z baročno arhitekturo znotraj Slovenije se je precej ukvarjal Nace Šumi, zato bo tukaj obravnavan njegov razvoj. Sam je razvoj razdelil po pokrajinah v Sloveniji, saj meni, da se arhitektura ni razvijala po istih vzorcih. Štajerske, Primorske in osrednje Slovenije z Ljubljano.

Osrednja Slovenija je izvedla sintezo stila Štajerske in Primorske. Primorska je namreč utrjevala in ohranjala mediteransko južnjaške vplive, medtem ko je Štajerska dovajala nove pobude srednjeevropskih tokov. Osrednjeslovenski barok torej združuje tradicionalne italijanske značilnosti in srednjeevropsko avstrijsko in južnonemško komponento.⁸ Obdobje baroka je Šumi razdelil na dve obdobji, na 17. in 18. stoletje. 17. stoletje je čas, ko se v naše okolje sprejemajo baročne sestavine in dokončno odmirajo gotske formalne tradicije. V 18. stoletju pa se presežejo tipološki okvirji udomačenih arhitektur in sledijo razvoju srednje Evrope. Težišče 17. stoletja, ki je bilo na Primorskem, se premakne v podalpske pokrajine.⁹ Šumi ugotavlja, da je v Sloveniji v času baroka preveval visok življenjski standard, saj nam je ta slog zapustil veliko spomenikov. Podobno kot

drugje v Evropi je tudi za Slovenijo značilna graditeljska vlna v višjih družbenih plasteh. V 17. stoletju se je pri nas povečalo število gradenj, prav tako je bil tudi tempo grajenja hiter, nadaljevala pa se je tudi modernizacija mest in gradov. Nadalje Šumi ugotavlja, da je marsikaj zgrajenega v 17. stoletju doživelo prezidavo, obnovo ali razširitev v 18. stoletju. Na to so vplivali tudi takratni turški vpadi in kmečki upori v prvem obdobju baroka.¹⁰ V prvem obdobju med leti 1600 in 1640 se v cerkvenih vrstah pojavlja dvoranska stavba v različicah triladijske dvorane, dvorane s kapelami in enoladijske stavbe. V profani arhitekturi se v tem času obdrži poznorenesančna shema gradov oziroma dvorcev. V fazi med leti 1640 in 1670 smo priča novostim, ki razširjajo stavbne zasnove. V cerkvenih vrstah se pojavi vzdolžni centraliziran prostor, v profani arhitekturi pa se začne pojavljati moč vodilne osi. Ta se sedaj prebije skozi stavbo in si podredi bližnje okolje. V tem času se uveljavljajo kupole, strehe zvonikov in stolpov ter oblike, ki dajejo arhitekturi baročno življenje. V tretji fazi med leti 1670 in 1700 se pojavi še štuk italijanskega tipa, v dvorcih pa se popolnoma uveljavi podrejanje glavni osi. Tako se je do konca 17. stoletja že začel oblikovati

stil, ki je poznan današnjemu visokemu baroku.¹¹

Nosilci novih arhitekturnih idej so bili voditelji protireformacije, zlasti protireformacijski redovi – jezuiti, šele nato plemstvo, meščani in kmetje. V tem času je temeljna arhitektura za spremljanje razvoja baroka cerkev, šele od srede 17. stoletja se začnejo večati reprezentančni prostorski elementi v graščinah in dvorcih. Pri tem še vedno ostaja renesančna tradicija arkadnih hodnikov, vogalnih stolpov in členov, ki pa se počasi umika oziroma napreduje v baročno prostorsko razgibanost.

Prve arhitekturne spremembe v 18. stoletju se pojavijo v Ljubljani. To je edino mesto v Sloveniji, ki je doživelo močan vdor italijanske arhitekture. Prvi rezultat teh novih vdorov je stolnica, ki ima vrsto dvoranskih prostorov in kupolo nad križiščem, da o iluzionistični poslikavi ne govorimo. V tem času si je arhitektura podredila slikarstvo in kiparstvo. K temu razcvetu je pripomogla štajerska arhitektura s svojim tipom centralizacije prostora. Zunanjščine cerkva in profanih stavb postanejo valovite, razgibane, prostori sproščeni, oprema pa razgibana. Vendar ostaja razlika med štajerskimi in ljubljanskimi palačami, saj osrednja Slovenija, kljub vplivom Štajerske, ostaja stroga in shematizirana.¹²

Z ustanovitvijo akademije v Ljubljani se je pričel načrt za barokizacijo našega glavnega deželna mesta. Ravno zato nekateri priznavajo leto 1693 za rojstno leto baroka pri nas. Prvi avtorji pri nas so bili Italijani, kasneje pa še Avstrijci. Zraven njih so se razvili tudi domači mojstri. Visoki barok se je pri nas v glavnem odražal v Ljubljani, kjer se čutijo vplivi beneške in srednjeevropske arhitekture. Pri tem seveda ne gre za dobesedno prevzemanje, temveč le za naslon nanjo.¹³

Po letu 1740 se v Ljubljani pričnejo čutiti spremembe v vrednotenju prostora. Vse do tega časa je bila profana arhitektura v manjšini, saj je prevladovala cerkvena. Po letu 1740 so plemiči pokazali do sedaj neznano graditeljsko vnemo in jo dokazali z različnimi prezidavami in novimi fasadami. Bogata faza poznega baroka se je odvijala predvsem na Štajerskem, kjer se čutijo vplivi Gradca.¹⁴

DVOREC TURNIŠČE IN PROBLEMATIKA NJEGOVE RABE

OPIS LOKACIJE OBJEKTA

Dvorec Turnišče stoji na desnem bregu reke Drave, približno tri kilometre jugovzhodno iz centra Ptuja na Zagrebški cesti 84. V neposredni bližini teče cesta Ptuj – Videm pri Ptuj – Leskovec, okrog in okrog pa ga obdaja park z drevesi in ribnikom. Na vzhodnem delu grajskega kompleksa ga obdaja naselje Turnišče, na vzhodu manjše hiše z njivami in reko Dravo, na severu se grajski park dotika industrijske cone, medtem ko se južno od dvorca nahajajo kmetijske obdelovalne površine.

Grajski kompleks spada pod občino Ptuj in sodi v eno od osmih četrtnih skupnosti Mestne Občine Ptuj, v četrtno skupnost Breg – Turnišče.

ZGODOVINSKI PRIKAZ PROSTORA IN STAVBE

LASTNIŠTVO SKOZI ČAS

Skozi različna obdobja so se zamenjali tudi različni lastniki dvorca. Posest so že leta 1091 ustanovili Dravinjski gospodje,¹⁵ od njih pa so jo 1255 prevzeli gospodje Ptujski.¹⁶ Ime dvorca se prvič pojavi že leta 1441, in sicer kot utrjena

pristava. Po smrti Friderika Ptujskega leta 1441 pa je dvorec podedovala Ana grofica Schaunberg, sestra Friderika Ptujskega.¹⁷

V 16. stoletju in več kot polovico 17. stoletja je dvorec last različnih plemiških družin, nato pa ga je 1676 kupila grofica Suzana Eleonora Thurn. Grofica Thurn in njen sin Johan Maksimiljan Thurn Valsassin sta se okrog leta 1680 lotila prenove, sin Thurna Valsassina Rudolf je kasneje pretiraval z izdatki, se zadolžil in posledično bankrotiral. Po tem so se lastniki izmenjevali z veliko hitrostjo, izpostavila pa bom zgolj pomembnejše: 1826 je prešel v last Antonu Schönfeldu, 1867 Mayer Jožefu in 1884–1945 baronu Ralfu Warenu Lippitu.¹⁸

Po drugi svetovni vojni je bil dvorec spremenjen v vojni zbirni center za otroke, kasneje, v nacionalizirani graščini vse do leta 1979, se je v njem nahajala še Poklicna poljedelsko – živinorejska šola Turnišče pri Ptuj.¹⁹ Drugi del grajske posesti je po letu 1945 prevzela Kobilarna Turnišče, ki pa je bila ukinjena v sedemdesetih letih. V tem času je objekt pripadel občini Ptuj, država pa ga je prevzela leta 1999.²⁰

LASTNIŠTVO DANES

V zadnjih letih je lastništvo dvorca v Ptuj in okolici dvigalo veliko prahu. Posest je bila od leta 1999 last države, ta pa jo je v času Pahorjeve vlade prodajala za 1,2 milijona €. Prodajali so 254 881 m² zemljišča in 9036 m² stavbnih površin. Grad si je takrat delil usodo z osmimi drugimi gradovi, ki jih je država v tistem času imela na seznamu za prodajo. Za Mestno občino Ptuj je bila novica o prodaji gradu neprijetno presenečenje, za katero je izvedela preko medijev novembra leta 2010.²¹

V času prodaje gradu se je našel posameznik Samo M. Strelec, ki je takratni ministrici za kulturo, Majdi Širc, predlagal, da grad odkupi petnajst občin Spodnjega Podravja.²² Ker do tega ni prišlo, je nato v letu 2012 z 2012-mi somišljeniki želel grad odkupiti in ga spremeniti v kulturni center. Vsak od njih bi takrat prispeval šesto evrov za odkup. Kasneje, ko se jih je šesto nabralo, je država grad umaknila s seznama za prodajo.²³

Po umaknitvi s seznama se je država odločila, da grad prenese iz Ministrstva za kulturo na Ministrstvo za šolstvo, to pa ga je nato predalo Šolskemu centru Ptuj za potrebe Biotehnične

šole. Tako sta 16. 1. 2012 Mestna občina Ptuj in Ministrstvo za šolstvo in šport podpisali pismo o nameri prenosa upravljanja gradu in parka. Kompleks je od takrat namenjen turizmu, rekreaciji, javnim kulturnim prireditvam in hortikulturnim razstavam.²⁴

Slabo leto kasneje, v drugi polovici leta 2013, je država ponudila ptujski mestni občini brezplačni prenos nepremičninskega premoženja. Tako sta 14. 9. 2013 pismo o prenosu gradu s parkom podpisala ptujski župan, Štefan Čelan, in minister za kulturo, Uroš Grilc. Občina je takrat prevzela še prostore v dominikanskem samostanu in stavbo v kompleksu vojašnice.²⁵

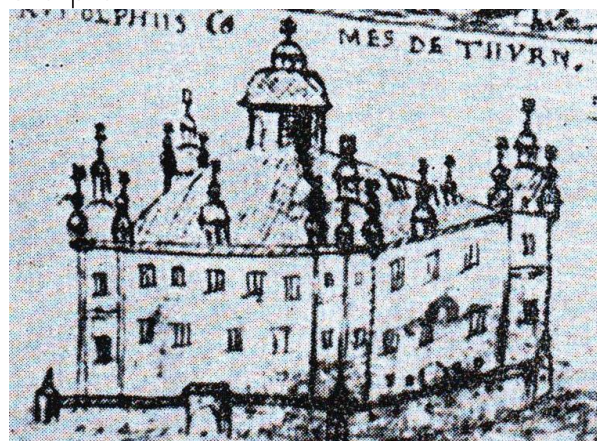
GRADBENA ZGODOVINA OBJEKTA

Turnišče se prvič omenja že leta 1441 kot stolpasti dvor Tuernes, ki je najverjetneje bil zelo preprost, današnji dvorec pa je naslednik gradu Pogrenje, ki bi naj stal na istem mestu leta 1592. Ta stavba je bila enonadstropna s pravokotnim tlorisom in orientirana v smeri sever – jug, njene zunanje mere pa so bile 23,5 x 13 m. Kot že omenjeno je leta 1676 to posest kupila grofica Suzana Eleonora Thurn, v letih okrog 1680 pa je sedanjo graščino pozidal njen sin

Maksimiljan von Thurn Valsassin.

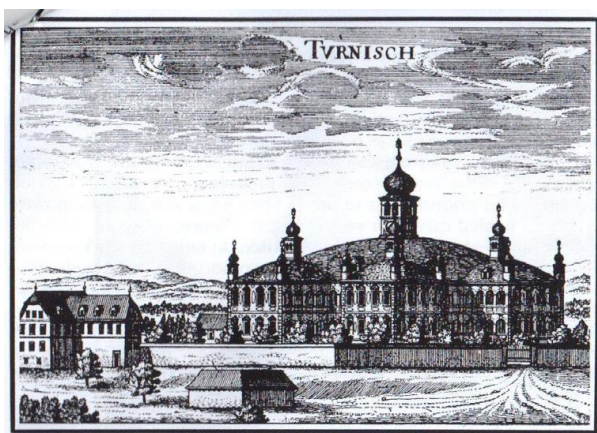
Naročnik Maksimiljan je v arhitekturi ponazoril ime graščine, hkrati pa tudi ime svoje rodbine, saj so se na ostrešju bohotali stolpiči oziroma tako imenovani turni. Marjeta Ciglencečki trdi, da je to edinstven primer v Sloveniji, kjer se je rodbinska ikonografija odražala v arhitekturi in ne v notranji opremi.²⁷

Glede števila stolpičev si raziskovalci niso najbolj enotni. Nace Šumi jih je predvideval 17 po Vischerjevem bakrorezu,²⁸ Jože Curk jih je izračunal 25²⁹, medtem ko jih risba neznanega Šlezijca iz leta 1713 vsebuje 21.³⁰ Marjeta Ciglencečki po načrtu iz leta 1789 sklepa, da se je dvorec lahko predstavljal tudi s 34, 42 ali celo s 50 stolpiči.³¹



Risba neznanega Šlezijca
(Vir: Emilijan CEVC, Vedute slovenskih krajev iz začetka XVIII. stoletja, v Kronika: Časopis za slovensko krajevno zgodovino, 7/2, 1959, str. 80.)

Raziskovalci si v začetku niso bili enotni glede tlorisa dvorca. Vischerjeva topografija je bila prva, ki je prikazovala dvorec v prvotni podobi, vendar tej upodobitvi sprva ni verjel nihče. Takšna zasnova bi predvidevala tipični centralni tloris.³²



Vischerjeva upodobitev dvorca Turnišče
(Vir: Georg Matthäus VISCHER, *Topographia Ducatus Stiriae*, Graz 1681, sl. 126)

Nace Šumi je združil Vischerjevo upodobitev z risbo Šlezijca in predvidel jedro s štirimi vogalnimi stolpi, ki bi jih povezovali arkadni hodniki.³³ Temu je nasprotoval Jože Curk, ki je menil, da takšni prostori niso bivanjsko uporabni, zato je Šumijevi razlagi nasprotoval: dvorec je sestavljen iz osrednjega in štirih prečno postavljenih traktov, od katerih sta dva na zahodu in dva na vzhodnem

delu stavbe. S to postavitvijo tvorijo tloris v obliki črke H.³⁴

Po požaru leta 1897 so raziskovalci z obnovitvenimi deli lahko preverili vse zgoraj omenjene nasprotujoče si trditve. Tukaj jih bomo povzeli po rezultatih sondiranja, ki jih je objavil Ivan Stopar³⁵:

- V baročnem dvorcu so odkrili skrito prvotno stolpasto jedro v obliki opečnih zidov z pristave Turnischa iz leta 1592. Enonadstropna, pravokotna stavba, ki je bila orientirana v smeri sever – jug, je bila pozidana v obliki štoka, njene zunanje mere pa so znašale 23,5 m x 13 m. To zasnovo je grof Maksimiljan Thurn – Valsassina preoblikoval. Pritličje je spremenil v reprezentančno stebriščno avlo, nadstropje pa je povišal za okrog tri metre in s tem pridobil prostor za glavno dvorano. Ta je bila, po opisu ptujskega zgodovinarja Simona Povodna, poslikana z upodobitvami 163 rimskih cesarjev, od Julija Cezarja pa do Karla VI. Povoden med drugim omeni, da vodijo iz glavne dvorane, ki je arhitektonsko središče gradu, vrata v ostale prostore, razmeščene v njegovih štirih krilih
- Ugotavljajo, da je bila dvorana v zgornji polovici okrašena z bogatimi študiranimi okvirji, v njih pa so bile vstavljene podobe cesarjev. Med

drugim so našli tudi sledi, ki kažejo, kako so bile slike pritrjene. Štuk pa ni obdajal le galerije cesarjev, marveč tudi freskirana polja, v katerih so bili prizori bitk. Poslikana polja so se izmenično menjevala z mansardnimi okenskimi odprtini.

- K stari zasnovi štoka je grof Maksimiljan v vogale prislonil pravokotne stolpe.

- Stavbo so na stolpih pokrivalo baročno oblikovane kape, ki so jih dodatno izpostavljali i okrasni stolpiči. Osrednji del dvorca je prekrivala mansardno oblikovana, v gornjem delu ovalno zaobljena, kupola, ki je imela na temenu manjši stolpič. Raziskovalci sklepajo, da je to bila najbrž prva in za določen čas edina takšna kupola v slovenskem prostoru, saj strehe z mansardnimi okni pri nas nastopajo šele v zrelem baroku.

To baročno zasnovo so nato okrnile različne predelave, ki so ji sledile po nastopu naslednjih lastnikov.

ZGODOVINA VRTNE ZASNOVE

Zgodovinskih virov za rekonstrukcijo vrtne zasnove na gradu Turnišče je zelo malo. Ko je grof von Thurn – Valsassina zgradil park, je najverjetneje uredil tudi prvo vrtno zasnovo, vendar o njeni velikosti in obliki nimamo prav nobenih podatkov. Najstarejša upodobitev grajskega kompleksa je Vischerjev bakrorez, vendar nam avtor pokaže zgolj mejo parkovne zasnove, ki jo določa obzidje, konkretne upodobitve parka pa ne vidimo.

Starejšo vrtno zasnovo lahko spremljamo na izseku jožefinskega vojaškega zemljevida iz leta 1763–1783. V oči nam takoj pade tipično stroga os, ki poteka od vhoda na zahodni strani, preko dvorca, ki je center osi, vse do obzidja na vzhodu. Os je zasnovana z drevoredom. Na severni strani kompleksa lahko vidimo še naravna jezera, ki so izkoriščala vodo iz Studenčnice.

Naslednji dokumentiran vir je upodobitev grajskega kompleksa na Franciscejskem katastru iz leta 1824. Ta nam še lepo kaže takratne manire baročnega parka s strogimi zasnovami. Ob stranskih fasadah je oblikovan formalni parter, ki se na vzhodu konča pri objektih, na zahodu pa preide v dolg drevored.

Parter ob severni fasadi je razdeljen na tri manjše geometrijsko pravilne gredice značilnih baročnih oblik in ornamentike. Srednja gredica se neposredno veže na, takrat še odprto, stransko dvorišče. Ob južni fasadi ima parter drugačno obliko kot ob severni. Tu se namreč gredice držijo skupaj. Na karti med drugim vidimo tudi grajski kompleks z okolico in Studenčnico.

Naslednja kartografska upodobitev grajskega kompleksa je Franciscejski kataster iz leta 1872. Na tej karti so že lepo vidne spremembe, ki so nastale po novem lastniku leta 1827. Zaznamo jih lahko tako na osrednjem objektu, kot v vrtni zasnovi. Vrt je preoblikovan v tipično angleškokrajinski slog, povečan in razširjen je vse do ceste na jugu, urejene so travnate površine, sprehajalne poti, vidni pa so tudi manjši otočki z na novo posajenimi drevesi. Park je sedaj omejen s cesto in z dovoznimi potmi iz vseh štirih strani.

Današnje stanje je še najbližje krajinskemu konceptu iz Franciscejskega katastra iz leta 1872. Park se razprostira do ceste in dovoznih poti, ki obdajajo grajski kompleks. Iz nekoč dostopne strani na zahodu lahko v vegetaciji še vedno čutimo osrednjo dostopno os dvorca, četudi se ta počasi zarašča. Park ima

danes rekreativno funkcijo, v njem pa so urejene sprehajalne poti.

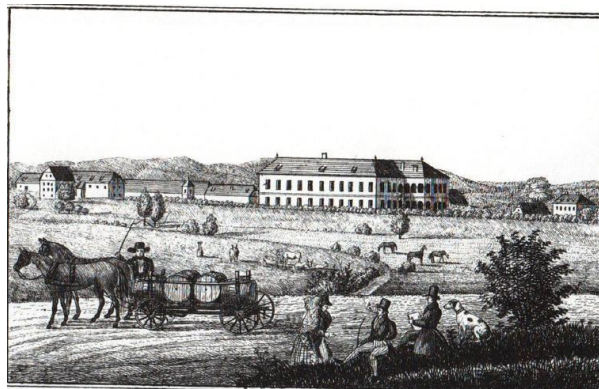
Danes je grajski kompleks zavarovan z več varstvenimi odloki. Najprej je bil zavarovan vrtni kompleks³⁶ že leta 1979, nato še dvorec leta 1989. Po sprejetju Zakona o varstvu kulturne dediščine, objavljenem v Uradnem listu Republike Slovenije leta 1999, je Vlada Republike Slovenije izdala Odlok o razglasitvi Gradu in parka Turnišče za kulturni spomenik državnega pomena.³⁷ S tem ju je razglasila za kulturni spomenik državnega pomena zaradi kulturnih, krajinskih, umetnostno-arhitekturnih, zgodovinskih in drugih lastnosti spomenika. Za vsako spremembo funkcije kulturnega spomenika ali njegovega dela in za vsak poseg v spomenik, njegove dele ali zemljišče, so potrebni predhodni pisni kulturnovarstveni pogoji in na njihovi podlagi kulturnovarstveno soglasje zavoda.

PRENOVE OBJEKTA SKOZI ČAS

Podoba dvorca, ki jo je dal pozidati Maksimiljan Thurn Valsassin, je skozi čas doživela več prezidav, ki jih lahko spremljamo skozi vedute in fotografije.

Prva večja prezidava je potekala že leta 1827, ko je dvorec prešel v roke Antonu Schönfeldu. Predelavo lahko spremljamo na Kaiserjevi veduti iz leta 1832. Zazidal je dve plitkejši od štirih dvorišč ob bočnih fasadah, v nove stene pa so vstavili okenske okvirje iz dotedanjih notranjih sten. Bočne fasade so tako začele delovati napačno kot enovite stene.³⁸ Posegli so tudi v notranjost dvorca, saj so znižali osrednjo dvorano do višine vogalnih stolpov, na takšen način da so vrhnji del porušili. S tem so poenotili streho, ki je izgubila baročno kompozicijo kupol, strešin in stolpičev. Hkrati so uničili freske v velikih pravokotnih štukiranih okvirjih in odstranili galerijo cesarjev. V notranjost sicer niso toliko posegali, kljub temu pa so dodali več predelnih sten, prenovili pa so še arkadni hodnik na vzhodnem dvorišču, na tak način da so njegovo širino podvojili.³⁹ Stavba je s temi predelavami postala bolj praktična, pocenilo in poenostavilo pa se je njeno vzdrževanje. Dvorec je s tem izgubil svojo slikovitost.. Schönfeld je tako

obnovil velik del dvorca, hkrati pa je zasadil tudi angleški park.



Veduta dvorca Turnišče leta 1832
(Vir: Joseph Franz KAISER ,
Litografirane podobe slovenještajerskih
mest, trgov in dvorcev (zbrala Ivan
STOPAR in Primož PREMZL), Maribor
1999, 80 Turnišče.)

Leta 1877 so pod lastnikom Jožefom Mayerjem graščini v celoti zamenjali svojo originalno baročno fasadno členitev in jo nadomestili s skromnejšo neobaročno.⁴⁰ Po letu 1884 se je pojavilo veliko gospodarskih sprememb, ki so vplivale na dvorec, najbolj v času po vojni, ko je dvorec postal sedež kmetijske šole. Leta 1883 so lastniki Lippit postavili znamenito konjušnico, v času po vojni pa so gospodarska poslopja okrog dvorca doživljala različne predelave, največkrat zaradi kmetijske modernizacije. Najslabši časi za dvorec so se pojavili po letu 1980, ko je graščina ostala brez uporabnika.

Leta 1986 se je Zavod za varstvo kulturne dediščine Maribor lotil zaščitnih konservatorskih posegov znotraj dvorca, vendar je ravno v tem času prišlo do požara. 19. 5. 1987 je namreč zaradi malomarnosti zagorelo ostrešje. Dimniški odvod je bil nepravilno napeljan, kamin je bil neočiščen, na podstrešju pa se je nabralo ogromno prahu. Vse to je pripeljalo do požara, ki je uničil 800 m² površine, od tega samo na ostrešju 220 m².⁴¹

V letu 1986 se je Zavod za spomeniško varstvo Maribor nameraval lotiti konservatorskih posegov tako na gradu Turnišče, kot tudi na bližnjem gradu Ravno polje v Kungoti. Nesrečni slučaj požara je preprečil dela za ohranitev Ravnega polja, saj je Zavod moral grad Turnišče interventno sanirati. Občina Ptuj, takratni lastnik obeh objektov, se je namreč odločila prispevati sredstva zgolj za obnovo enega objekta. Tako je začel grad Ravno polje propadati.⁴²



Požar leta 1987
(Vir: ZVKDS OE Maribor, Turnišče – grad, 360/4 T-G, Fototeka, Foto Kosi.)

Po požaru se je Zavod za varstvo kulturne dediščine Maribor najprej odločil sanirati ostrešje, istočasno pa so prišli na idejo, da bi lahko z raziskovanjem rekonstruirali dvorec. Tako so odstranili moteče predelne stene, ki so jih postavili ob prilagajanju potrebam Poklicne poljedelsko – živinorejske šole Turnišče pri Ptuj, ki se je nahajala v gradu vse do leta 1979, utrdili temelje, popravili razpoke v obokih, dogradili glavno dvorano nazaj na njeno nekdanjo višino devetih metrov, namesto porušениh lesenih stropov vstavili armiranobetonske plošče, izdelali novo ostrešje, izdelali estrihe, odstranili lesene pode, vgradili polkna, hkrati pa so uredili tudi hišniško stanovanje.⁴³

Kot že omenjeno, je leta 1877 dvorec zamenjal dvojico baročno fasado z novo, neobaročno. Sondiranje je pokazalo, da je bila fasada v tem času

močno spremenjena, hkrati pa zelo poenostavljena. Ohranili so kamnite obrobe okrog oken, odstranili pa trikotne in ločne zaključke, slogovne značilnosti, po katerih je bil arhitekt tako prepoznaven. Odstranjeni so bili tudi baročni pilastri, vendar niso v celoti odbili ometov, tako da je še vedno bilo možno rekonstruirati originalno členitev iz 17. stoletja, in sicer so prepoznavni vertikalni in horizontalni stisnjeni ovali, ki jih lahko vidimo že na Vischerjevi upodobitvi in narisu.⁴⁴

V letu 1992 so se na gradu pričela izvajati dela za urejanje hišniškega stanovanja. Janez Mikuž je namreč izdal razpis za naselitev hišnika v grad za nadaljnjo preprečitev škode, saj je grad v tem času postal tarča vandalizma. V tem času so vandali med drugim uničili kamnito balustrado v nadstropju. Hišnik je moral biti zidar ali tesar oziroma je moral opravljati poklic v povezavi z vrtnarstvom ali gradbeništvom. Gradbena dela so se zaključila v oktobru leta 1993.⁴⁵

ARHITEKT

Na osnovi slogovnih značilnosti je Igor Sapač leta 2007 novogradnjo pod naročnikom Maksimiljanom Thurnom Valsassinom pripisal Johanu Joachimu Carloneju, enemu izmed pomembnejših predstavnikov lombardske družine arhitektov, ki je na slovenskem in avstrijskem Štajerskem delovala v 17. in 18. stoletju.⁴⁶

Krščen je bil 22. 7. 1653 v Gradcu, med leti 1667 in 1671 pa se je izobraževal pri svojem očetu Francu Izidorju Carlonu. Z letom 1673 je pričel delovati samostojno, čez tri leta pa je bil sprejet v zidarski ceh in tako postal samostojni stavbni mojster. Kasneje se je tudi poročil. Vse do smrti svojega očeta je z njim sodeloval, šele nato je pričel opravljati službo štajerskega deležnega stavbnega mojstra in začel uživati visok ugled, ki so ga imeli že v družini. Umrl je novembra 1713.⁴⁷

Njegov obsežen opus obsegajo arhitekturna dela tako na Slovenskem Štajerskem kot tudi na avstrijski strani. Imel je svojo delavnico, kjer je ustvarjal, sodeloval je z drugimi arhitekti, med drugim tudi z Bartolomejem Ebnerjem. Kot pravi Sapač je pri fasadah uporabljal motiv izmenjujočih se trikotnih in polkrožnih okenskih čel ter členjenje fasade s

poglobljenimi polji. Prav tako bi se naj pri oblikovanju stavbne gmote izrazilo posvečal pilastrom, močnim gredam in močnim venčnim zidcem, izhajajoč iz zgodnjega italijanskega baroka.⁴⁸

Po arhivskih virih in slogovnih značilnostih so Carlonu na avstrijskem Štajerskem pripisali naslednja pomembnejša dela: manjša obnovitvena dela v Eggenbergu, letni refektorij minoritskega samostana v Gradcu, gradnjo palače Attems, samostanska cerkev v Pöllau, prezidavo Admontskega samostana, manjša obnovitvena dela v graški cerkvi Marije Pomočnice, obnova župnišča pri cerkvi sv. Ruperta v Gradcu, grobnice v graški mestni župnijski cerkvi, dvorec Külml pri Weizu za samostan Pöllau, prenova palače Sporgass v Gradcu, prenova Sekavskega dvorca v Gradcu, gradnja novega trakta ob graškem samostanu klaris itd. Za njegovo najpomembnejše delo velja samostanska cerkev v Pöllau, ki jo je sezidal med leti 1699 in 1712, načrtoval pa po starejšem osnutku arhitekta Domenica Sciassia. Za njegovo zadnje dokumentirano delo velja prezidava zahodnega zvonika ob župnijski cerkvi v Mooskirchnu leta 1713.⁴⁹

Deloval je tudi na slovenskem Štajerskem, vendar je njegov opus tukaj manj raziskan. Na osnovi

slogovnih značilnosti se mu pripisujejo naslednja dela: prezidava gradu v Brežicah, prva baročna prenova v Podčetrtku, novogradnja dvorca Štatenberg, gradnja dvorca Dornava za Sauerje, prezidava dvorca Šmarje pri Jelšah za grofe Gaisruck, obnova gradu Žusem za grofe Reising, obnova pogorelega gradu Majšperk za grofe Graf, prezidava gradu v Slovenski Bistrici za grofe Vetter von der Lilie, obnova gradu Ormož za barona Franca Antona Pethe in obnova pogorelega gradu Borl za Sauerje z novogradnjo vzhodnega trakta.⁵⁰

V času ko je Johan Joachim Carlone domnevno pozidal dvorec Turnišče, je nedaleč stran sočasno potekala še ena prenova in sicer na dvorcu Dornava. Leta 1666 so Herbersteini prodali posest grofu Juriju Frideriku Sauerju, ki je po letu 1680 pričel z obnovo osrednjega trakta. Mikuž meni, da so oba dvorca spreminjali istočasno, saj imata naslednje identične elemente:

- oba dvorca imata troladijsko vhodno vežo s križnimi grebenastimi oboki na rustikalno členjenih stebrih s kvadratnim tlorisom,
- obe stavbi imata sorazmerno enostavno členjene okenske okvirje z izmenjujočimi trikotnimi in ločnimi zaključki,
- obe fasadi sta bili členjeni s plitvimi, po dolžini prirezanimi ovali,

- obe stavbi sta imeli vogale poudarjene z naslikanim šivanim robom.⁵¹

DANAŠNJE STANJE DVORCA ZUNANJOST

Današnji tloris dvorca je v obliki črke H, kar je v bistvu že od leta 1827. Graščina ostaja nadstropna, odpira pa se v smeri vzhod – zahod. Danes se v dvorec vstopa z vzhoda skozi gospodarska dvorišča, medtem ko se je nekdanj vstopalo skozi zapuščen vhod v obzidju in skozi drevored. Stavba danes deluje zgolj v podolžni osi, zato se zdi, da so krila glavno jedro, ki jih osrednji del zgolj povezuje. V resnici pa je glavno jedro osrednji del z glavno vežo, vendar, so kasnejše prezidave to funkcijo izničile. Dvorec ima danes preprosto šotorasto streho na vogalnih paviljonih in nepravilno šotorasto na osrednjem delu dvorca. Nekdanji vhod na zahodu ostaja po večini enak, nedotaknjen. O nekdanjem vhodu priča tudi drevored na zahodu parka, ki pa se počasi zarašča, tako kot nekdanji vhod v obzidju. Zahodno fasado tvori iz treh strani zaprto dvorišče, ki ga oklepata severno in južno krilo objekta. Kot že omenjeno, osrednji trakt in oba stranska povezujejo arkadni hodniki, ki v pritličju slonijo na štirih stebrih

kvadratnega prereza, vsakič pod tremi križno grebenastimi oboki, v nadstropju pa jih pokriva raven strop z profiliranim okvirjem. Prečni arkadni hodnik v nadstropju je širši, hkrati pa sloni na tanjših stebrih. V nadstropju ostaja še delno ohranjena kamnita ograja s kamnito bazo in profiliranimi kamnitimi stebrički, ter višja, trodelna okna v osrednjem traktu.

Tako južna kot severna fasada sta identični, enajstosni. Oba stranska trakta imata na severnem in južnem delu fasade po enajst oken v pritličju in enajst v nadstropju. Med okni teče močan mejni venčni zidec. Ta teče tudi tik pod ostrejšem, vendar je ta plitkejši, hkrati pa bolj profiliran.

Današnji vhod na vzhodu je doživel več sprememb kot tisti na zahodu, kar je razvidno že na prvi pogled, čeprav v osnovi ponavlja fasadno shemo. Na zahodnem dvorišču so vsi trije arkadni loki v pritličju in nadstropju enako široki, medtem ko so jih na zahodnem zožili. V nadstropju v osrednjem traktu je namreč osrednja arkada zazidana in širša, leva in desna pa sta manjši, vendar je še vidna njuna nekdanja širina. Zazidana arkada poudarja osrednjo os stavbe. Na njej so ostali zgolj samo še kazalci od nekdanje sekundarno poslikane sončne ure. Pritličje je v celoti obnovljeno, kar je posledica bivanja stanovalcev.

Vzhodni del stranskega trakta je namreč poseljen s hišnikom, zato je tudi v splošnem celotna vzhodna fasada bolj vzdrževana. Prepleskan je celoten hodnik z oboki, prav tako so prepleskali dva stebra pod arkadnim hodnikom. V poseljenem delu so zamenjana okna, nekatera so celo zazidana.

NOTRANJOST

V grad se danes vstopa iz vzhodne strani skozi ograjeno dvorišče tamkajšnjih prebivalcev. Po kamnitih tleh vstopimo skozi dvodelno polkrožna lesena vrata, pod kamnitim obokom, kjer se odpre pritlična avla. Avla se odpira na štiri pravokotne stebre, ti pa nosijo devet križno obokanih polj. Po tleh so kamnite plošče, iz pritličja pa po jugovzhodnem in severovzhodnem delu stavbe vodi dvoramno stopnišče v nadstropje. V severnem traktu je pet sob pravokotne oblike, med seboj so povezane z vrati. Vse sobe imajo na oknih mrežo, ki preprečuje vhod vandalom. Južni trakt je v pritličju bolj razgiban kot severni. V njem so zgolj tri sobe, ki delujejo vsaka zase, vanje pa se dostopa po hodniku.

Iz pritličja se po kamnitem nekoč reprezentativnem stopnišču povzpemo do centralnega dela gradu – glavne dvorane. Stopnišče je nekoč

obdajala lesena masivna balustradna ograja, v avli je bila križnogrebenasta obočna stena, danes pa je v avli ostal zgolj še kamin v vzhodni steni. Iz stopniščne avle vodi po dvoje vrat na severno in južno stran stavbe.

Celotni osrednji del gradu v nadstropju zavzema dvorana, ki je postavljena prečno in se odpira na zahod. Ta je vse od leta 1827 naprej doživela že več prezidav in sprememb. Trenutno je visoka okrog devet metrov in je pozidana nazaj do svoje nekdanje višine. Iz glavne dvorane je možen prehod v ostale sobane. Glavna dvorana se odpira na nekoč glavno, zahodno dvorišče. Danes ima dvorana svojo nekdanjo višino. Strop je obnovljen, prepleskan v belo, pod njim pa teče venčni zidec.

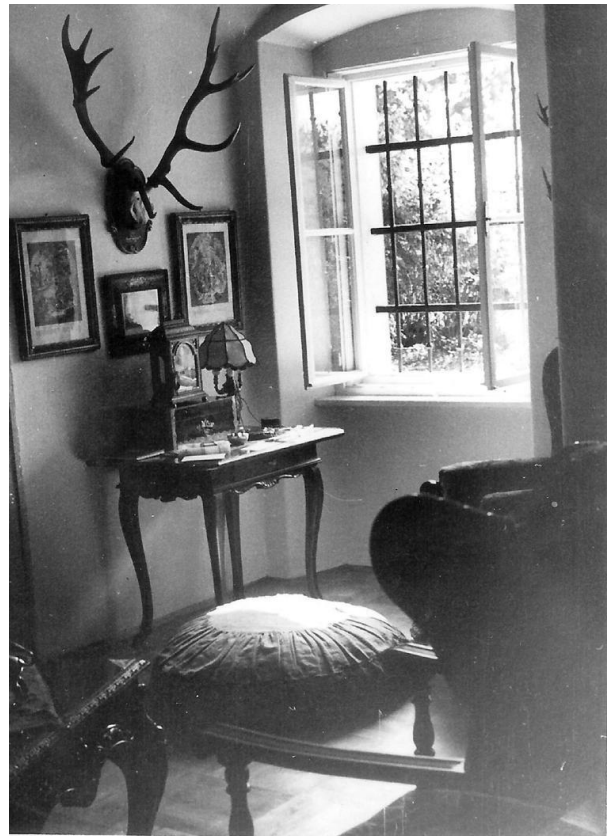


Glavna dvorana danes
(Foto: Anja Mohorko)

Tako v južnem kot v severnem traktu se nahajajo sobane pravokotne oblike. Vse so medsebojno vezane ena na drugo, vrata pa so vsa postavljena v isti osi. V nekaterih prostorih je še ohranjen kamin, v drugih zgolj zidovi. Celotno nadstropje ima ravne stropne, sobe pa so med seboj povezane z vhodnimi portali.

V splošnem so prostori v južnem traktu večji kot v severnem, zato jih je tudi manj. Prostori so bili nekoč najbrž med seboj povezani s težkimi vrati, o tem pričajo ostanki masivih temno-rjavih okvirjev. Na drugi strani so pomembnejše prostore povezovala lahkotna bela vrata, kar lahko sklepamo po ostankih belih okvirjev. Grad je vse od požara naprej brez oken, prav tako ne vsebuje pohištva. Ostali so le še določeni vratni ali okenski okvirji ter nekaj kaminov. Včasih so okenske odprtine zapirala štirikrilna šestdelna okna iz 19. stoletja. V filmu Rdeče klasje iz leta 1970 lahko na hitro dobimo vpogled v notranjo opremo dvorca. Iz fotografij zapuščine Lippitov, zadnjih prebivalcev gradu, lahko dobimo predstavo gradu, preden je bil popolnoma izpraznjen. S temnih lesenih stropov so viseli mogočni lestenci, nad kamini so se v bogatih okvirjih nahajala ogledala, po stenah so visele slike in trofeje živali, pohištvo je bilo oblazinjeno in

rezljano iz temnega lesa, podi so bili leseni, v določenih prostorih so bile tudi preproge.





Nekdanja notranja oprema dvorca v eni izmed soban in v dnevni sobi (Vir: Družinski album Hughja Ligertwooda iz zasebnega arhiva.)

AKTUALNA PROBLEMATIKA DVORCA

Največji problem dvorca je nedvomno problematika njegove rabe. Dvorec je izpraznjen že vse od izselitve Poklicne poljedelsko – živinorejske šole leta 1979. Od takrat naprej je dvorec bil prepuščen sam sebi, v osemdesetih letih je temu sledil še požar, restavratorska dela, nato pa samevanje.

Ob neposrednih pritiskih na Občino Ptuj se je v začetku letu 2014 izoblikovala skupina posameznikov pod imenom Komisija za pripravo načrta rabe kompleksa Turnišče, ki so obravnavali grad Turnišče. Občina je izdala razpis za vse občane, kjer so lahko prispevali svoje predloge k izrabi gradu. Predlog je moral biti predstavljen iz vsebinskega, infrastrukturnega in finančnega vidika.

Zasedanja komisije so trajala vse od februarja do julija. V pol leta so obravnavali enajst predlogov, ki so jih ustrezno vrednotili, argumentirali in ocenili po pomembnosti.⁵² Bistvena naloga Komisije je bila, da pripravi strokovne podlage, največ dve do tri možnosti rabe kompleksa, nikakor pa ne odločanje o rabi.

PODANI PREDLOGI

- **Prvi predlog**

Znotraj kompleksa bi Biotehniška šola namestila Center za podjetniške rešitve. Njihov program zajema grad Turnišče s parkom ter ostale objekte in zunanje površine. Znotraj gradu bi uredili gostinsko, koncertno in razstavno dejavnost, ter predavalnice za.

- **Drugi predlog**

Drugi predlog je predlog Sama M. Strelca pod imenom MUS – mesto uspehov Slovenije. Njegov predlog zavzema približno polovico celotnega posestva Turnišč. Celotno desno stran dovozne poti bi namreč namenil potrebam Biotehniške šole na Ptuj, levo stran pa MUS-u. Grajski kompleks s parkom bi pokrila s triintridesetimi točkami. Te točke so počivalnica, čitalnica, observatorij, foto razstavišče, valdorfski vrtec, bio – točke, restavracija, prizorišče na prostem itd. Znotraj gradu pa bi se nahajal MUS – muzej uspehov Slovencev.

- **Tretji predlog**

Ljudska univerza meni, da je pomembno ohraniti grajsko stavbo kot izziv za proučevanje njenega nastanka, načina in vsebine življenja. Predlagajo, da se znotraj stavbe izvaja izobraževalni proces sedanjih in

bodočih lokalnih vodnikov, saj morajo ti poznati tako Ptuj kot tudi okolico, kamor spada tudi Turnišče.

- **Četrty predlog**

Četrty predlog je prispevala posameznica Mateja Renko. Njena ideja je usmerjena predvsem v izobraževalne namene mladih, saj bi grajsko stavbo izrabila za strokovne in znanstvene simpozije, kulturne prireditve, mladim pa bi tako dala priložnost za realizacijo različnih idej.

- **Peti predlog**

Naslednji predlog je podal Marko Berlič v imenu podjetja UMARH d.o.o., podjetje za projektiranje in inženiring. Uredil bi športno rehabilitacijski center za konje z uporabo termalne vode.

- **Šesti predlog**

Polona Rajh je med študijem Socialne gerontologije razvila projekt z naslovom Hotel prilagojen starejšim in invalidnim osebam. Meni, da je tak hotel popolnoma nova storitev, ki bi poživila turistično ponudbo kraja.

- **Sedmi predlog**

Ksenija Kampuš iz Fakultete za arhitekturo v Ljubljani je podala naslednji predlog z naslovom Idejni predlog prenove kompleksa Turnišče pri Ptuj v Turistično–izobraževalni center, ki je istočasno naslov njenega magistrskega dela.

- **Osmi predlog**

Sledeči predlog je podala Tamara Peklar Korošec v imenu Zasebnega vrtca Vilinski gaj iz Ptuja. Njihova želja se je iz centra Ptuja preseliti v naravo v kompleks Turnišče, saj ideologija vrtca temelji na povezovanju z naravo, zdravo prehrano in ekološkim načinom življenja

- **Deveti predlog**

Predlog, ki je zasedel deveto mesto, je ponudil Roman Vnuk rojen na Ptuju, živi v tujini. Ravno zato se njegov predlog navezuje na obnovo središča konjskega športa v severovzhodni Sloveniji s pripadajočim jahalnim centrom.

- **Deseti predlog**

Razmišljanje Aleša Štegra, avtorja naslednjega predloga, je vezano predvsem na turizem. Njegov predlog je omejen na tematski park znotraj kompleksa Turnišče. Poudarja, da so takšni parki v svetu zelo razširjeni, medtem ko jih imamo v Sloveniji le nekaj.

- **Enajsti predlog**

Predlog, ki mu je komisija namenila najmanj točk, je predlog Danice Starkl, ravnateljice dijaškega doma na Ptuju. Zavzema se za izrabo kompleksa Turnišče izključno za izobraževalne namene Biotehniške šole.

ZAKLJUČEK

Trenutno so vse odločitve glede rabe gradu na plečih Mestne občine Ptuj; že vse od jeseni 2013, ko je ta postala lastnica objekta. Župan je v začetku leta 2014 ustanovil Komisijo za pripravo načrta rabe kompleksa Turnišče, ki je obravnavala različne predloge rabe. Odločila se je za dva predloga, ki sta zbrala največ točk. Prvi je bil predlog Biotehniške šole Ptuj, ki bi se v celoti preselila v dvorec, drugi pa je predlog Sama M. Strelca, ki bi objekt spremenil v Muzej uspehov Slovenije – MUS. Predlogi so bili podani na občino, ki se bo odločila kaj z objektom.

Kot je ugotovil že Nace Šumi, je Štajerska pokrajina baročnih gradov in dvorcev. Obdelali smo Turnišče, v njegovi bližini se nahajata še znamenita Dornava in Štatenberg, pa Podčetrtek, Slovenska Bistrica, Betnava, Maribor in Novo Celje. Od vseh naštetih spomenikov je v najslabšem stanju prav dvorec Turnišče, zato je že skrajni čas, da dobi svojo primerno rabo. Potrebna bo konkretna obnova in specifičen cilj, ki bodvorcu prinesel nazorne dolgoročne spremembe na bolje. Dovolj je že, da smo s prenovami v preteklih stoletjih izgubili marsikatero baročno prvino, ki je dvorec Turnišče postavljala na

vidnejše mesto baročnih spomenikov v Sloveniji. Danes je dvorec zgolj le še eden od mnogih, ki sicer dopolnjuje dediščino baročnih dvorcev v Sloveniji, vendar izgublja stik s sedanostjo.

OPOMBE:

Wilfried KOCH, Umetnost stavbarstva, Ljubljana 1999, str. 318.

E.H. GOMBRICH, The Story of Art, London 1995, str. 389–390.

H.W. JANSON, Istorija umetnosti: pregled razvoja likovnih umetnosti od praistorije do danes, Beograd 1986, str. 561–562.

KOCH 1999, (op. 1), str. 237.

KOCH 1999, (op. 1), str. 317.

KOCH 1999, (op. 1), str. 320.

GOMBRIH 1995, (op. 2), str. 292.

Nace ŠUMI, Pregled baročne arhitekture v Sloveniji, v Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino, letnik 8, številka 3, Ljubljana 1960, str. 166.

ŠUMI 1960, (op. 8), str. 167.

Nace ŠUMI, Arhitektura XVII. stoletja na Slovenskem, Ljubljana 1969, str. 158.

Nace ŠUMI, Arhitektura 18. stoletja na Slovenskem, Ljubljana 2007, str. 9.

ŠUMI 1960, (op. 8), str. 171–173.

ŠUMI 2007 (op. 11), str. 11.

ŠUMI 2007 (op. 11), str. 23.

Jože CURK, Trije gradovi – tri usode, v Ptujski zbornik 5, Ptuj 1985, str. 361.

Zgodovinski arhiv Ptuj, Ptuj, (ZAP), Gospostvo Turnišče (kopije ŠDA), signatura 395.

CURK 1985 (op. 15), str. 361.

- CURK 1985 (op. 15), str. 361-362.
- Džežana KMETEC, Nova vsebina turniškega gradu, v Štajerski tednik, l. 69, št. 12, str. 7.
- Slavica PIČERKO PEKLAR, Grad Turnišče v mestni in državni skrbi, v Večer, št. 220, 22. 09. 2010, str. 19.
- Majda GOZDNIK, So bila ptujška pričakovanja nerealna?, v Štajerski tednik, letnik 63, št. 93, 30. 11. 2010, str. 3.
- Franc MILOŠIČ, Za ureditev gradu Turnišče ima država že dve pobudi, v Delo, 30.3.2011, str. 13.
- Peter RAK, Razprodaja: Grad za evro, v Delo, 14. 6. 2011, str. 16.
- KMETEC 2012 (op. 19), str. 7.
- Slavica PIČERKO PEKLAR, Bogastvo in breme v enem, v Večer, 16. 9. 2013, str. 12.
- Ivan STOPAR, Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, Območje Maribora in Ptuj, Ljubljana 1990, str. 135.
- Marjeta CIGLENEČKI, Oprema gradov na slovenskem Štajerskem od srede 17. do srede 20. stoletja, dokt. disertacija, Ljubljana 1997, str. 27
- ŠUMI 1969 (op. 10), str. 137-146.
- CURK 1985 (op. 15), str. 362.
- Emilijan CEVC, Vedute slovenskih krajev iz začetka XVIII. stoletja, v Kronika: Časopis za slovensko krajevno zgodovino, 7/2, 1959, str. 80.
- CIGLENEČKI 1997 (op. 27), str. 28.
- Georg Matthäus VISCHER, Topographia Ducatus Stiriae, Graz 1681, sl. 126.
- ŠUMI 1969 (op. 10), str. 137 – 146.
- CURK 1985 (op. 15), str. 362 – 364.
- Ivan STOPAR, Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, Območje Maribora in Ptuj, Ljubljana 1990, str. 135.
- Janez MIKUŽ, Marlena HABJANIČ, Miran KRIVEC, Dvorec in park Turnišče pri Ptuj, konservatorski program, Maribor 1987, str. 24.
- Odlok o razglasitvi Gradu in parka Turnišče za kulturni spomenik državnega pomena, Uradni list RS št. (81/99) (http://giskd2s.situla.org/Dokumenti/p1042_1.pdf), pridobljeno 15. 7. 2014.
- STOPAR 1990 (op. 35), str. 138-139.
- CURK 1985 (op. 15), str. 362.
- CURK 1985 (op. 15), str. 363.
- Jože PAVLINEK, Požar na Turniščah, Gasilski vestnik (ur. Srečko Dimec), letnik 41, št. 7, julij 1987.
- Igor SAPAČ, In memoriam dvorec Ravno polje, Zbornik za umetnostno zgodovino, n.v. 38, Ljubljana 2002, str. 203-204.
- ZVKDS OE Maribor, Turnišče – grad, 360/3 T-G, ovoj 80113.
- MIKUŽ, HABJANIČ, KRIVEC 1987 (op. 36), str. 13.
- ZVKDS OE Maribor, Turnišče – grad, 360/1 T-G, ovoj T-G 1993.
- Igor SAPAČ, Baročni arhitekti na Slovenskem, Arhitektura 18. stoletja

na Slovenskem: obdobje zrelega baroka, Arhitekturni muzej, Ljubljana 2007, [razst. kat.,] str. 233.

SAPAČ 2007 (op. 46), str. 233.

SAPAČ 2007 (op. 46), str. 233-234.

SAPAČ 2007 (op. 46), str. 234.

SAPAČ 2007 (op. 46), str. 234.

Janez MIKUŽ, Dvorec Dornava iz preteklosti v prihodnost, Dornava – Vrišerjev zbornik 2003, Ljubljana 2003, str. 67.

Vsi predlogi so zbrani v Poročil

VIRI:

LITERATURA:

Emilijan CEVC, Vedute slovenskih krajev iz začetka XVIII. stoletja, v Kronika: Časopis za slovensko krajevno zgodovino, 7/2, 1959, str. 77-89.

Marjeta CIGLENEČKI, Oprema gradov na slovenskem Štajerskem od srede 17. do srede 20. stoletja, dokt. disertacija, Ljubljana 1997.

Jože CURK, Trije gradovi – tri usode, v Ptujski zbornik 5, Ptuj 1985, str. 359-369.

E.H. GOMBRICH, The Story of Art, London 1995.

Hugh HONOUR, John FLEMING, A World History of Art, London 2009.

H.W. JANSON, Istorija umetnosti: pregled razvoja likovnih umetnosti od praistorije do danas, Beograd 1986.

Džežana KMETEC, Nova vsebina turniškega gradu, v Štajerski tednik, letnik 69, št. 12, str. 7.

Wilfried KOCH, Umetnost stavbarstva, Ljubljana 1999.

Janez MIKUŽ, Dvorec Dornava iz preteklosti v prihodnost, Dornava – Vrišerjev zbornik 2003, Ljubljana 2003, str. 66-85.

Janez MIKUŽ, Marlena HABJANIČ, Miran KRIVEC, Dvorec in park Turnišče pri Ptuj, konservatorski

progam, Maribor 1987.

Jože PAVLINEK, Požar na Turniščah, Gasilski vestnik (ur. Srečko Dimec), letnik 41, št. 7, julij 1987.

Slavica PIČERKO PEKLAR, Grad Turnišče v mestni in državni skrbi, v Večer, št. 220, 22.09.2010, str. 19.

Slavica PIČERKO PEKLAR, Bogastvo in breme v enem, v Večer, 16.09.2013, str. 12.

RAK Peter, Razprodaja: Grad za evro, v Delo, 14.06.2011, str. 16.

Igor SAPAČ, In memoriam dvorec Ravno polje, Zbornik za umetnostno zgodovino, n.v. 38, Ljubljana 2002, str. 200-226.

Igor SAPAČ, Baročni arhitekti na Slovenskem, Arhitektura 18. stoletja na Slovenskem: obdobje zrelega baroka, Arhitekturni muzej, Ljubljana 2007, [razst. kat.], str. 231-270.

Ivan STOPAR, Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, Območje Maribora in Ptuja, Ljubljana 1990.

Nace ŠUMI, Pregled baročne arhitekture v Sloveniji, v Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino, letnik 8, številka 3, Ljubljana 1960, str. 166-174.

Nace ŠUMI, Arhitektura XVII. stoletja na Slovenskem, Ljubljana 1969.

Nace ŠUMI, Arhitektura 18. stoletja na Slovenskem, Ljubljana 2007.

Odlok o razglasitvi Gradu in parka Turnišče za kulturni spomenik

državnega pomena, Uradni list RS št.(81/99) (http://giskd2s.situla.org/Dokumenti/p1042_1.pdf), pridobljeno 15. 7. 2014.

Georg Matthäus VISCHER, Topographia Ducatus Stiriae, Graz 1681.

Zavod za varstvo kulturne dediščine, Upravna enota Maribor, Maribor (ZVKDS OE Maribor), Turnišče – grad. Zgodovinski arhiv Ptuj, Ptuj, (ZAP), Gospostvo Turnišče (kopije ŠDA), signatura 395

Turnišče Mansion and the Problems of its Renovation

Anja Mohorko

Art Historian and Pedagogy Professor

SUMMARY

The paper deals, from the art historical aspect, with the Turnišče Mansion and the problems linked with its use. For better understanding of the topic the development of baroque in Europe and Slovenia with the emphasis on baroque architecture has been presented at the beginning. The development of baroque architecture in the 17th and 18th century in Slovenia, that was until now mainly treated by Nace Šumi, has been explained more extensively. After that follows the history of the mansion beginning with its ownership and construction history. Within the construction history all rebuilding activities have been mentioned that took place in the course of time. Furthermore, we learn about the architect Johan Carlone, who supposedly built the mansion for the Counts of Thurne.

The text also researches all building interventions inside the mansion in the last two decades performed by the Institution for the Protection of Natural and Cultural Heritage. The next segment of the paper is devoted to actual problems of the mansion connected with the ownership and the possibilities of the further manner of use. Here all possible suggestions for utilization of the mansion had been made and then sent to the Town Municipality of Ptuj.

Predstavitev projektov Zgodovinskega društva Kidričevo (28.5.2015).

Vladko Meglič

UVODNI NAGOVOR

Predstavljamo projekte, ki smo jih izdelali v okviru Zgodovinskega društva Kidričevo. Namen projektov je bil ustvariti časovno pregledno zgodbo o nastanku in razvoju dogajanja v kraju, ter tako poudariti njegove posebnosti.

Do ideje zgodbe o Kidričevem smo prišli skozi proces razvoja misli in analize zgodovinskega dogajanja na tem prostoru. Z nastankom društva smo zgodovinska dogajanja na tem območju začeli uspešno povezovati v celoto. V tem času se je v občini odpirala »zgodovinska pot«, ki jo je zasnoval mag. Radovan Pulko. Za realizacijo poti pa je zaslužna občina Kidričevo, z uspehom na Evropskem razpisu.

V tem času sem pripravljaval animacijo taborišča iz časa prve svetovne vojne, ki je stalo na območju današnjega Kidričevega.

Radovan je člane društva opozoril, da je nasproti gradu opazil gomilo, iz katere štrlijo posamezni kamniti fragmenti, ki bi lahko bili spomenik. Lotili smo se izkopavanja in izkazalo se je, da resnično gre za spomenik. Tako nam je postala jasna tudi vsebina treh razglednic iz časa otvoritve spomenika, ki jih ima v lasti Aleksander Kumer.

V želji po obnovi spomenika, nas je nekaj članov pristopilo k pripravi projekta, kjer bi se z njim lahko prijavi na posamezne razpise.

Istočasno pa smo tudi razmišljali, kako celovito pristopiti k zgodovini kraja in ustvariti rdečo nit njegovega razvoja. Med tem obdobjem se je občina pripravljala na rušitev Pristave ob dvorcu Šternthal, ki pa je nam predstavljal središčni prostor, kateri bi predstavljal naše razmišljanje. Nadalje smo razmišljali tudi o tem, kakšne vsebine bi bile primerne za oživitev pristave. Ugotovili smo, da je vsa prizadevanja v potrebno povezati v eno vizijo, ki bi bila osnova razvoja celotne občine. Vse to pa je mogoče doseči le s sodelovanjem vseh, ki so kakorkoli dejavni v občini.

Tako smo pristopili k izdelavi Projektov.

- **Projekt 1.0-PROJEKT**

Revitalizacija zgodovinske dediščine Kidričevega, katerega je predstavila naša članica Anja Mohorko diplomirana umetnostna zgodovinarica in profesorica pedagogike.

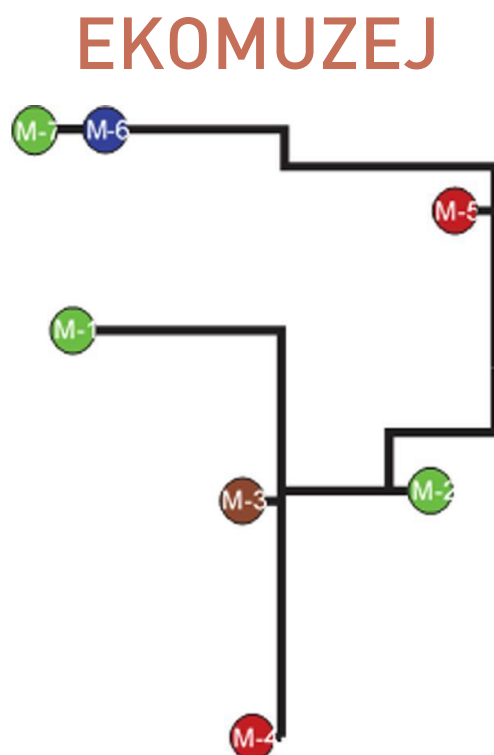
- **Projekt 1.1-PROJEKT**

Spomenika tukaj nebi predstavljali.

- **Projekt 1.2-PROJEKT**

Pristava je predstavil naš član Janez Škafar profesor geografije in univerzitetni diplomirani zgodovinar.

Revitalizacija zgodovinske dediščine Kidričevega



PROJEKT: 1.0

Projekt skupne revitalizacije zgodovinske dediščine
Kidričevega

USODA MNOŽIČNEGA NASELJEVANJA ČLOVEKA NA TA
PROSTOR – SKOZI ZGODOVINO.

KRAJ:
STRNIŠČE, STERNTHAL/STERN TAL/ ŠTERNTAL, KIDRIČEVO

KAZALO:

1. UVODNO POJASNILO
2. NASTANEK REAL SODIALISTIČNEGA NASELJA, KIDRIČEVO
3. NAMEN IN CILJ PROJEKTA
4. ANALIZA OBSTOJEČEGA STANJA S PRIKAZOM POTREB, KI JIH BO ZADOVOLJEVALA INVESTICIJA
5. POVZETEK S POJASNILI POTEKA AKTIVNOSTI
6. NAMEN PROJEKTA
7. POMEN SODELOVANJA
8. OPREDELITEV TRŽNIH MOŽNOSTI
9. ORGANIZACISKA OBLIKA
10. ANALIZA PROJEKTA NA OKOLJE
11. ŠIRŠI POMEN PROJEKTA
12. PROJEKT DELIMO V DVA SKLOPA:
13. VKLJUČITEV VSEH DRUGIH MOŽNIH AKTERJEV K PROJEKTU.
14. PROJEKTU SE PRITEGNEJO ZAINTERESIRANI:
15. PRIDOBIVANJE SREDSTEV PREKO JAVNIH RAZPISOV V SLOVENIJI IN EVROPI ZA RAZVOJ PODEŽELJA IN ITD....

1 UVODNO POJASNILO

Projekt govori o težnji človeka, da bi množično naselil prostor med Dravo, Dravinjo in Ptujskim poljem . Ne govorimo o spontanem naseljevanju, temveč o načrtnem, projektnem in planskem naseljevanju, kar je posebnost tega kraja. Šele v tretjem poskusu je uspelo prostor tudi trajno naseliti.

- TABORIŠČE I. SVETOVNE VOJNE, STERNTHAL, STERN TAL; barakarsko naselje s 18000 prebivalci.
- Industrialec Franc Čuček.
- TABORIŠČE MED II. SVETOVNO VOJNO, mesto STERNTHAL in začetek gradnje tovarne Aluminiija.
- Hitler načrtuje izgradnjo mesta za 22000 prebivalcev. Načrt je bil narejen 21. 7. 1943 v Berlinu.
- KOMUNISTIČNO TABORIŠČE TAKOJ PO VOJNI 1945–1947.

2 NASTANEK REAL SOCIALISTIČNEGA NASELJA KIDRIČEVO

- Arhitekt Danilo Fürst (urbanist; 1946–1947).
- Arhitekt Edvard Ravnikar (urbanist; 1946–1947).

3 NAMEN IN CILJ PROJEKTA

Namen projekta: dogajanje na tem prostoru zapisati kot zgodbo in jo predstaviti kot osrednjo temo za razvoj turizma.

Cilj projekta: ustvari zgodbo o razvoju in pojmovanju kraja z novimi ekološkimi principi in delovnimi mesti. Tako bi se kraju dodala širša prepoznavnost, ki je podlaga za navezavo in pridobivanje novih trgov za že obstoječo industrijo, hkrati pa tudi možnost za nov trg kmetijskega zaledja.

Z izvedbo omenjenih projektov, bi se omogočila tudi celostna ureditev kraja oz. naselja, kar bi pripomoglo k večji bivalni kvaliteti, sočasno pa tudi k večji prepoznavnosti v širšem prostoru. V urejenih okoljih so prebivalci bolj zadovoljni. Zadovoljniji ljudje pa so produktivnejši, kar na koncu vpliva na ekonomsko-gospodarsko stabilnost. Vloga in vrednota javnega prostora je namreč v današnjem času vedno bolj cenjena, saj se je potrebno prilagajati hitro spreminjajočim se potrebam družbe. Poleg novih oblik in vsebin javnih prostorov se pojavljajo tudi (nekvalitetni) virtualni prostori. Težnja je, da naj imajo kvalitetno oblikovani prostori, vpliv na soustvarjanje življenjskega prostora, saj so tako lahko pomembno orodje pri usmerjanju investicij v trajnostni in konkurenčen razvoj.

4 ANALIZA OBSTOJEČEGA STANJA S PRIKAZOM POTREB, KI JIH BO ZADOVOLJEVALA INVESTICIJA

Z gospodarskega vidika je kraj trenutno precej vezan na nekaj gospodarskih subjektov. Z modernizacijo in novejšimi tehnologijami je tako vedno manj delovnih mest. Prebivalci za dobro in sproščeno življenje potrebujejo nova delavna mesta, prav tako potrebuje kmečko in podeželsko zaledje možnost prodaje svojih proizvodov.

Projekt ponuja konsolidacijo drobnega gospodarstva okrog turističnega razvoja.

5 POVZETEK S POJASNILI POTEKA AKTIVNOSTI

Zgodbo o zgodovini kraja namestimo po posameznih muzejskih zbirkah, ki so na začetku nameščene v objektu Pristava. Z nadaljnjo širitvijo dejavnosti se posamezne zbirke premestijo iz objekta Pristava na nove lokacije (zgradbe), ki so razvidne iz projekta. Te zgradbe so v večini primerov v relativno klavnem stanju, in bi to zanje predstavljalo fizično ureditev in vsebinsko oživitev.

Muzejski objekti so razporejeni ob »POTI SPOMINA«. Urejeni bi bili kot zaokroženi muzejsko-tematski sklopi znotraj posameznega objekta. Vsi muzejski kompleksi tako postanejo del celovite vsebine, ki gradi na enkratni zgodovinski zgodbi iz različnih obdobj.

6 NAMEN PROJEKTA

Namen projekta je raznočasijska revitalizacija zgodovine teh krajev. Zgodbo je treba spremeniti v dobrobit vseh občanov in v prepoznavnost občine. Slednji je potrebno povrniti tudi zgodovinski veličino, saj je ta pozabila.

7 POMEN SODELOVANJA

Želja je združiti človeška in materialna sredstva v en sam cilj. S takšnim pristopom lahko premagamo slovensko pregovorno nevoščljivost in medsebojno nesodelovanje ter poskrbimo za skupno dobro. Cilj projekta lahko dosežemo samo pod pogojem, da s skupnimi močmi premagamo ovire, ki nam stojijo na poti. Tako z medsebojnim sodelovanjem in s podrobno dodelanimi projekti, dosežemo maksimalni učinek vseh udeležencev projekta.

8 OPREDELITEV TRŽNIH MOŽNOSTI

Od pritoka turistov bo celotna skupnost pridobila naslednje:

- urejenost precej propadajoče zgradbe, ki se ji dodajo nove vsebine;
- ustanovitev zgodovinsko-kulturnega zavoda, ki kot strokovna institucija s kadrovskimi sredstvi skrbi za strokovnost posameznih muzejskih zbirk;
- pridobitev novih delovnih mest;
- povečano potrebo po gostinskih kapacitetah, restavracijah, kmečkih

turizmih, gostilnah, lokalih;

- dodatno pridobitev spalnih kapacitet za turistične namene;
- povečanje prodaje izdelkov v lokalnih trgovinah;
- celotedensko tržnico sadja, zelenjave;
- prodajalne lokalnih spominkov.

9 ORGANIZACIJSKA OBLIKA USTANOVE

Vse projektne vsebine bi bile povezane v ZGODOVINSKO-KULTURNI ZAVOD, ki ga ustanovi občina. ZAVOD je samostojna pravna oseba v 50-odstotni lasti občine IN 50-odstotni lasti Zgodovinskega društva Kidričevo. Pokrival in tržno vodil bi vso dejavnost, ki bi se odvijala pod okriljem zgodovinskih, kulturnih in turističnih dejavnosti. ZGODOVINSKO-KULTURNI ZAVOD je organiziran po Zakonu o zavodih, in je na trgu popolnoma samostojen. Obnaša se kot dober gospodar z zaupani mu sredstvi.

Prihodki:

- turistična dejavnost (hostel, pot, muzejske zbirke);
- izobraževalna dejavnost;
- študijska dejavnost preko razpisov;
- semenarji, predavanja;
- oddajanje prostorov, razstavnih eksponatov in vsega zbranega gradiva v najem.

Odhodki:

- vzdrževanje objektov in tekoči stroški;
- skrb za razširitev dejavnosti (propagiranje dejavnosti);
- plače zaposlenih.

10 ANALIZA PROJEKTA NA OKOLJE

Poveča se zavzetost krajanov za: višjo bivalno kulturo, odprtost do turistov, prijazen in vsestransko pozitiven odnos do narave in urejanja prostorov. Vrtovi bi, po svetovnem vzoru, pridobili večjo družbeno veljavo.

11 ŠIRŠI POMEN PROJEKTA

Namen projekta je, dogajanje na tem prostoru, spremeniti v zgodbo in jo predstaviti kot rdečo nit turizma Občine Kidričevo.

Projekt ne bi vključeval okoliških naselij, ki se razvijajo spontano, prav tako pa za zgodovino okoliških naselij poteka dovolj prostovoljnega dela. Delo našega

društva bo pripomoglo in spodbudilo posameznike k še večji vnemi na področju raziskovanja zgodovine okoliških krajev v naši občini.

Naša zgodba temelji na zgodovini, to je na petih tematsko-muzejskih sklopih, za katere imamo v našem kraju vse pogoje, treba jih samo organizirati in namestit v ustrezne prostore, s katerimi bodo sestavljali sožitje.

12. PROJEKT DELIMO V DVA SKLOPA:

1.OPIS MUZEJSKI KOMPLEKSOV IN RAZSTAVNIH PAVILJONOV PO LOKACIJAH

Vse lokacije muzejskih zbirk so nameščene ob naši poti, PO POTI ZGODOVINE.

M-1 / Muzejski kompleks Pristava

Združene so različne dejavnosti.

- Južni trakt je v celoti namenjen hostlu, pritličju in mansardi.
- Sredenski trakt služi za muzejsko zbirko 1. svetovne vojne in predstavlja celotni prostorski prikaz urbanistično-arhitekturne zasnove naselja. V predstavitvi so posebej izpostavljene in poudarjene prostorsko-bivalne kvalitete naselja ter njegovih posameznih delov, prostorov, ki so možni za kulturno zvezo, galerijo na podstrešju, tematske razstave in kabinete.
- V vogalu osrednjega in severnega dela objekta, se v obliki amfiteatra nahaja dvorana s 150-imi sedeži. Dvorana ponuja možnost sprejema avtobusnih gostov, predavanj, simpozijev, monodrame, recitalov in predstavitve filmov.
- Desni del severnega dela je namenjen za občinsko knjižnico in centralni arhiv, pa tudi za vse dejavnike v občini, kar je zelo pomembno za nadaljnjo proučevanje zgodovine kraja.
- Park za pristavo, (oblikovan v tlorisu taborišča I, tloris barake v obliki vrtne grede – med njimi poti – v sredini drevesa za senco s klopmi) v njem vodomet in paviljon.
- Ozkotirna železnica.
- Kletni prostori za kavarno.
- Vinoteka.
- Arhiv, galerijski depo ...
- Ureditev večjega števila parkirnih mest ob dvorcu.

REGISTER NEPREMIČNE KULTURNE DEDIŠČINE

ŠD	23737
Ime	Kidričevo - Dvore Sternthal
Ime	Stavbe s parki in vrtovi
Tip	Profana stavbna dediščina
Obseg	Skupina objektov
Gesla	dvorec, gospodarsko poslopje, drevored, marof
Opis	Nadstropna stavba s tlorisom v L in slikovito zalomljenimi strehami, zgrajena 1870 za grofa Schoendorfa na osnovi marofa iz 1830 grofa Antona Schoenfelda. Deloma ohranjena tri gospodarska poslopja. Z obeh strani je ob cesti urejen lipov drevored.
Datacija	sredina 19. stol., 1830, 1870
Avtorji	Null
Naselje	KIDRIČEVO
Lokacija	Kopališka ulica 14, 16, 20, 22, 23. Dvorec stoji ob cesti, nekaj sto metrov južno od tovarne Talum. Drevored je ob cesti k dvorcu Sternthal na zahodnem robu naselja Kidričevo.
Področja	umetnostna zgodovina, krajinska arhitektura
Varstvo	Spomenik
Usmeritve	stavbe; stavbe s parki ali z vrtovi
Zavod	ZVKD Maribor

REGISTER NEPREMIČNE KULTURNE DEDIŠČINE

D	22209
Ime	Kidričevo - Naselje
Zvrst	Naselja in njihovi deli
Tip	Naselbinska dediščina
Obseg	Območje
Gesla	naselje
Opis	Prvi načrt urbanistične zasnove naselja ob tovarni je zasnoval Danilo Fuerst med letoma 1946 in 1947. Urbanistični koncept je kvaliteten in izjemen zaradi kompozicijske zasnove med grajeno strukturo, in obdajajočim jo prostorom.
Datacija	druga polovica 20. stol., 1946–1947, 1950, 1954, 1959, 1964.
Avtorji	Danilo Fuerst (urbanist; 1946–1947)
Naselje	KIDRIČEVO
Lokacija	Naselje leži severno od železniške proge Pragersko - Čakovec.
Področja	urbanistična zgodovina, krajinska arhitektura
Varstvo	Spomenik
Usmeritve	naselja in njihovi deli
Zavod	ZVKD Maribor

M-2 / MUZEJSKA ZBIRKA, POKOPALIŠČE, V SPOMIN VSEM VOJNIM ŽRTVAM

Pokopališče ostane v obliki Parka spomina. Na vojnem pokopališču je postavljena, arhitektsko sodobne oblike, manjša memorialna mrliška vežica iz aluminija.

Služnostni namen vežice je:

- Vanjo se namestijo spominski eksponati z: vsemi napisi pokopanih, razstavljenimi nagrobniki, emajliranimi nagrobnimi ploščicami.
- Video projekcija in predstavitev veličine pokopališča.
- Spominski prostor za prižiganje sveč.
- Točno lociranje grobov in imenska ugotovitev pokopanih.
- Določitev GPS koordinat za posamezni grob.

REGISTER NEPREMIČNE KULTURNE DEDIŠČINE

D	22452
Ime	Njiverce - Staro pokopališče
Zvrst	Spominski objekti in kraji
Tip	memorialna dediščina
Obseg	Območje
Gesla	vojaško pokopališče, nagrobnik, pokopališka kapela
Opis	Na opuščnem pokopališču iz leta 1915 je bilo med 1. svetovno vojno pokopanih 2340 vojakov različnih narodnosti. Nekaj jih je bilo pokopanih tudi kasneje. Leta 1917 so postavili neobaročno kapelo s kakovostnim inventarjem, obdano z betonsko ograjo z dvema portaloma.
Datacija	Prva polovica 20. stol., 1915, 1916, 1945, prva svetovna vojna, druga svetovna vojna.
Avtorji	Null
Naselje	NJIVERCE
Lokacija	Pokopališče leži južno od železniške postaje v Kidričevem ter neposredno ob cerkvi, pri ledini Preloške šume.
Področja	zgodovina, umetnostna zgodovina
Varstvo	Spomenik
Usmeritve	spominski objekti in kraji
Zavod	ZVKD Maribor

REGISTER NEPREMIČNE KULTURNE DEDIŠČINE

EŠD	24684
Ime	Kidričevo – Spomenik Borisu Kidriču
Datacija	tretja četrtina 20. stol., 1972
Obdobje	20. stoletje

M-3 / MUZEJSKA ZBIRKA RAZVOJA TOVARNE TALUM IN DELAVSTVA V NJEJ

Nahaja se v objektu znotraj kompleksa tovarne TALUM.

- Prikazuje nastanek in razvoj tovarne TGA oz. TALUM ter zgodovino pridelave boksita in aluminija.
- Zgodovinska pridelava boksita in aluminija.
- Predstavitev infrastrukture tovarne.
- Predstavitev vseh zbornikov TALUMA.
- Predstavitev razvoja dokumentacije oz. vseh ključnih trenutkov razvoja.
- Video posnetki Taluma, (video projekcija).
- Film v obliki računalniške 3D-animacije razvoja tovarne:
 - po nemških načrtih;
 - izgradnja Taluma od povojnega obdobja do danes.
- Fotografije, prikaz razvoj tovarne.
- Posnetki podiranja dimnika (video in animacija).
- Panoramski posnetki tovarne.
- Stalna razstava zbranih likovnih del (»galerija TALUM«).

REGISTER NEPREMIČNE KULTURNE DEDIŠČINE

ŠD	22453
Ime	Kidričevo - Skladišče boksita
Zvrst	Stavbe
Tip	profana stavbna dediščina
Obseg	Območje
Gesla	Skladišče
Opis	Značilna industrijska hala za skladiščenje ima vzdolž celotne stavbe nadstrešek naslonjen na pilastre. Skelet je armiranobetonski, površine so med konstrukcijo zastekljene in zazidane z opečnimi zidaki. Vhodni del je dvignjen zaradi lažjega razkladanja.
Datacija	druga četrtina 20. stol., 1942.
Avtorji	Null
Naselje	KIDRIČEVO
Lokacija	Skladišče stoji na severovzhodni strani Tovarne glinice in aluminija, neposredno ob pralnici tovarniških vozil.
Področja	tehniška zgodovina
Varstvo	Spomenik
Usmeritve	Stavbe
Zavod	ZVKD Maribor

REGISTER NEPREMIČNE KULTURNE DEDIŠČINE

EŠD	24533
Ime	Kidričevo – Upravna stavba Tovarne glinice in aluminija
Zvrst	Stavbe
Tip	profana stavbna dediščina
Obseg	Območje
Gesla	poslovna stavba
Opis	Trinadstropna stavba vzdolžnega tlorisa z zaključnima stranskima traktoma, ki tvori tloris v obliki črke U. Stavba je delo arhitekta Danila Fuersta, in je bila zasnovana med letoma 1946 in 1947, leta 2002 pa je bila prenovljena (J. J. Zadavec).
Datacija	druga četrtina 20. stol., 1946–1947, prva četrtina 21. stol., 2002
Avtorji	Danilo Fuerst (arhitekt; 1946–1947), Janko J. Zadavec (arhitekt; 2002)
Naselje	KIDRIČEVO
Lokacija	Upravna stavba stoji v osi tovarniškega kompleksa, zahodno od glavne ceste, ki vodi skozi naselje.
Področja	umetnostna zgodovina, tehniška zgodovina
Varstvo	Dediščina
Usmeritve	Stavbe
Zavod	ZVKD Maribor

M-4 / MUZEJSKA ZBIRKA 2. SVETOVNE VOJNE

Nahajal bi se v nekdanji upravni zgradbi nemškega taborišča, ki spomeniško ni zaščiten, vendar bi to morala biti. Gre za tipično zgradbo, ki so jo imela vsa nemška taborišča.

- Muzej od leta 1941 do 1945.
- Muzej komunizma.
- Muzej GRADIS-a.
- Urejena okolica.
- Postajališče

M-5 / MUZEJSKA ZBIRKA PODEŽELJA

Nameščena v opuščeni stari, s slamo kriti, vaški hišici v Njivercah. Je na vogalu ceste iz Kidričevega v Njiverce. Kompleks ponuja možnost dela muzeja v starem objektu, nekaj eksponatov pa bi bilo možno razstaviti na prostem.

M-6 / MUZEJSKA ZBIRKA ŠPORTA

Športna muzejska zbirka je razstavljena v prostorih Pristave – Zgodovina NK Aluminij (zbirka je že zbrana).

P-7 / VRTNARSTVO OZIROMA HORTIKULTURA

Vsi dosežki kraja na področju hortikulture, so predstavljeni v paviljonih REVITALA d.o.o. in v parku za Pristavo.

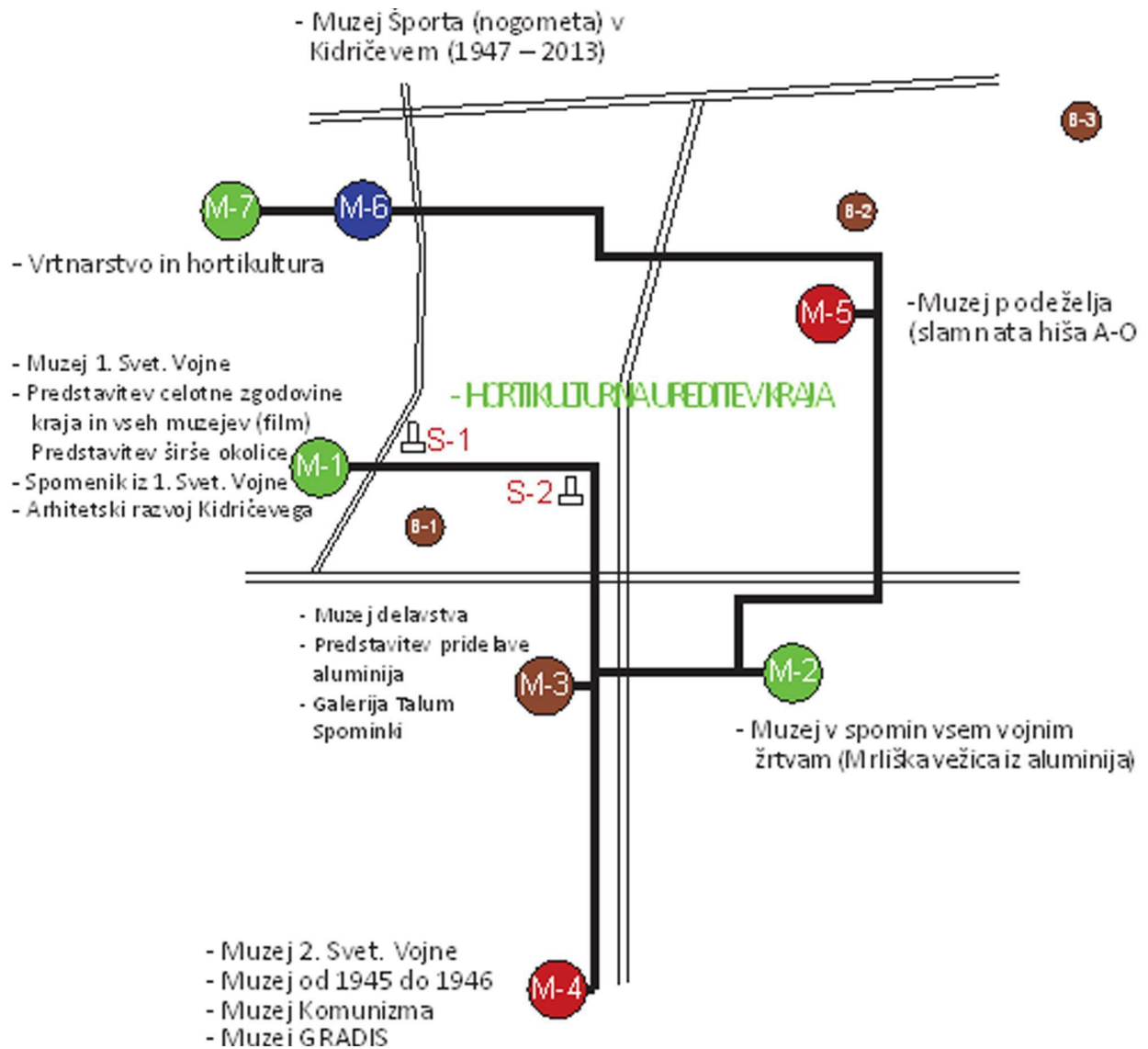
- Zaradi prepleta grajenega in zelenega, ima naselje Kidričevo kvaliteten urbanistični vzorec, vendar je ta vzorec potrebno sprotno vzdrževati.
- Park za pristavo (oblikovan v tlorisu taborišča I. Tloris barake v obliki vrtno grede s sredinsko potko. Med barakami poti iz prodnatega drobnega peska, robniki iz velikih prodnih kamnov, pobarvani z apnom. V sredinski aveniji so med barakami drevesa za senco s klopmi, v sredini pa vodomet in paviljon) – vse, kot je razvidno iz fotografij. V parku se zasadi 1100 cipres, ki simbolično predstavljajo, bolnike oz. žive človeške figure.
- Sestavni del predstavitve so tudi vrtovi prebivalcev, ki ponazarjajo sodobni trend urbanih naselij in samozadostnost preskrbe z zdravo prehrano.

B-8 / Bunkerji iz obdobja 2. Svetovne vojne

Obstajajo trije ohranjeni bunkerji iz obdobja 2. svetovne vojne. Bunkerji oz. zaklonišča bi se uredili, v njih pa bi se trajno namestili vojaški eksponati.

- Dva ohranjena spomenika :
- iz 1. svetovne vojne;
- spomenik Borisu Kidriču.

SHEMATSKA RAZPOREDITEV MUZEJSKIH ZBIRK PO OBJEKTIH.



2. TEMATSKA RAZDELITEV MUZEJSKIH ZBIRK

Težnja projekta je; predstavitev zgodovine kraja in širše okolice v sedmih tematskih sklopih.

M-1 Muzejska zbirka 1. Svetovne Vojne

- Predstavitev prvega taborišča in njegov razvoj:
- TABORIŠČE I .SVETOVNE VOJNE, STERNTHAL/STERN TAL.
Taborišče Avstro-Ogrske.
- TABORIŠČE ZA SLOVENSKE BEGUNCE PO I. SVETOVNI VOJNI, STRNIŠE taborišče začasne slovenske vlade.
- TABORIŠČE ZA RUSKE PRIBEŽNIKE PO RUSKI REVOLUCIJI, STRNIŠE taborišče Kraljevine Jugoslavije.
- TABORIŠČE KOT INUSTRIJSKA CONA, STRNIŠE Industrialec Čuček.
- Multimedijška predstavitev (okvirna) kraja in vseh muzejev (film).
- Predstavitev širše okolice (Ptujška gora, Ptujski grad, grad Ravno polje).

M-2 Muzejska zbirka na vojaškem pokopališču v spomin vsem vojnim žrtvam

- Zbirka postavljena v simbolično mrliško vežico iz aluminija.
- Pietetna spominska ureditev pokopališča v spomin vsem pokopanim.
- Ureditev poimenskega registra pokopanih in določitev njihovih grobov po sistemu GPS-lokacije.
- Prostor za prižig sveč.

M-3 Muzejska zbirka pridelave aluminija in delavstva

- Predstavitev pridelave aluminija.
- Galerija Talum.
- Foto-vizualizacija tovarne Talum.

M-4 Muzejska zbirka v spomin 2. Svetovni Vojni

- Zbirka: Nemško taborišče med II. svetovno vojno – Sternthal.
- Zbirka: Jugoslovansko taborišče.
- TABORIŠČE PO II. SVETOVNI VOJNI, STRNIŠČE (vodeno pod imenom **Nemški rajh**); 1945–1946.
- Prevzgojno taborišče II Jugoslavije 1947–1953.
- Spomeniška ureditev vseh bunkerjev v naselju 1, 2 in 3.
- GRADIS spremeni taborišče v delavsko, industrijsko naselje (Kidričevo II.).
- Nastanek realsocialističnega naselja.
- Tovarniško industrijsko naselje Strnišče, Kidričevo I, pozneje Kidričevo.
- Slovenija.
- Preoblikovanje območja taborišča v industrijsko cono.
- Nadaljevanje izgradnje Kidričevega v sodobno urbano naselje.

M-5 Muzejska zbirka podeželja in arheološka zbirka

- Arheološka zbirka z replikami najdenimi na našem področju.
- PRAZGODOVINA;
- SREDNJI VEK.
- Zbirka podeželja, ki predstavlja celovito predstavo življenja vasi, družin in posameznikov na našem področju. Potrebno bi bilo – sistematično in po letih – urediti celotni register prebivalstva po naseljih, za vsa obdobja, kjer obstajajo pisni viri.
- Etnološka zbirka.
- Slamnata hiša:
- rekonstrukcija vaške hiše, značilne za Ptujsko polje (načrt hrani Zgodovinski arhiv Ptuj).
- Zbirka kmečkega orodja.

M-6 Muzejska zbirka športa, v paviljonu Pristave.

- Prikaz razvoja športa na tem območju.
- Razvoja športa v novem naselju, pod pojmom fizkultura.
- Podrobni prikaz razvoja in dosežkov NK Aluminij 1947–2013

P-7 Razstavni učni paviljon hortikulture v podjetju Revital d.o.o.

- Prikaz rastlinja in njihovega pomena ter vzgoja v prodajnih objektih Revital d.o.o.
- Prikaz in pomen hortikulture z ureditvijo parka za Pristavo.
- Celovito hortikulturno ureditev naselja Kidričevo.
- Predstavitev pomena vrtov, ki ponazarjajo sodobni trend samozadostne oskrbo z zdravo prehrano v urbanih naseljih.

- Predstavitev območja, skozi projektne zasnove arhitektov in njihovih dosežkov, glede na posamezna obdobja razvoja urbanizacije naselja.

Skozi urejeno arhitektonsko in bivalno okolico želimo obiskovalcu podati občutek prvotne zasnove modernistično grajenega kraja, hkrati pa nakazati predvidevanja za nadaljnji razvoj.

Želeli bi, da kraj postane učni poligon za: študijske namene, razvoj novih, sodobnih, naselij in njihove perspektive oz. je namenjen preučevanju nastanka in razvoja modernistično zasnovanih naselij in njihove obnove ter razvoja.

Po kraju Kidričevo bi uredili krožno ozkotirno železniško progo (predstavljala bi posebne vrste atrakcijo), ki bi bila simulacija nekdanje proge med taborišči.

S progo bi povezali učilnico v naravi in jo vključili v dogajanje. S tem bi jo približali turistom in ji dali širši pomen.

13. VKLJUČITEV VSEH DRUGIH AKTERJEV V PROJEKT

- Težnja povezave vseh zasebnih muzejev in zbirk kulturnega bogastva ljudi občine.
- Ptujška Gora.
- Zasebni geološko – paleontološki muzej PANGEA ,
- Umetniška zbirka tovarne TALUM.
- Zasebna galerija FO VI.
- Naravni učni poligon v jami – »Šola v naravi«.
- Botanični vrt TAL 2000.
- Vse zasebne zbirke pomagat uredit in omogočit možnost razstavljanja.
- Povezava vseh turističnih ponudnikov preko prepoznavnosti kraja, skozi zgodovino, v eno celoto.
- Stadion.
- Šporna dvorana.
- Kolesarjenje po ravnici in Halozah.
- Pohodništvo po Halozah, Haloška planinska pot, Donačka gora.
- Spust po Dravinji.
- Kopališče.
- Restavracije, hotel in drugi turistični ponudniki.
- Pan.
- Hostel »Lazaret«.
- Atila.
- Kmečki turizmi.
- Gostilne.
- Kamp »Tisa«.

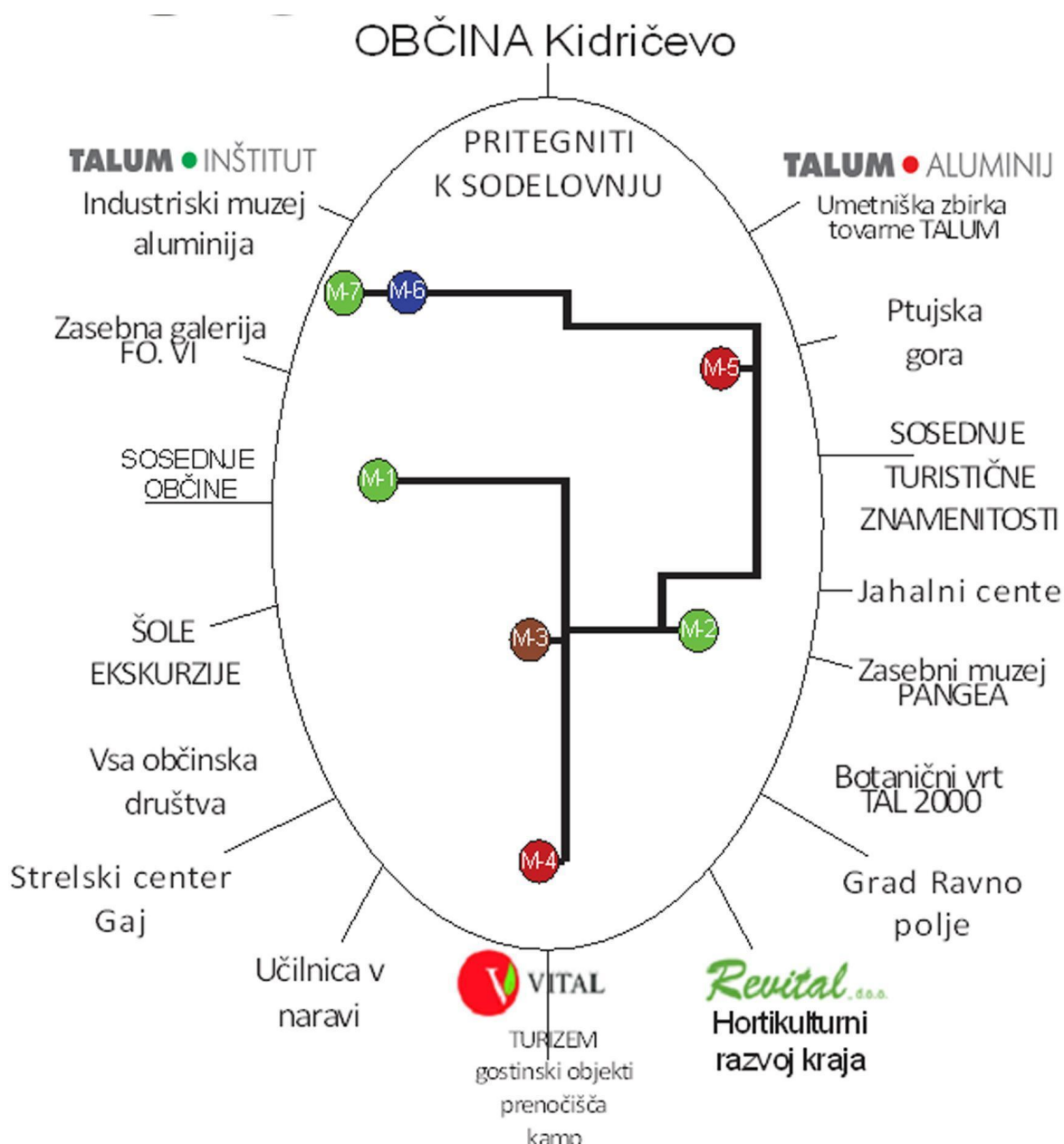
14. PROJEKTU SE PRITEGNEJO ZAINTERESIRANI

- Matična občina.
- Sosednje občine Dravskega in Ptujškega polja (Majšperk, Hajdina, Ptuj ,Rače-Fram, Miklavž na D.P.).
- Tovarna TALUM in njene hčerinske firme.
- Zainteresirani del kmetijstva.
- Zainteresirani del drobnega gospodarstva.
- Lastniki turističnih kapacitet.
- Vsa društva v celotni občini.
- BOXMARK – možnost predstavitev v nekdanji upravni zgradbi taborišča.

15. PRIDOBIVANJE SREDSTEV PREKO JAVNIH RAZPISOV V SLOVENIJI IN EVROPI:

- Razpisi Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo, prehrano in turizem.
- Razpisi Slovenskega podjetniškega sklada.
- Prijava na projekte Čezmejnega sodelovanja Slovenija in vse zainteresirane države (pokopališče).
- Prijava na razpise občine Kidričevo.
- Sodelovanje z nepridobitnimi organizacijami in pobudniki.
- LAS (Društvo za razvoj podeželja).

SHEMATSKI PRIKAZ VKLJUČENOSTI ORGANIZACIJ V PROJEKT.



PROJEKT IZDELALO:	ZGODOVINSKO DRUŠTVO KIDRIČEVO Kajuhova 10, 2325 Kidričevo
PRESEDNIK DRUŠTVA:	mag. Radovan Pulko
PROJRKTNA DOKUMENTACIJO (PID):	
VODJA PROJEKTNE AKTIVNOSTI:	Vladko Meglič
KOORDINATOR PROJEKTA:	Vladko Meglič
AVTOR BESEDILA:	Vladko Meglič
SOAVTORJI:	Gregor Dončec, prof. Mojca Gregorski, univ.dipl.inž. arh.
FOTOGRAFIJE:	Vladko Meglič
RISBE:	Vladko Meglič
LEKTORIRALA:	
REALIZACIJA:	ZGODOVINSKO DRUŠTVO KIDRIČEVO

Revitalizacija zgodovinske dediščine Kidričevega

EKOMUZEJ



PROJEKT: 1.2

OBNOVA PRISTAVE

M-1 / Muzejski kompleks Pristava

KRAJ:

STRNIŠČE, STERNTHAL (STERNTAL, ŠTERNTAL), KIDRIČEVO

Muzejski kompleks pristava je na začetku zgodovinske poti,
PO POTI ZGODOVINE.

KAZALO:

1. **PREDGOVOR:**
2. **UVOD:**
 - Čas postavitve
 - Pomen skozi zgodovino
 - Lastništvo
 - Podatki o velikosti
 - Namen obnove
 - Spominski pomen obnovitve pristave
3. **OBNOVA PRISTAVE**
4. **OBNOVITEV PRISTAVE UMESTITI V ŠIRŠO ZGODBO
»REVITALIZACIJA ZGODOVINSKE DEDIŠČINE KIDRIČEVEGA«**
5. **ORGANIZIRANOST ZGODOVINSKO KULTURNEGA ZAVODA**
6. **OBJEKT DELIMO NA TRI VSEBINSKE DELE, KI SESTAVLJAJO
POVEZANO CELOTO:**
 - Severni del
 - Sredinski muzejski del
 - Južni del, Hostel »Lazaret«
7. **OKOLICA S PARKOM**
 - Zelenica med pristavo in dvorcem
 - Park vzhodno od pristave
8. **EKONOMSKO OVREDNOTENJE PROJEKTA**
 - Projektna dokumentacija z vsemi predhodno potrebnimi raziskavami (PID)
 - Priprava razpisa za gradnjo in izbor izvajalca
 - Dokumentacija za ZVKDS (konservatorski načrt, raziskave na terenu)
 - GOI (gradbeno obrtniška in inštalacijska dela, zunanja ureditev, izvedba priključkov plačilo prispevkov)
 - Konservatorska obnova
 - Izdaja ustrezne publikacije (brošure) v nakladi 1000 kosov
9. **PREDAJA OBNOVLJENE PRISTAVE SVOJEMU NAMENU**
10. **PARTNERJI PRI PROJEKTU**
11. **PROJEKT IZDELA IN VODI**
12. **PRIDOBIVANJE SREDSTEV**

PREDGOVOR:

Pristava kot objekt civilne družbe je širšega pomena za razvoj in povezavo družbenih dejavnosti v občini Kidričevo.

Namen projekta Pristava je, da objekt obvarujemo pred propadanjem in rušenjem. Z ureditvijo in preselitvijo občinske uprave v dvorec se je spremenilo težišče dogajanja v kraju Kidričevo. Objekt Pristava je tesno povezan z zgodovino in arhitekturo dvorca. Objekta z novimi vsebinami pridobiva nov celovit pomen. Zemljišče in objekt Pristava je v lasti občine Kidričevo. Pristava je na območju, ki je kulturno-memorialana dediščina in je zaščiten v okviru naselja Kidričevo. Objekt je center dogajanja zgodovinske dejavnosti v občini Kidričevo. Zgodovinsko društvo Kidričevo s tem projektom načrtuje dolgoročni strateški razvoj dejavnosti, programov v Pristavi. Glavna ustanoviteljica zavoda, ki bi z vsem upravljala sta Zgodovinsko društvo Kidričevo in občina Kidričevo. Z nadaljnjo aktivnostjo zgodovinske dejavnosti bi se zgodovinske zbirke širile v nove prostore, ki so predmet PROJEKT-a – 1.0 (skupen projekt Revitalizacija zgodovinske dediščine Kidričevega).

UVOD:

Čas postavitve.

- 1830:** Adolf Schönfeld v Sternthalu uredi pristavo;
- 1870:** nadaljnje dogradnje nadaljuje grof Schöndorf;
- 1896:** posest kupi Ptujčan Franc Hellin.

Pomen skozi zgodovino

Raziskave pri obnovitvi dvorca so pokazale, da je prva pristava bila preurejena v sedanji dvorec. Po dograditvi dvorca so verjetno dogradili sedanjo pristavo. Po zgodovinskih virih je v njej na začetku živelo 50 družin, ki so skrbele za okoljsko posest. Pristava je sedanjo podobo dobila po letu 1870. Med vojnama in po njej so objekt verjetno še nekajkrat preuredili oziroma posodobili za takratne potrebe. Severni in sredinski del objekta sta v zavidljivo dobrem stanju, v nekoliko slabšem stanju je južni del. Objekt kot celota je, glede na leta in glede na skrb zanj, v dobrem stanju.

LASTNIKI OBJEKTA

Skozi zgodovino je dvorec s pristavo imel različne lastnike.

- 4. 7. 1749 kupi Anton Gaisruck;
- 1826 grof Adolf von Schönfeld;
- 1870 grofa Schoendorfa;
- 1896 kupi posest Ptujčan Franc Helling;
- 1922 kupi barake Franc Čuček;
- Deželna posojilnica Ljubljana;
- Nemški Rajh;
- SFR Jugoslavija;
- denacionalizacija Bonča – Slovenija;
- občina Kidričevo, Slovenija.

Prepis iz REGISTRA NEPREMIČNE KULTURNE DEDIŠČINE RS

ŠD	23737
Ime	Kidričevo - Dvorec Sternthal
Ime	Stavbe s parki in vrtovi
Tip	Profana stavbna dediščina
Obseg	Skupina objektov
Gesla	dvorec, gospodarsko poslopje, drevored, marof
Opis	Nadstropna stavba s tlorisom v L in slikovito zalomljenimi strehami, zgrajena 1870 za grofa Schoendorfa na osnovi marofa iz 1830 grofa Antona Schoenfelda. Deloma ohranjena tri gospodarska poslopja. Z obeh strani je ob cesti urejen lipov drevored.
Datacija	sredina 19. stol., 1830, 1870
Avtorji	Null
Naselje	KIDRIČEVO
Lokacija	Kopališka ulica 14, 16, 20, 22, 23. Dvorec stoji ob cesti, nekaj sto metrov južno od tovarne Talum. Drevored je ob cesti k dvorcu Sternthal na zahodnem robu naselja Kidričevo.
Področja	umetnostna zgodovina, krajinska arhitektura
Varstvo	Spomenik
Usmeritve	stavbe; stavbe s parki ali z vrtovi
Zavod	ZVKD Maribor

PODATKI O VELIKOSTI PRISTAVE (MERE PRIBLIŽNE)

Severni del je: 36,0 m x 11,6 m x 24,0 m, pritličje 373 m², podstrešje 373 m²

Sredinski del je: 77,0 m x 53,0 m x 11,6 m, pritličje 581 m², podstrešje 581 m²

Južni del je: 36,0 m x 11,6 m x 24,0 m, pritličje 373 m², mansarda 373 m²

SKUPAJ JE:

zunanji del: 36,6 m x 77,0 m x 36,6 m x 11,6 m,

dvoriščni del: 24,0 m x 53,0 m x 24,0 m

površina:

pritličje: 1.327 m

mansarda in podstrešje: 1.000 m

SKUPAJ: 2.327 m²

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije
Služba za Kulturno dediščino
Območna enota Maribor

Številka: 35107-0909/2014/2
Datum: 7. 11. 2014

Zgodovinsko društvo Kidričevo
Kajuhova ulica 10
2325 Kidričevo
g. Vladko Meglič

Zadeva: Kidričevo – dvorec Sternthal (EŠD 23737), gospodarski objekti, mnenje

Spoštovani člani Zgodovinskega društva Kidričevo!

Zaprosili ste za naše strokovno stališče zadevajoč osnutek vašega projekta **1.2 M-1/Muzejski kompleks Pristava**, ki obravnava gospodarsko poslopje (pristavo), ki se nahaja na območju spomenika Kidričevo – dvorec Sternthal (EŠD 23737). Posredujem vam del mnenja, ki smo ga podali Ministrstvu za kulturo leta 2013:

Podrobnejše ovrednotenje dediščine/lastnosti/zgodovinski in družbeni pomen:

Gospodarska poslopja ob dvorcu so sestavni del spomeniškega območja, saj brez gospodarskega dela ne bi bil berljiv niti zgodovinski niti prostorski kontekst spomenika. Dvorca brez gospodarskega zaledja, ki je omogočal sredstva in smisel njegove gradnje na tej lokaciji ne bi bilo.

Usmeritve za razvoj enote dediščine:

Zaradi vsebinske zgodovinske sovisnosti gospodarskih poslopij in dvorca je pomembno vzdrževati prostorski, oblikovni in vsebinski kontekst, zato je priporočljivo, da ohranijo istega lastnika.

Obstoječe stanje objekta: objekt je slabo oziroma nevzdrževan in v slabem stanju.

Na podlagi poročil o splošnem gradbenem stanju in presoje odgovornih je Ministrstvo za kulturo leta 2013 izdalo kulturnovarstveno soglasje za raziskavo in odstranitev spomenika (pristave).

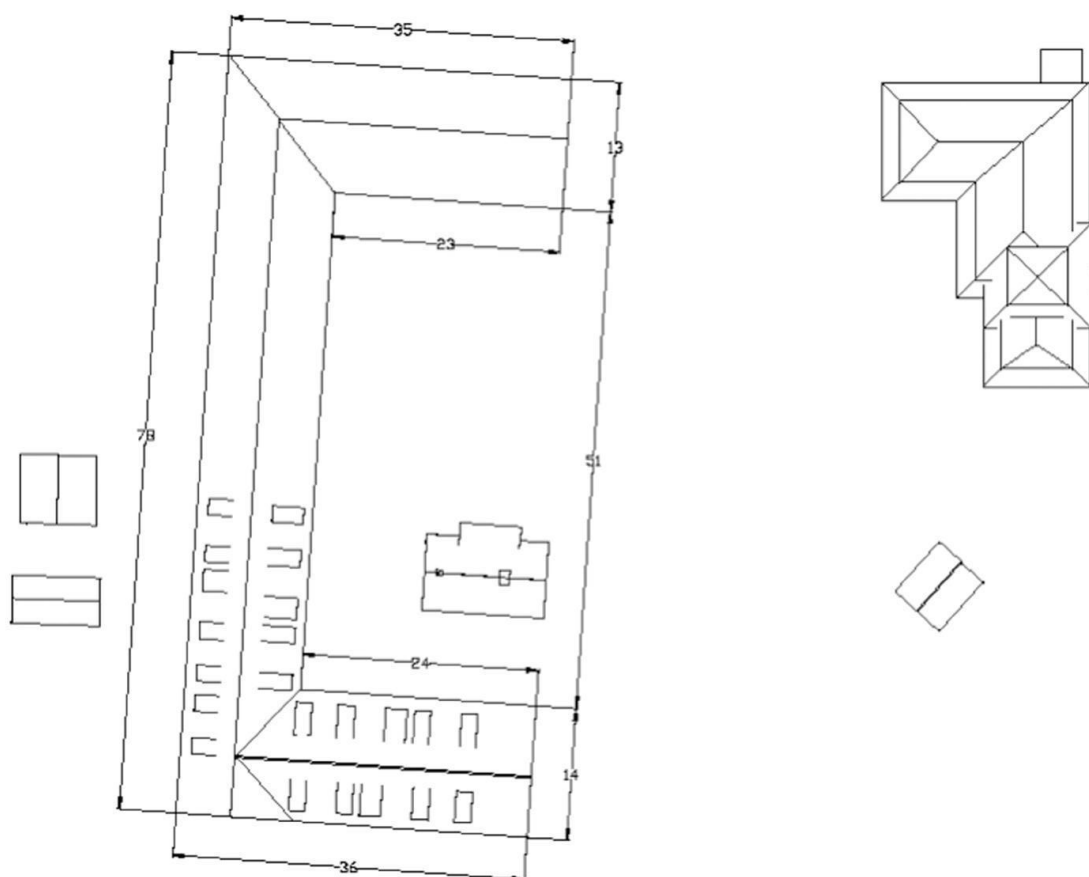
Soglasje za rušitev, ki ga je ministrstvo izdalo pa še ne pomeni, da je lastnik k rušitvi tudi zavezan, navsezadnje se občina Kidričevo izjemno zavzema za kulturno dediščino, kar je že večkrat dokazala. Menimo, da je kompleks pristave mogoče ohraniti (z obnovitvenimi in po potrebi rekonstrukcijskim posegi), zato smo pripravljene podpreti vašo iniciativo.

V zvezi s **Skupnim projektom revitalizacije zgodovinske dediščine Kidričevega (Projekt 1.0)**, katerega delovni osnutek ste nam prav tako posredovali, smo mnenja, da ima veliko vrednost. Zaradi lažjega sodelovanja pa menimo, da bi bilo to zadevno primerno sklicati sestanek, ki bi se ga udeležili predstavniki Zgodovinskega društva in ZVKDS.

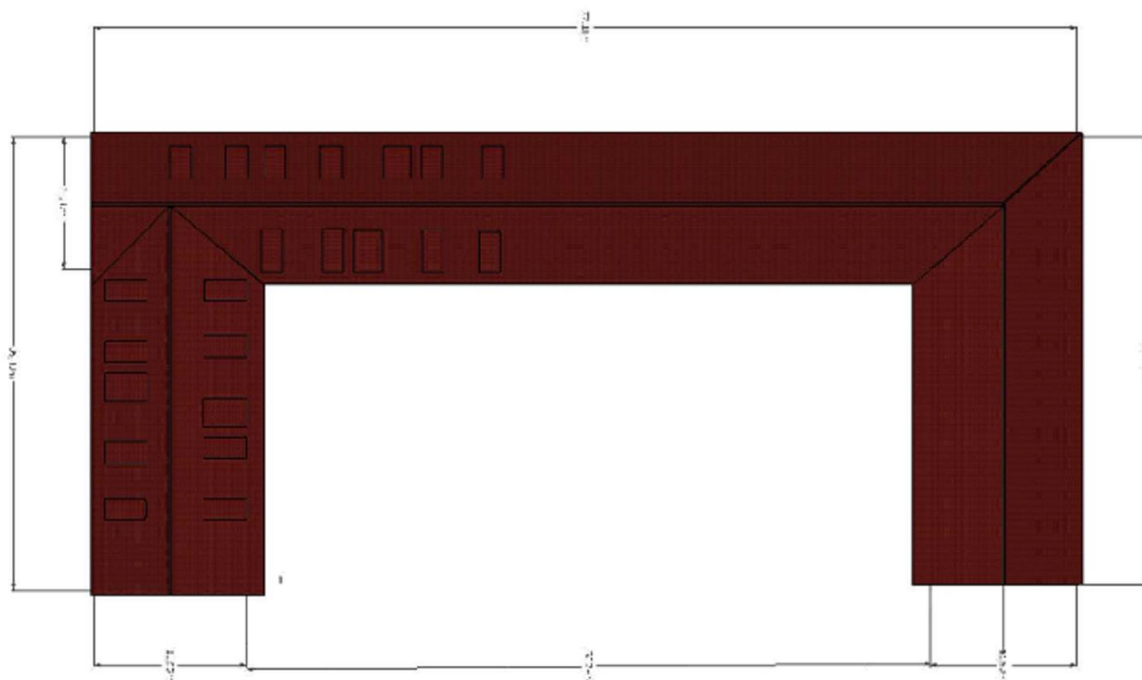
Zahvaljujem se vam za trud pri ohranjanju naše dediščine in vas lepo pozdravljam,

dr. Eva Sapač, konservatorska svetovalka

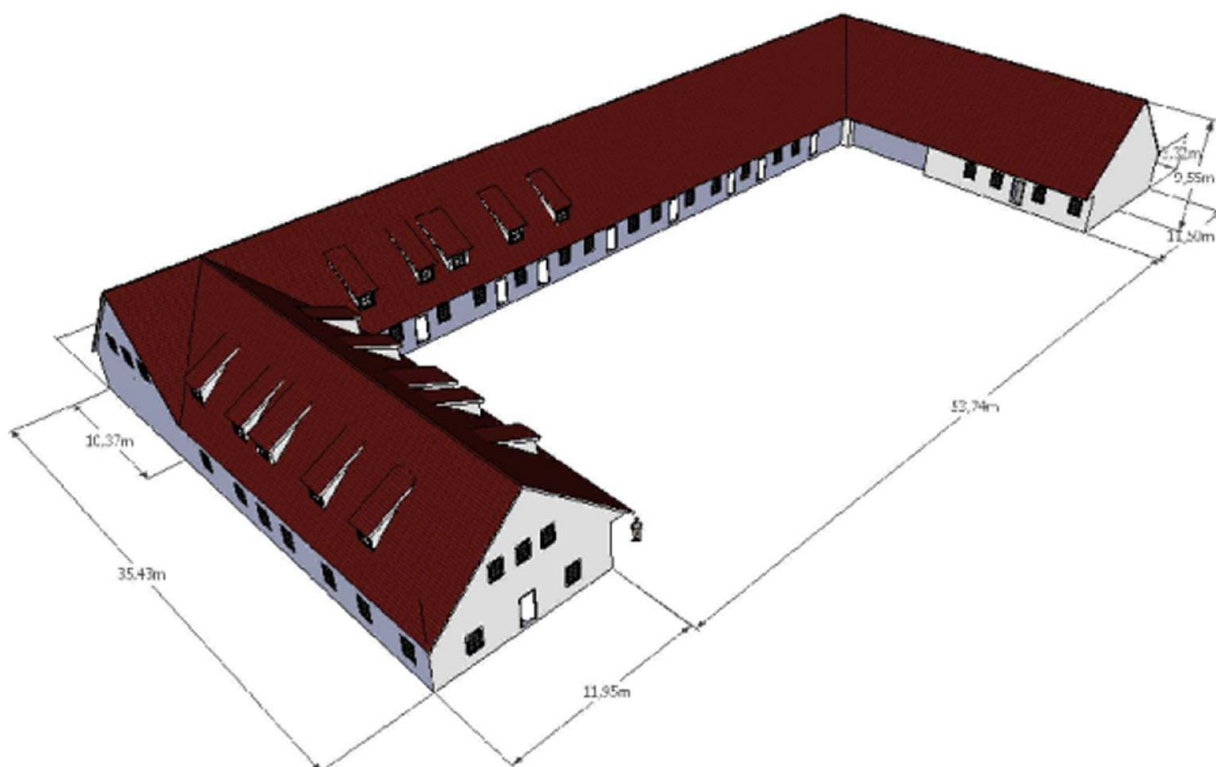
vodja OE:
Srečko Štajnbaher, prof.



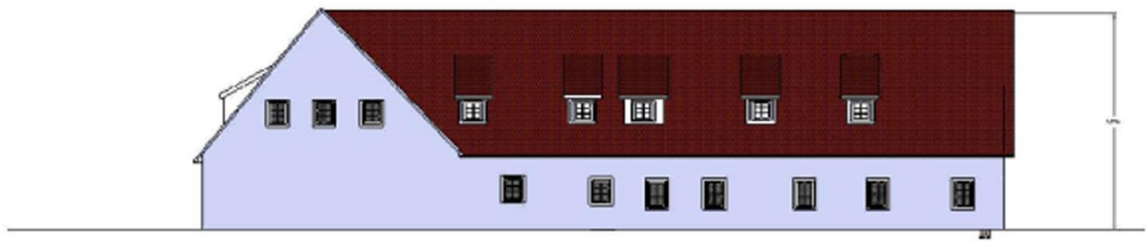
Osnovne mere Pristave.



Tloris strehe



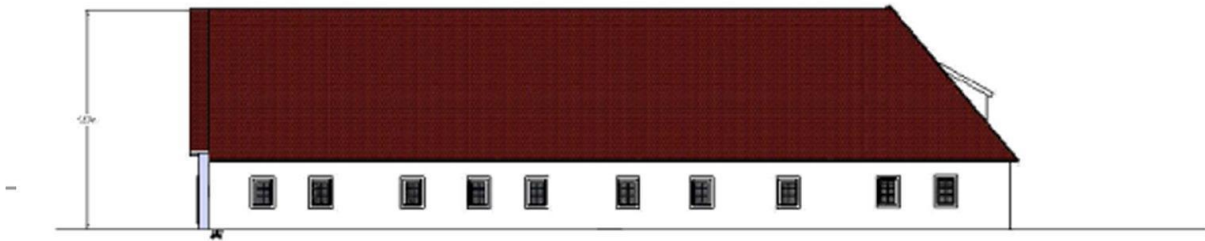
Stranski pogled na Pristavo



Pogled iz južne strani.



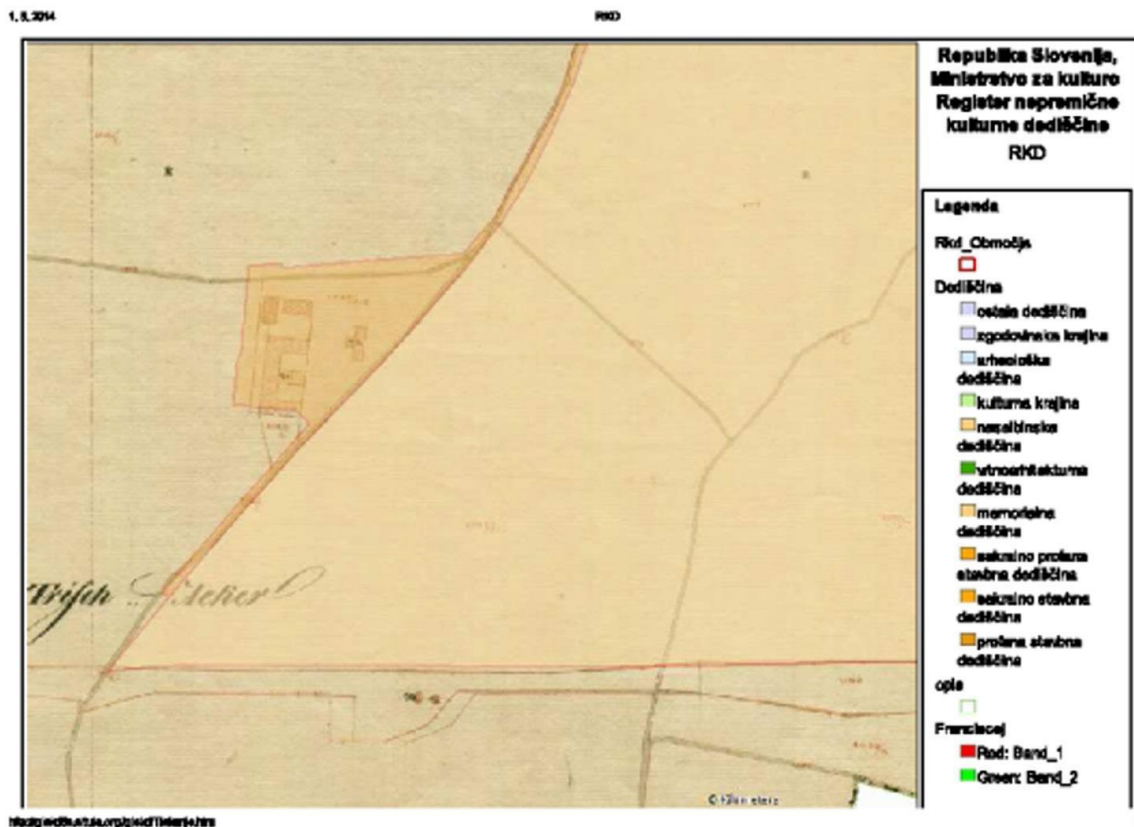
Pogled iz vzhodne strani (dvorca)



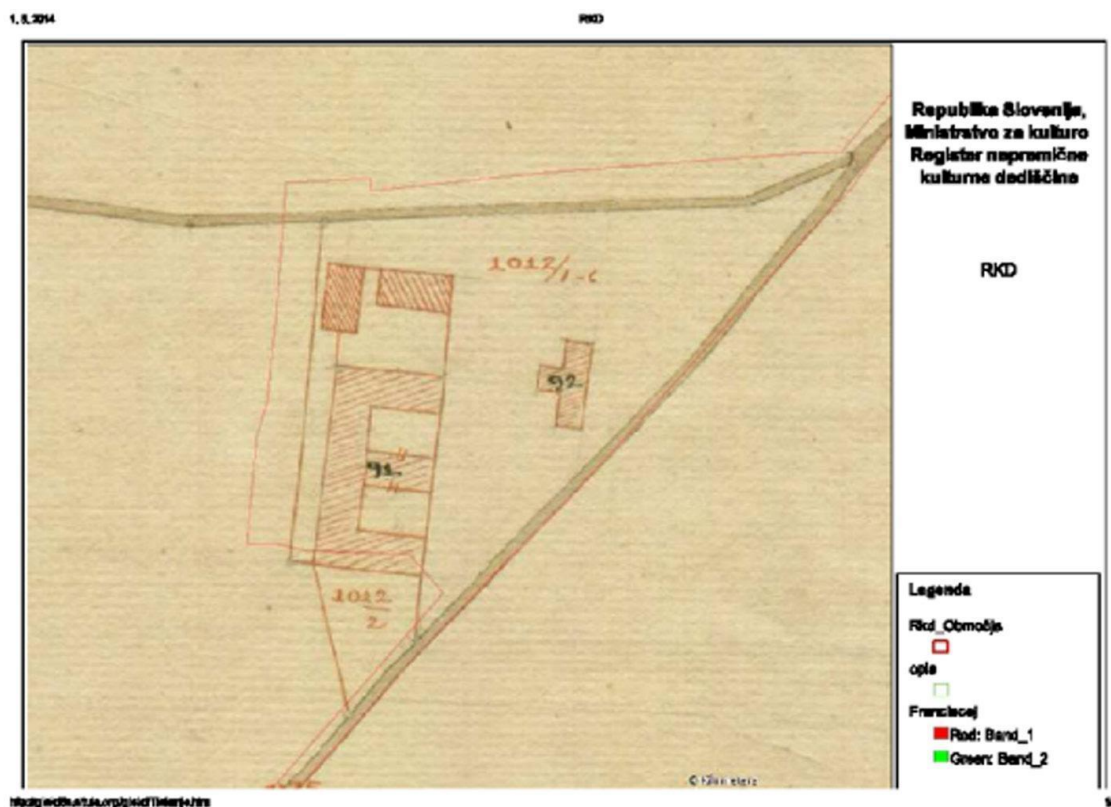
Pogled iz severne strani



Pogled iz zahodne strani.



Na Franciscejskem katastru prikazano območje kulturno varstvene zaščite dvorca z Pristavo.



Franciscejski kataster iz ~ 1850 leta

NAMEN OBNOVE

Med strokovnim proučevanjem zgodovine kraja se je izkazalo, kako je ta obsežna in širšega vseslovenskega pomena. Pokazalo se je, da je na našem prostoru edinstvena. Da lahko to zgodovino dostojno predstavimo, so nujno potrebni prostori. Obstoječa stavba Pristava, ki je v lasti Občine Kidričevo pa te prostore nudi. Občina Kidričevo in Zgodovinsko društvo Kidričevo ustanovita Zgodovinsko kulturni zavod, kateri realizira vsebino tega projekta. Občina v zavod prispeva objekt, društvo pa znanje in zbrano zgodovinsko gradivo.

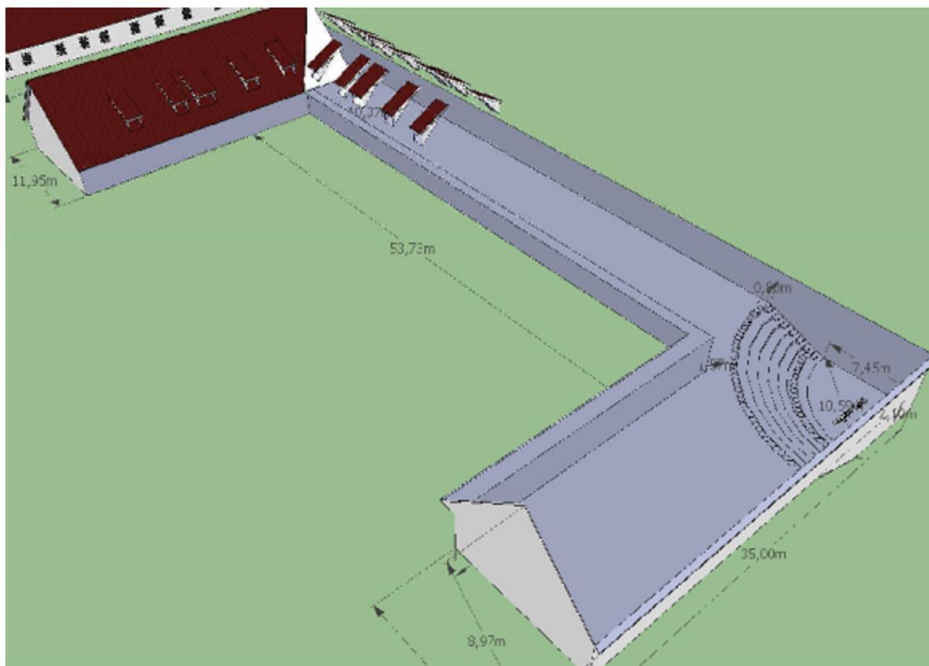
Z obnovitvijo bi nastali pogoji, da bi lahko na širši kulturno-turistični način prikazali našo zgodovino oziroma zgodbo kraja z zaledjem.

SPOMINSKI POMEN OBNOVITVE PRISTAVE

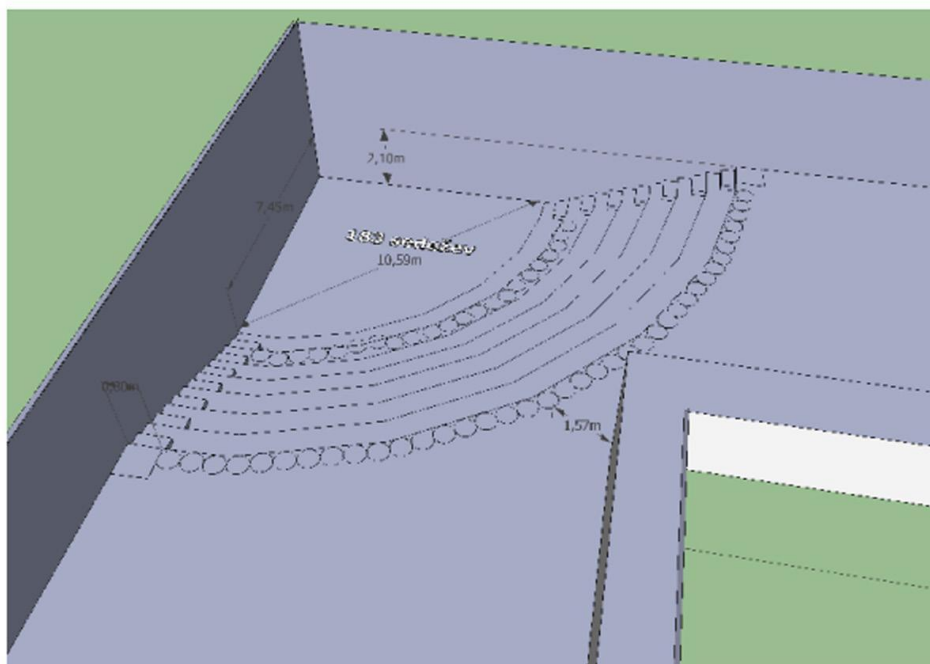
OBNOVA PRISTAVE

Začetna finančna konstrukcija se v celoti nasloni na zunanje vire, razpise. Po začetni investiciji se dejavnosti v objektu zastavijo tako smotrno, da se v času obratovanja z ustvarjenim prihodkom zavod vzdržuje samo finančno. To je ključnega pomena za uspeh projekta. Temu cilju je podrejena obnova zunanosti, ki ostane nespremenjena. Notranjost se funkcionalno preuredi. Vse je načrtovano in urejeno čim trajnejše, da bodo stroški obratovanja in vzdrževanja najnižji.

Objekt je po načelu infrastrukture razdeljen na tri dele: SEVERNI, SREDNJI in JUŽNI del. Kot arhitekturni objekt se pri vseh postopkih obnove obravnava kot celota.



Idejni prikaz lege amfiteatra.



Idejni prikaz lege amfiteatra.

OBNOVITEV PRISTAVE UMESTIT V ŠIRŠO ZGODBO »REVITALIZACIJA ZGODOVINSKE DEDIŠČINE KIDRIČEVEGA«

V času delovanja Lazareta, taborišča oziroma vojnih bolnišnic med I. Svetovno vojno, je bila pristava osrednji gospodarski del.

Obnovitev Pristave nudi prostore za predstavitev zgodovinskih zbirk kot del velike zgodbe, ki se je dogodila v teh krajih in širše. Zgodovina kraja na kateri gradimo zgodbo omogoča, da lahko velikopotezno načrtujemo razvoj turizma kot pomembno gospodarsko panogo. Res pa je, da mora biti pristop do te gospodarske panoge zelo subtilen in strokovnen.

Toliko delno pozabljenih stvari se je zgodilo na tem prostoru, da je to potrebno predstaviti na način, ki bo vsem dostopen.

V občini bi morali krepiti turizem na treh segmentih: ZGODOVINSKEM, ŠPORTNEM in IZLETNIŠKEM.

Z realizacijo projekta se zaposli kar nekaj ljudi (podrobneje razdelano v dodatku Poslovni načrt).

ORGANIZIRANOST ZGODOVINSKO-KULTURNEGA SUBJEKTA

Pred ustanovitvijo pravne osebe se dobro preuči statusna oblika organiziranosti. V tem aktu bomo organiziranost opredelili kot zavod.

ZGODOVINSKO - KULTURNI ZAVOD KIDRIČEVO je organiziran po zakonu o zavodih in je samostojni pravni subjekt, ki se na trgu obnaša tržno avtonomno. Kot zavod je v lasti in upravljanju ustanoviteljev, kateri z njim odgovorno upravljajo. Vsi objekti in nepremičnine so v 100 % lasti občine Kidričevo. Zgodovinske zbirke pa so v lasti Zgodovinskega društva Kidričevo – njegovih članov, zbirateljev in drugih podpornikov.

OBJEKT DELIMO NA TRI PROGRAMSKE DELE, KI SESTAVLJAJO POVEZANO CELOTO:

SEVERNI DEL

Pritličje:

- Knjižnica vzhodno.

Knjižnica bi se delila na leposlovni del in zgodovinski del.

Leposlovni del bi imel klasični značaj, vsebina pa bi bila namenjena vsej populaciji branja željnih občanov. Nadaljevali bi tradicijo dosedanje knjižnice, z možnostjo nadgradnje.

Zgodovinski del knjižnice bi bil založen z zgodovinskimi deli, ki so tesno povezani z zgodovino kraja in občine. Na enem mestu bi bilo zbrano vso gradivo, ki bi vsebovalo vsebino o krajih in obdobjih naše regije. Zgodovinski del bi bil namenjen za raziskave dijakov in študentov.

- Amfiteater bi bil v vogalu severno zahodnem delu stavbe.
- Multimedijska predstavitev kraja (okvirna) in vseh muzejev (film).
- Predstavitev širše okolice (Ptujška gora, Ptujski grad, grad Ravno polje).
- Sprejemanje večje število turistov (avtobus).
- Možnost seminarjev, monodram, raznih kulturnih srečanj.
- Pomožni prostori.

Kletni prostor:

- Integriran v malo kavarno
- Vinoteka

Podstrešje:

- Centralni arhiv vseh društev
- Več manjših kabinetov za potrebe raznih individualnih storitev (jezikovne šole, glasbena šola ...).

SREDNJI Zgodovinski del:

Vsa spodaj naštetá obdobja so v muzeju kronološko razporejena. Zanje je predviden ves sredinski del objekta. Vse točne razporeditve bi izhajale na predlog zgodovinske stroke. Zelo pomembno je, da se muzej izvede v trendu novih animacijsko vizualnih muzejev, da so pristopni, razumljivi in sporočilni čim širši populaciji ljudi.

Spodaj:

Zgodovinska obdobja:

- 1915–1918: avstro-ogrsko taborišče za ruske vojne ujetnike (taborišče III)
 - 1915–1918: taborišča avstro-ogrskih rezervnih vojaških bolnišnic:
 - julij 1915–1916: avstro-ogrška rezervna vojaška bolnišnica Lukavac (taborišče IV)
 - julij 1915–1916: avstro-ogrška rezervna vojaška bolnišnica Temesvar
 - avgust 1915–1916: avstro-ogrška rezervna vojaška bolnišnica Vršovice
 - avgust 1915–1916: avstro-ogrška rezervna vojaška bolnišnica Kutná Hora (taborišče II)
 - avgust 1915–1918: avstro-ogrška rezervna vojaška bolnišnica Mladá Boleslav
 - september 1915– ? : avstro-ogrška rezervna vojaška bolnišnica Jičín
 - 1915–1916: avstro-ogrška rezervna vojaška bolnišnica Pardubice
 - februar 1917–1918: avstro-ogrška rezervna vojaška bolnišnica Klatovy (taborišče I)
 - 1918: avstro-ogrška rezervna vojaška bolnišnica Dunaj XIX (taborišče II)
 - ? – 1918: avstro-ogrška rezervna vojaška bolnišnica Halic
 - ? – 1918: avstro-ogrška rezervna vojaška bolnišnica Sanok (taborišče IV)
 - 1915–1918: avstro-ogrsko taborišče za begunce s Primorske
 - 1918–1922: taborišče za primorske begunce Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev
 - 1920–1922: taborišče beguncev iz ruske državljanske vojne Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev
 - Taborišče kot industrijska cona, Strniše (Industrialec Čuček).
- Poiskat materialne sledi obdobja teh delavnic, ki jih je bilo kar nekaj:
- zgodovinske delavnice;
 - pletilska delavnica iz slame;
 - usnjarska delavnica;
 - sušilnica suhega sadja;
 - delavnica gramofonskih plošč;

Podstrešje:

- predstavitev nastajanja in izgradnja Kidričevega.
To bi bil del muzeja, ki bi bil posvečen nastajanju Kidričevega.
- Razvoj kot izgradnja naselja, načrti, fotografije.
- Razvoj družbenega življenja skozi nastajanje nove družbene skupnosti:
 - kultura;
 - šport;
 - druga društva.
- Galerija na podstrešju
V prvi fazi stalna galerija Taluma in občasne razstave.
- Prostor za društva
V objektu pristavo se zagotovi štiri prostore, namenjene za delovanje posameznih sorodnih društev, ki prostore koristijo po urniku uporabe, enkrat tedensko.

Osnutek

Zgodovinske zbirke Strnišče

PRIPRAVILA

MAG. NATAŠA KOLAR
muzejska svetovalka

Januar 2015

Predstavniki Zgodovinskega društva Kidričevo načrtujejo v okviru izdelanega projekta Revitalizacija zgodovinske dediščine Kidričevega, Projekt 1:2: obnova Pristave in Muzejski kompleks Pristava, postavitve muzejske oziroma zgodovinske zbirke. Njena postavitve je predvidena v srednjem delu obnovljene Pristave dvorca Strnišče. Namen Zgodovinske zbirke Strnišče je predstaviti javnosti razvoj Strnišča in Kidričevega od konca 19. stoletja naprej. Zgodovinski razvoj Strnišča in Kidričevega bi bil predstavljen s temami, ki so vplivale na razvoj obeh krajev in njune okolice, in sicer:

- Geografska predstavitev območja Kidričevega:
Ponazoritev: panoji: dvojezično besedilo o naravno- in družbeno geografskih značilnostih občine Kidričevo, zemljevidi, karte, fotografije (3D grafična predstavitev reliefa območja občine Kidričevo)
- Dvorec Strnišče
Ponazoritev: panoji: dvojezično besedilo: opis dvorca, lastnikov, posnetki arhivskih dokumentov, fotografije,...

- Bolnišnica Strnišče med prvo svetovno vojno

Ponazoritev: panoji: dvojezično besedilo: osnovni podatki o začetku prve svetovne vojne, gradnja bolnišničnega kompleksa, zdravstvena dejavnost, gospodarstvo, vojni ujetniki, pokopališče, konec vojne; arhivski dokumenti, fotografije, razglednice, predmeti, rekonstrukcija bolniške barake, maketa bolnišničnega kompleksa v 3D obliki, lutke: predstavitev značilnih vojaških in bolnišničnih oblačil,...

- Taborišče za primorske begunce Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev 1918 – 1922

Ponazoritev: panoji: dvojezično besedilo: življenjski vsakdan, arhivski dokumenti, fotografije, razglednice, ...

- Taborišče beguncev iz ruske državljanske vojne Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev 1918 – 1922

Ponazoritev: panoji: dvojezično besedilo: življenjski vsakdan, arhivski dokumenti, fotografije, razglednice; lutke: predstavitev značilnih kadetskih oblačil ali v 3D obliki, ...

- Čučkovi industrijski obrati med letoma 1922 in 1928

Ponazoritev: panoji: dvojezično besedilo: poskus industrializacije Strnišča, arhivski dokumenti, možna rekonstrukcija poljubne obrtne delavnice (mizarska, pletilska, sušilnica sadja in tovarna sadnih konzerv,...)

- Strnišče med drugo svetovno vojno

Ponazoritev: panoji: dvojezično besedilo: okupatorjeva uprava, izgnanci, žrtve, gradnja tovarne glinice in aluminija in taborišča Strnišče, narodnoosvobodilni boj; arhivski dokumenti, fotografije, maketa taboriščnega kompleksa v 3D obliki, lutke: predstavitev značilnih vojaških in taboriščnih oblačil, ...

- Razvoj Kidričevega po drugi svetovni vojni

Ponazoritev: panoji : dvojezično besedilo: urbanizacija kraja, socialistična arhitektura, Tovarna glinice in aluminija oziroma Talum, industrijska dediščina, družabno življenje (društva); urbanistična zasnova naselja Kidričevo v 3 D obliki, računalniška predstavitev društev s posnetki njihovih prireditev oziroma dogodkov – pomembnejše obletnice

Obseg predstavitve tem (panoji, vitrine, rekonstrukcije, makete) je odvisen od razpoložljivosti prostora in zbranega razstavnega gradiva, ki bi bile dopolnjene s sodobno računalniško predstavitveno tehniko (3 D animacija bolnišničnega

kompleksa, 3D makete, fotografije, razglednice). Pripravljene bi bile za vse starostne skupine obiskovalcev.

Za najmlajše in šoloobvezne otroke bo potrebno načrtovati v sklopu razstavišča pedagoški prostor, kjer se jim bo lahko na zanimiv, didaktični način, predstavilo razstavljene teme; na primer razne sestavljanke razglednic, sestava vojaške uniforme, računalniške igrice, ki bi vključevale razglednice, sestava barake, zastave evropskih držav in drugo.

Prav tako bo potrebno v pritličju ali prvem nadstropju sorazmerni del razstavišča predvideti tudi za manjše občasne razstave .

Poseben del prostora bo treba nameniti tudi še trgovini s spominki in literaturo ter blagajno (vstopnice).

Da bi se lahko izdelal konkretni osnutek ideje o vsebini in načinu postavitve bodoče razstave, bi morala biti izoblikovana avtorska skupina. Zaradi obsežnega časovnega razpona in številnih tem bi avtorska skupina morala biti sestavljena iz področnih strokovnjakov (zgodovinarji, geograf, umetnostni zgodovinar, etnolog, ...), oblikovalca prostorske zasnove,

oblikovalca zvočne zasnove, oblikovalca svetlobne zasnove in oblikovalca grafične zasnove. Avtorsko skupino bi vodil in koordiniral kustos, ki bi bil hkrati tudi soavtor. Le tako bi lahko bile navedene teme že v osnovi primerno načrtovane. Pri tem nebi smeli pozabiti tudi na gibalno ali drugače fizično ovirane (slepe in slabovidne) obiskovalce ter tudi z motnjo v razvoju.

Pri načrtovanju razstave ne smemo pozabiti kaj z njo želimo povedati, komu je namenjena in kako bomo posredovali sporočilo, ki bi bilo hkrati tudi rdeča nit razstave.

Zapisala sem le nekaj misli v zvezi s pripravo bodoče zasnove postavitve razstave; predstavitevni predlogi so le osnova za nadaljnji pogovor o možnih načinih in oblikah podajanja in predstavljanja zgoraj navedenih vsebin javnosti.

Mag. Nataša Kolar
Pokrajinski muzej Ptuj - Ormož
Muzejski trg 1
2250 Ptuj

JUŽNI DEL, HOSTEL »LAZARET«:

- Pritličje: recepcija, kuhinja z jedilnico, pralnica in spremljajoči prostori in nekaj sob
- Mansarda: sobe s kopalnicami in atrij z avtomati
- Izposojevalnica koles – Občina Kidričevo ima odlične potencial za kolesarjenje, zaradi ravnega reliefa in manj prometnih stranskih cest. Kolesa bi omogočila tudi obisk daljše zgodovinsko – tematske učne poti. To bi omogočilo tudi ureditev takšne učne poti oziroma povezati več oddaljenejših točk v eno celoto (učilnica na prostem, Pangea, gomilska grobišča pod Ptujsko goro, ...). Izposojevalnica koles bi ponudila možnost aktivnejšega obiska Kidričevega in širše možnosti trženja načrtovanega hostla.

OKOLICA S PARKOM

- Zelenica med pristavo in dvorcem.

Dvorišče med tema objektoma je z obnovitvijo dvorca delno že urejeno, potrebno ju je samo združiti v urejeno celoto s paviljonom.

- Park vzhodno od pristave oziroma zadaj.

Prehod skoz pristavo je ključna vez med dvoriščem pristave in dvorcem ter parkom. Zasnova parka je oblikovno in vsebinsko takšna, kot so takrat poskušali urediti dvorišča med barakami (razglednice).

Park za pristavo (oblikovan v tlorisu taborišča I) je primaknjen k pristavi. Tloris barake v obliki vrtno grede s sredinsko potjo (med barakami so poti iz prodnatega drobnega peska, robniki iz velikih prodnih kamnov pobarvani belo z apnom). V sredinski avenuji med barakami so drevesa s klopki za druženje in počitek, v sredini je vodomet. Vse je razvidno iz priloženih fotografij. V parku se posadi 1100 cipres, ki predstavljajo simbolično ujetnike, bolnike oziroma žive človeške figure. Ciprese so v baraki, sredi poti, ob ograji idr.

- EKONOMSKA NAČELA PROJEKTA

Projekt se izvede po načelu dobrega gospodarja s prostorom, arhitekturo in finančno konstrukcijo. Projekt se izvede po načelu, začetna investicija opravičuje težnjo najcenejšega obratovanja in vzdrževanja. Cilj projekta je, da med obratovanjem ne obremenjuje občinskega proračuna, ampak v obdobju delovanja v proračun občine čim več prispeva. Okolju prijazna pristava – zgradbo opremiti z varčno razsvetljavo in, če je možno z majhno sončno elektrarno, ki bi zagotavljala dovolj energije za to razsvetljavo oziroma samozadostnost zgradbe na področju razsvetljave.

Pristava se obnovi v celoti v gabaritih sedanjega objekta. Zunanost se ne spremeni. Objekt se statično sanira po načelih že obstoječe konstrukcije. Če je kaj zanič, se odstrani in nadomesti z novim. Notranji prostori, kjer je možno se

pustijo v starih gabarilih, kjer pa je dana nova vsebina in zahteva spremembe, se le te izvedejo.

Posebej se očuva lesena strešna konstrukcija v originalu, kjer je to mogoče. Finančna konstrukcija obnove Pristave se pripravi v štirih fazah. Z delitvijo zagotovimo lažjo in postopno prijavljanje na razne razpise na daljši rok in s tem zagotovimo lažje sofinanciranje ter nadzor in odpravo pomanjkljivosti, ki se sprti pojavljajo.

1.FAZA:

obnova celotnega ostrešja (preprečitev propadanja objekta).

2.FAZA:

srednji zgodovinski del (54 m x 10 m)

3.FAZA:

južni del hostel (35 m x 11 m)

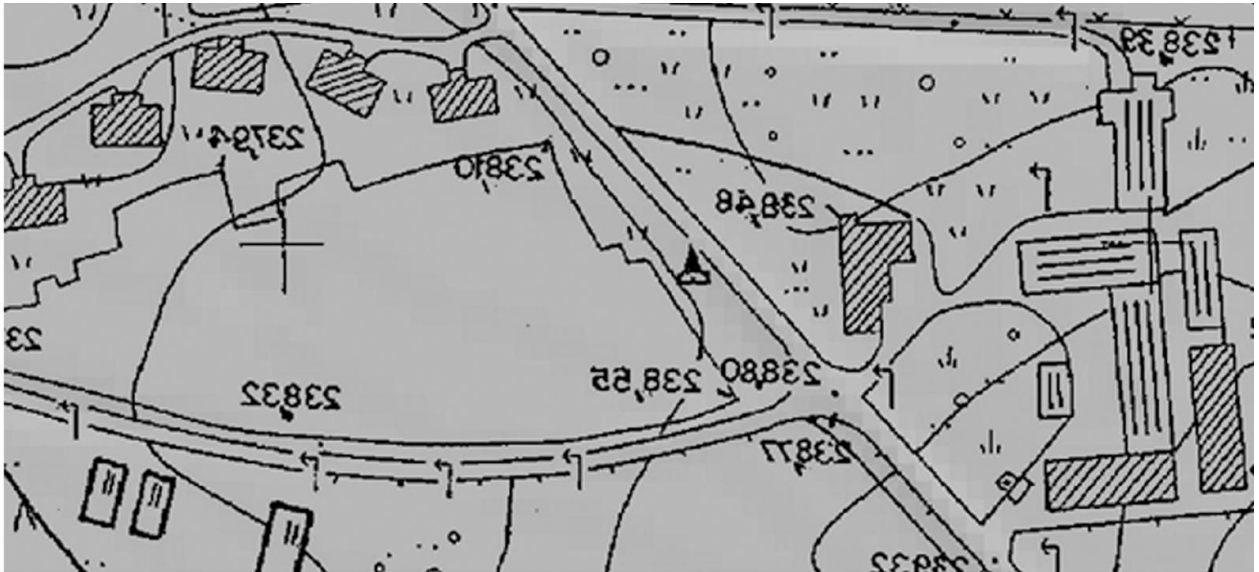
4.Faza:

severni del knjižnica, arhiv (35 m x 9 m)

- Projektna dokumentacija z vsemi predhodno potrebnimi raziskavami (PID).
- Priprava razpisa za gradnjo in izbor izvajalca.
- Dokumentacija za ZVKDS (konservatorski načrt, raziskave na terenu).
- GOI (gradbeno obrtniška in inštalacijska dela, zunanja ureditev, izvedba priključkov plačilo prispevkov).
- Konservatorska obnova.
- Izdaja ustrezne publikacije (brošure) v nakladi 1000 kosov.

PREDAJA OBNOVLJENE PRISTAVE SVOJEMU NAMENU

- Svečana otvoritev in posvetitev.



ARSO Atlas Okolja - DMR karta iz leta 1967



Prikaz barak na ortofoto posnetku

PARTNERJI PRI PROJEKTU

Težnja povezave vseh zasebnih zgodovinskih zbirk in zbirk kulturnega bogastva ljudi občine.

- Ptujška gora.
- Zasebni muzej PANGEA.
- Umetniška zbirka tovarne TALUM.
- Zasebna galerija FO VI.
- Naravni učni poligon v jami »Šola v naravi«
- Botanični vrt TAL 2000.
- Vsem zasebnim zbirateljem omogočit in pomagat strokovno uredit ter ponudit možnost razstavljanja.
- Povezava vseh turističnih ponudnikov preko prepoznavnosti kraja, skozi zgodovino, v celoto.
- Stadion.
- Šporna dvorana.
- Kolesarjenje po ravnici in Halozah.
- Pohodništvo po Halozah.
- Restavracije hotel in drugi turistični ponudniki.
- Pan.
- Atila.
- Kmečki turizem.
- Gostilne.
- Kamp Tisa.
- Zelena energija
- Elektro voltajična elektrarna na Faldi.
- PROJEKT IZDELA IN VODI ZGODOVINSKO DRUŠTVO KIDRIČEVO S PARTNERJI
- Matična občina.
- Sosednje občine.
- Tovarna TALUM in njene hčerinske firme.
- Zainteresirani del kmetijstva.
- Zainteresirani del drobnega gospodarstva.
- Lastniki turističnih kapacitet.
- Vsa društva v občini.

PRIDOBIVANJE SREDSTEV PREKO JAVNIH RAZPISOV V SLOVENIJI IN EVROPI ZA RAZVOJ PODEŽELJA IN DRUGA

- Prijava na Evropske razpise.
- Program Norveškega finančnega mehanizma.
- Razpisi Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo, prehrano in turizem.
- Razpisi Slovenskega podjetniškega sklada.
- Prijave na projekte Čezmejnega sodelovanja Slovenija in vse zainteresirane države (pokopališče).
- Prijave na razpise Občine Kidričevo.
- Sodelovanje z nepridobitnimi organizacijami in pobudniki.

OSNUTEK POSLOVNEGA NAČRTA

ZGODOVINSKO - KULTURNI ZAVOD KIDRIČEVO

Projekt revitalizacija zgodovinske dediščine Kidričevega bi lahko preoblikovali v EKOMUZEJ, saj je iz projekta razvidno, da bi v izpeljavo ideje vključili tudi druge socialne in družbene skupine in gospodarske ponudnike. Več o možnostih, ki jih nudi lahko EKOMUZEJ, si lahko preberete v knjigi Verene Vidrih Perko, Muzeologija in arheologija za javnost : muzej Krasa , 2014.

Mag. Nataša Kolar

Pred ustanovitvijo pravnega subjekta se mora dobro preučiti statusno obliko organiziranosti.

V tem aktu bomo organiziranost opredelili kot zavod.

KAZALO:

1. PROGRAM ALI STORITEV, PODJETJE, PANOGA
 - 1.1. Opis programa in storitve
 - 1.2. Opis podjetja
 - 1.3. Opis
2. RAZISKAVA IN ANALIZA TRGA
 - 2.1. Tržno
 - 2.2. Analiza ciljnih kupcev
 - 2.3. Opis trga
 - 2.4. Konkurenca
 - 2.5. Napoved prodaje
3. RAZVOJ IN PREDSTAVITV
 - 3.1. Razvoj izdelka in storitve

- 3.2. Poslovna lokacija
- 3.3. Predstavitveni načini
- 3.4. Načrt nabave gradiva, delov in virov
- 3.5. Potrebni poslovni prostori
- 3.6. Načrtovanje gradiva in opreme
- 3.7. Načrtovanje zaposlovanja in nagrajevanja zaposlenih
- 4. NAČRT TRŽENJA IN PRODAJE
- 4.1. Opredelitev poslanstva podjetja z vidika kupcev
- 4.2. Oblikovanje cen
- 4.3. Prodajna strategija
- 4.4. Oglaševanje in drugi elementi promocije
- 4.5. Podpora prodaji in poprodajne storitve
- 5. MENEDŽMENT, ORGANIZACIJA IN LASTNINŠTVO
- 5.1. Menedžment – sestava, zmožnosti, nagrajevanje
- 5.2. Organizacija podjetja
- 5.3. Lastniška struktura
- 6. FINANČNE PROJEKCIJE
- 6.1. Ekonomika dejavnosti/posla
- 6.2. Otvoritvena (začetna) bilanca stanja
- 7. OCENA TVEGANJA
- 7.1. Splošni problemi in tveganja
- 7.2. Posebni, za posel značilni problemi in tveganja
- 1. PROGRAM ALI STORITEV, PODJETJE, PANOGA
- 1.1. Opis programa in storitve

Podjetje prodaja zgodovinsko-kulturno turistični program v Občini Kidričevo.

Projekt se izvede po načelih dobrega gospodarja s prostorom arhitekturo in finančnim delom projekta. Projekt se izvede po načelu, začetna investicija opravičuje, težnjo najcenejšega obratovanja in vzdrževanja. Cilj projekta je, da med obratovanjem ne obremenjuje občinskega proračuna ampak v obdobju delovanja v proračun občine čim več prispeva, preko vseh segmentov, ki jih ta projekt vsebuje, finančni in družbeni.

1.2. Opis podjetja

Namen zavoda je, da dogajanje na tem prostoru, predstavi v zgodbi in takšno trži kot osrednji produkt za razvoj turizma.

Cilj projekta, ki ga uresničuje zavod je, da se ustvari nov zagon v pojmovanju razvoja kraja z novimi ekološkimi principi in novimi delovnimi mesti. Kraju bi se dodala širša prepoznavnost, ki je podlaga za navezavo in pridobivanje novih trgov za našo že obstoječo industrijo. Je tudi možnost za nove trge našega kmetijskega

zaledja.

Z izvedbo omenjenih projektov bi se omogočila tudi celostna ureditev kraja/naselja, kar bi pripomoglo k večji bivalni kvaliteti, hkrati pa tudi k večji prepoznavnosti v širšem prostoru. V urejenih okoljih so prebivalci bolj zadovoljni, bolj zadovoljni ljudje pa so bolj produktivni, kar na koncu vpliva na ekonomijo in gospodarsko stabilnost. Vloga in vrednota javnega prostora je namreč v današnjem času vedno bolj cenjena, saj se je potrebno prilagajati hitro spreminjajočim se potrebam družbe. Poleg novih oblik in vsebin javnih prostorov se pojavljajo tudi (nekvalitetni) virtualni prostori.... Težnja je, da naj imajo kvalitetno oblikovani prostori vpliv na soustvarjanje življenjskega prostora, zato so lahko tudi pomembno orodje pri usmerjanju investicij v trajnostni in konkurenčen razvoj.

1.3. Opis

Zavod je organizacijsko oblikovan po zakonu o zavodih. Ima svet zavoda, ki ga zastopajo ustanovitelji zavoda, kateri z zavodom upravljajo. Sedež zavoda je v poslopju Pristave.

Dejavnost zavoda je podana z aktom o ustanovitvi in je opisana v podrobnem poslovnem načrtu.

Dopolnilne dejavnosti so prav tako podane v poslovnem načrtu.

Podjetje vodi direktor, ki je koordinator vseh poslovnih dejavnosti znotraj zavoda. Načeloma naj bo dober menedžer in zgodovinar.

Zavod se organizacijsko deli po programskih enotah oziroma posameznih oddelkih. Strokovni svet zavoda pa sestavljajo vodje oddelkov, ki pa je čisto strokovni organ, ki pomaga direktorju pri vodenju zavoda.

Temeljni turistični produkt zavoda bi bil prodaja zgodovine na tem prostoru, to je poudarek od leta 1800 do današnjih dni.

Zgodovina kraja na kateri gradimo zgodbo, omogoča, da lahko kar velikopotezno načrtujemo razvoj turizma, kot pomembno gospodarsko panogo.

V občini bi krepili turizem na treh segmentih, zgodovinskem, kulturnem, športnem in izletniškem, ki so med sabo zelo prepleteni oziroma se dopolnjujejo. Za izvajanje športnega turizma imamo dobro znanje z tradicijo in številne kvalitetne športne objekte, primanjkuje samo atletska steza. Ta razvoj se odvija v okviru Taluma.

Izletniški turizem bi se navezali na naše prenočitvene kapacitete v hostlu »Lazaret«, bi pa omogočil povezavo na širše zaledje, kot so vasi v občini Dravskega in Ptujkega polja, Haloze, Slovenske gorice in Pohorje.

2. RAZISKAVA IN ANALIZA TRGA

2.1. Tržno

Tržno celotna zadeva ni raziskana. Je pa jasno, da lahko naša občina turizem gradi na tistem kar ima. Nedvomno pa ima nekaj kar v Sloveniji nima nihče in ne samo v Sloveniji ampak daleč na okoli. Zgodovina kot osnova do danes ni bila prepoznano kot osnova na kateri bi gradili turistično zgodbo. Bistvo vsega je, da se zadeva strne v en kompleksni produkt in ga kvalitetno plasira v domač in mednarodni prostor. Vse je opisano v Projektu 1.0. in še podrobneje v tem Projektu 1.2.

2.2. Analiza ciljnih kupcev

Ciljni kupci so vsi sodobni turisti, to je posamezniki, in skupine. Pomemben turist, ki prinaša največjo odzivnost na kvaliteto je turist posameznik ali družina. Veliko pozornosti posvečati obliki trženja produkta skupinskim turistom, kot so šole, univerze, vrtci, starejši občani in razna društva iz združenja. Poglavitna strategija je na samem marketingu poslovne ideje. Ta poudarek se vidi, da je kadrovske oddelek marketinga, številčno dobro zastopan.

2.3. Opis trga

- VKLJUČITEV DRUGIH AKTERJEV V PROJEKT
- Težnja povezave vseh zasebnih muzejev in zbirk kulturnega bogastva ljudi občine
- Ptujška gora
- Zasebni muzej PANGEA
- Umetniška zbirka tovarne TALUM
- Zasebna galerija FO VI
- Naravni učni poligon v jami »Šola v naravi«
- Botanični vrt TAL 2000
- Vsem zasebnim zbirateljem omogočiti in pomagati strokovno urediti ter ponuditi možnost razstavljanja
- Povezava vseh turističnih ponudnikov preko prepoznavnosti kraja, skozi zgodovino, v eno celoto
- Stadion
- Šporna dvorana
- Kolesarjenje po ravnici in Halozah
- Pohodništvo po Halozah
- Restavracije hotel in drugi turistični ponudniki
- Restavracija Pan
- Gostilne, Atila
- Kmečki turizmi
- Kamp Tisa

- ZELENA ENERGIJA
- Elektro voltajna elektrarna na Faldi
- PROJEKT IZDELA IN VODI ZGODOVINSKO DRUŠTVO KIDRIČEVO Z PARTNERJI
- Matična občina Kidričevo
- Sosednje občine
- Tovarna TALUM in njene hčerinske firme
- Tovarna BOXMARKT
- Zainteresirani del kmetijstva
- Zainteresirani del drobnega gospodarstva
- Lastniki turističnih kapacitet
- Vsa društva v občini

2.4. Konkurenca

Konkurence praktično ni cilj mora biti sodelovanje z podobnimi ustanovami v naši in sosednjih občinah, kajti v slogi je moč.

2.5. Napoved prodaje

Prodajo našega produkta, zgodovine kraja, se je začela z odprtjem zgodovinske poti »PO POTI ZGODOVINE«. Z vsakokratno nadgradnjo se širi naša aktivnost oziroma dejavnost. Prodajajo se vse vsebine, ki so sestavni del Projekta 1.0..

3. RAZVOJ IN PRODUKTA

3.1. Razvoj izdelka in storitve

Z pridobitvijo prostorov bi se naše aktivnosti dejansko materializirale. Razvoj naših produktov je podrobneje podan v Projektu 1.0. in še podrobneje v tem Projektu 1.2.. Z razvojem zavoda se osnovni koncept v Projektu 1.0. in še Projekt 1.2. stalno revidirata , glede na izkušnje in nove cilje trženja.

3.2. Poslovna lokacija

Firma je locirana v objektu Pristava. Vsa osnovna in razvojna dejavnost se razvija v objektu Pristava. Z nadaljnjo širitvijo delovanja se pa posamezne dejavnosti in zgodovinske zbirke selijo v druge objekte, ki so navedeni v Projektu 1.0..

3.3. Predstavitveni načini

- Pot proizvode štejemo našo osnovno dejavnost to je predstavljati zgodovino o avtentični obliki kakršna se je dogajala na teh prostorih po muzejskih zbirkah.
- Kot proizvod želimo približati zgodovino mladim preko delavnic projektov in krožkov.

- Prodaja in trženje našega znanja in muzejskih zbirk.
- Možnosti najema naše infra strukture s katero upravlja zavod.
- Prodaja spominkov.

3.4. Načrt nabave gradiva, delov in virov

Vse strokovne službe delajo na tem, da pridobivajo čim več strokovnega in zgodovinskega materiala v kakršni koli obliki, ki je podlaga našemu strokovnemu delu. Ves kader mora tudi skrbet da polaga vso pozornost tudi vsem drugim oblik aktivnosti zavoda, ki pa niso primarni del našega dela, so pa prav tako pomemben del aktivnosti in nadaljnjega razvoja.

- Vso arhivsko gradivo zbrano na enem mestu.

3.5. Potrebni poslovni prostori

-Muzejske zbirke:

- Potrebni so poslovni prostori zavoda,
- prostori za muzejske zbirke in depoji,
- galerija
- večnamenski atelje
- predavalnica oziroma manjši amfiteater,
- knjižnica
- arhiv
- manjši kabineti
- prostori za kulturna društva
- pomožni prostori (skupne sanitarije)
- manjša kavarna
- manjše skladišče

-Hostel:

- Prenočišča
- Recepcija
- Kuhinja
- Avla
- Internetni kotichek
- Sanitarije

3.6. Načrtovanje gradiva in opreme

Oprema hostla
Multimedijska oprema muzejev
Oprema galerije
Oprema knjižnice in arhiva
Kolesa
Wi Fi
In še.....

3.7. Načrtovanje zaposlovanja in nagrajevanja zaposlenih

•SVET ZAVODA (sestavljajo ustanovitelji)

•Direktor

•Ravnatelj-: 1x muzejski svetovalec

•Tajništvo

•Blagajnik-administrator: 1x

•Služba za marketing

•Prodajalci: 3x

•Služba za projektno financiranje in računovodstvo

•Izdellovalec projektov: 1x

•Posamezne muzejske zbirke

•Voditeljica muzeja: muzejska pedagoginja 1x

•Kustos: 1x

•Muzejski tehnik: 1x

•Vodič: 4x

•Zaščita: 1x

•Hostel

•Receptorka 2x

•Čistilka in urejevalka: 2x

•Knjižnica in arhiv

•Knjižničarka in arhivarka 1x

V začetni funkciji projekta oziroma polnem delovanju objekta Pristava, bi bilo zaposlenih skupaj 19 ljudi z razširitvijo in selitvijo zgodovinskih zbirk v predvidene končne objekte bi bilo pa še nekoliko več. Moramo pa poudariti še multidisciplinaren učinek, ki bi ga imel zavod na širšo okolico.

4. NAČRT TRŽENJA IN PRODAJE

4.1. Opredelitev poslanstva podjetja z vidika kupcev

•1. Dnevi dejavnosti za osnovne šole

Kulturni dnevi: ogled filma o lazaretu v Sternthalu, voden ogled Po poti zgodovine, branje pisem vojakov iz I. svetovne vojne ter literarno in likovno poustvarjanje, ogled muzejskih zbirk ...

Tehniški dnevi: ustvarjalne delavnice: izdelava lesene barake iz časa I. svetovne vojne, izdelava periskopa, oblikovanje vojaškega odlikovanja, izdelava propagandnega plakata ...

Naravoslovni dnevi: dejavnosti v Učilnici v naravi – področje gozdarstvo, ribištvo, čebelarstvo; obisk kmetije v bližnji okolici, lokalna samooskrba, sodelovanje s podjetjem Revital – spoznavanje rastlinskega sveta ...

Športni dnevi: nogomet na igrišču Aluminij, športna dvorana – plezanje, košarka in drugi športi, pohodništvo, kolesarjenje po Dravskem polju, plavanje (izgradnja hotelsko športnega kompleksa v Kidričevem)...

V skladu z interesi in potrebami šol, se vsebine dnevov dejavnosti lahko kombinirajo. Dnevi dejavnosti trajajo 4 – 5 pedagoških ur in so vodeni s strani strokovnih delavcev zavoda.

•2. Program šola v naravi

Področje naravoslovje: analiza prsti, svetlobno onesnaževanje, kmetije in kmetijsko obremenjevanje okolja, varstvo okolja, biološki vrt, vreme in vremenski pojavi, ribnik kot življenjski prostor, čebelarstvo, gozd kot življenjski prostor, zdravilne rastline, obnovljivi viri energije ...

Področje družboslovje: delo z zgodovinskimi viri, zgodovina Kidričevega, ogled poti Po poti zgodovine, samostojno raziskovanje, ogledi muzejskih zbirk in priložnostnih razstav, ustvarjalne delavnice na temo 1. svetovne vojne in drugih pomembnih zgodovinskih dogodkov...

Šport: igre naših dedkov in babic, orientacijski pohod, plezanje, lokostrelstvo, pohodništvo, zabavni večer, družabne igre...

Programi se dopolnjujejo s lokalno ponudbo, možni izleti oz. ogledi: medicinarstvo Medved Damjan s.p., ogled kamnin v muzeju Pangea, muzej v Starošincih, Konjeniški park Starošince, kmetija Žitnik Starošince, Talum d.o.o. ...

Program traja od 3 do 5 dni, šole iz nabora same izberejo dejavnosti, ki jih želijo izvajati v svojem programu. Programi šole v naravi so prilagojeni različnim starostnim skupinam otrok.

•3. Izposojevalnica koles

Občina Kidričevo ima odlične potencial za kolesarjenje, zaradi ravnega reliefa in manj prometnih stranskih cest. Kolesa bi omogočila tudi obisk daljše zgodovinsko – tematske učne poti. To bi omogočilo tudi ureditev takšne učne poti oziroma povezati več oddaljenejših točk v eno celoto (učilnica na prostem,

Pangea, gomilska grobišča pod Ptujsko goro, ...). Izposojevalnica koles bi ponudila možnost aktivnejšega obiska Kidričevega in širše možnosti trženja načrtovanega hostla.

4.2. Oblikovanje cen

Projekt je razvojno naravnan. Cene se oblikujejo primerno tržno, da so pokriti vsi stroški obratovanja, plače zaposlenih ter kritje amortizacije.

4.3. Prodajna strategija

Prodajna strategija je na dobrem marketingu. Produkt se prodaja v ožji in širši okolici, na vse sodobne načine prodaje lastna prodaja in preko turističnih agencij.

4.4. Oglaševanje in drugi elementi promocije

Produkt se oglašuje preko lastne sodobne marketinške mreže, spletne strani preko turističnih agencij in drugih prodajnih načinov. Usmeritev prodaje produkta je neomejena, skratka v Evropo in svet.

4.5. Podpora prodaji

Vsa notranja dejavnost v zavodu je usmerjene v čim lažjo in kvalitetnejšo prodajo produkta. Prepoznavnost produkta vodi v kvalitetnejšo trženje le tega.

5. MENEDŽMENT, ORGANIZACIJA IN LASTNINŠTVO

5.1. Menedžment – sestava zmožnosti, nagrajevanje

Menedžment je odgovoren za motivacijo zaposlenih ustrezno poslovanje zavoda. Vse zaposlene je potrebno primerno nagraditi, z velikim variabilnim odstotkom, ki je odvisen od lastne prizadevnosti. Zaposleni morajo začutiti eksistenčno povezanost z ustanovo ter kako bo več lažje in kvalitetnejše opravil svoje delo ne razmišljajoč o plači.

5.2. Organizacija podjetja

- ORGANIZIRANOST ZGODOVINSKO KULTURNEGA ZAVODA
- SVET ZAVODA (sestavljajo ustanovitelji)
- Direktor
- Tajništvo
- Služba za marketing
- Služba za projektno financiranje in računovodstvo
- Posamezne muzejske zbirke
- Hostel
- Knjižnica in arhiv

5.3. Lastniška struktura

Zavod in vsi objekti so v 100% lastništvu občine. Zbirke in drugo arhivsko gradivo je last Zgodovinskega društva Kidričevo. Zgodovinsko društvo Kidričevo k sodelovanju vključuje lastnike zgodovinskih zbirk in druge posameznike, ki prispevajo ustrezno gradivo.

6. FINANČNE PROJEKCIJE

6.1. Ekonomika dejavnosti/posla

Dejavnost je v dinamičnem razvoju od odprtja poti »**PO POTI ZGODOVINE**«.

6.2. Otvoritvena (začetna) bilanca stanja

Zavod začne s kapitalom, ki si ga pridobi na javnih razpisih kot začetni zagonski kapital.

7. OCENA TVEGANJA IN

7.1. Splošni problemi in tveganja

Problemi so lahko samo v pomanjkanju posluha za aktivnost zavoda v občini oziroma v širši skupnosti. Največje tveganje je, da se ne najde motiviran z idejami opremljen in sposoben tim delavcev, ki bodo začutili družbeni pomen projekta.

7.2. Posebni, za posel značilni problemi in tveganja

Problemi v poslu so premala angažiranost zaposlenega kadra, to je vsakega posameznika. Vsi se morajo truditi, ne da opravljajo samo tisto zakaj so neposredno zadolženi. Pomembno je timsko usklajeno delo.

Problem je lahko neangažiranost uslužbencev gledanje samo na lastne koristi, misel samo na plačo, ki pri nas psihološko zaviralno vpliva na ustvarjalnost in storilnost.

PROJEKT IZDELALO:	ZGODOVINSKO DRUŠTVO KIDRIČEVO Kajuhova 10, 2325 Kidričevo
PRESEDNIK DRUŠTVA:	mag. Radovan Pulko
PROJRKTNA DOKUMENTACIJO (PID):	
VODJA PROJEKTNE AKTIVNOSTI:	Vladko Meglič
KOORDINATOR PROJEKTA:	Vladko Meglič
AVTOR BESEDILA:	Vladko Meglič
SOAVTORJI:	Gregor Dončec, prof. Mojca Gregorski, univ.dipl.inž. arh.
FOTOGRAFIJE:	Vladko Meglič
RISBE:	Vladko Meglič
LEKTORIRALA:	
REALIZACIJA:	ZGODOVINSKO DRUŠTVO KIDRIČEVO

